

Др Душка Кликовац
Др Симеон Маринковић

ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ

Уз *Чишанку* и *Српски језик* (уџбеник и радну свеску)
за 7. разред основне школе

.....

.....

.....

Креативни центар

РЕЧ УНАПРЕД

Овај приручник прати уџбеник и радну свеску из српског језика и *Чишанку* за 7. разред основне школе.

О уџбенику и радној свесци за српски језик

Уџбеник обрађује градиво из граматике и правописа, као и велики део градива из језичке културе – онај који је било могуће обработити у уџбенику.

У уџбенику је градиво предвиђено програмом изнесено одређеним редоследом – оним који се чини најсврхисходнијим и с методичке и с теоријске тачке гледишта. То, наравно, не значи да наставник не може, у складу са својим потребама и конкретном ситуацијом, тај редослед променити.

У уџбенику се после сваке лекције дају вежбања и/или задаци. Они су смишљени тако да се раде на часу (фронтално или по групама). На њих се надовезују вежбања и задаци из радне свеске, што је сваки пут означено на одговарајућим местима у уџбенику. Вежбања из радне свеске могу се радити и на часу – ако она из уџбеника из неког разлога нису довољна – а могу се задавати и за самосталан рад код куће, или служити за обнављање или проверу знања.

Вежбања и задаци поређани су од лакших ка тежим, а настојали смо да буду разноврсни и да захтевају мисаони ангажман – разумевање и размишљање, а не пуку репродукцију знања.

О *Чишанци*

Чишанка је подељена у пет тематских поглавља. На почетку сваког поглавља налази се најважније онога што ће се учити, а на крају поглавља систематизују се књижевно-теоријска знања и појмови обрађивани у том поглављу, односно у претходним поглављима, или чак у претходном разредима. Поред тога, *Чишанка* садржи и неколико додатних целина: *Дневник чишања*, *Правила за изражајно чишање и рецитовање*, *Правила за добро писање сасијава*, *Лексикон књижевних појмова*, *Речник нејознастих речи* (које су увек издвојене поред самог текста) и *Индекс аутора*.

Текст се анализира кроз корпус питања и задатака који су усклађени са узрастом ученика, који су поступно распоређени од лакших ка тежим и који подстичу ученике на размишљање, креативност и практичну примену наученог. На маргини поред текста назначено је оно на шта ученици треба посебно да обрате пажњу када читају текст, а што ће им касније бити важно при његовој анализи. Књижевно-теоријски појмови које ученици треба да усвоје истакнути су на прегледан и функционалан начин; исто је учињено и са историјским подацима који су од значаја за разумевање дела, а дати су и основни подаци о животу и раду писаца.

У *Чишанци* се налази и велики број извода из књижевних критика о делима која се обрађују, а они су праћени задацима који подстичу ученике на дубље промишљање дела. У елементу *Искорак* ученици се позивају на исказивање личног става према проблемима које покреће дело. На крају рада на тексту аутори често дају и предлог за домаћи задатак, чиме бављење текстом бива заокружено.

На основу питања, задатака и обиља другог материјала датог уз текстове наставник може без тешкоћа да организује рад на часу.

О овом приручнику

Наставне јединице су у уџбенику и *Чишанци* објашњене детаљно, корак по корак, тако да се води дијалог са учеником. Стога смо сматрали да додатна методичка упутства нису потребна. Међутим, уз лекције из књижевности дају се напомене о организацији часа, а уз већину лекција из језика дају се стручне напомене – објашњења која се тичу теоријских решења примењених у уџбенику, као и напомене у вези с циљевима које треба постићи обрадом одговарајуће наставне јединице.

Овај приручник садржи и решења свих задатака из уџбеника и радне свеске за српски језик, да би се наставнику олакшао посао и да би се избегли евентуални неспоразуми.

Аутори

ПЛАНОВИ НАСТАВНИХ ЈЕДИНИЦА, НАПОМЕНЕ О ОРГАНИЗАЦИЈИ ЧАСОВА И СТРУЧНЕ НАПОМЕНЕ

Годишњи број часова: 144

ПРВИ ДЕО

Укупно: 34 часа

ПЛАН НАСТАВНИХ ЈЕДИНИЦА

1. Упознавање с програмом и *Чишанком*; Обрада песме *Плави чујерак*, М. Антић (*Чишанка*, стр. 3–8)
2. *Плави чујерак* – вежбе у изражајном читању и рецитовању (*Чишанка*, стр. 6)
3. Упознавање са уџбеником *Српски језик; Како да напишем сасџав* (*Српски језик*, стр. 3–10)
4. Анализа домаћег задатка – писани састав
5. Обрада текста *Мали ѝрини*, А. С. Егзипери (*Чишанка*, стр. 9–14)
6. Анализа текста *Мали ѝрини*, (*Чишанка*, стр. 9–14)
- 7–8. *Независне ѝредикајске реченице* (*Српски језик*, стр. 11–15; *Радна свеска*, стр. 3–4)
9. Обрада текста *Сѝрејња*, Д. Максимовић (*Чишанка*, стр. 15–17)
10. Анализа текста *Сѝрејња* и вежбе у рецитовању (*Чишанка*, стр. 15–17)
11. *Реченични акценатѝ* (*Српски језик*, стр. 16–18; *Радна свеска*, стр. 5)
12. Обрада текста *Дневник*, А. Франк (*Чишанка*, стр. 18–22)
13. Анализа текста *Дневник* (*Чишанка*, стр. 18–22)
- 14–15. *Врсѝе ѝексѝова* (*Српски језик*, стр. 19–23; *Радна свеска*, стр. 6–7)
16. *Народне лирске љубавне ѝесме* (*Чишанка*, стр. 23–26)
17. *Врсѝе речи* (*Српски језик*, стр. 24–25; *Радна свеска*, стр. 8)
18. *Посленичке народне лирске ѝесме* (*Чишанка*, стр. 27–29)
- 19–20. *Именице* (*Српски језик*, стр. 26–35; *Радна свеска*, стр. 9–11)
21. Обрада текста *Волео сам вас*, А. С. Пушкин (*Чишанка*, стр. 30–31)
22. Први писмени задатак
23. Обрада текста *Ливада у јесен*, Д. Киш (*Чишанка*, стр. 32–36)
- 24–25. *Придеви* (*Српски језик*, стр. 36–42; *Радна свеска*, стр. 12–14)
- 26–27. Исправка првог писменог задатка
28. Домаћа лектира – усмено: *Мали ѝрини*, А. С. Егзипери
29. Домаћа лектира – писмено: *Мали ѝрини*, А. С. Егзипери
30. Обрада текста *За ѝѝо си ѝаметѝнији неѝо ѝѝо мислиш*, Т. Армстронг; *Шѝа ѝреба зайамѝиѝи* (*Чишанка*, стр. 37–40)
31. *Како да напишем ѝозивницу, честѝиѝку, захвалницу* (*Српски језик*, стр. 43–44)
32. Анализа домаћег задатка – писање позивнице, честитке и захвалнице
- 33–34. *Заменице* (*Српски језик*, стр. 45–52; *Радна свеска*, стр. 15–19)

НАПОМЕНЕ О ОРГАНИЗАЦИЈИ ЧАСОВА И СТРУЧНЕ НАПОМЕНЕ

1. Упознавање с програмом и *Чишанком*; Обрада песме *Плави чујерак*, М. Антић (*Чишанка*, стр. 3–8)

Наставник упознаје ученике с програмом и прибором потребним за овај предмет.

Напомена: Веома је важно да ученици добију распоред наставних јединица да би знали када се користи *Чишанка*, а када уџбеник и радна свеска за српски језик (да не би сваког дана носили све књиге). Осим тога, познавање распореда омогућава ученицима боље планирање сопственог рада.

Потом наставник упознаје ученике с концепцијом *Чишанке*. Након тога говори о значају проучавања књижевног дела и о методама које се користе у проучавању, упућујући ученике на стране 3 и 4 *Чишанке*.

У оквиру фронталног рада са ученицима истиче шта ће се све радити у оквиру прве наставне теме (страница 5 *Чишанке*).

Обраду песме наставник започиње разговором о мисли Виктора Игоа која претходи песми.

Наставник чита песму *Плави чујерак*. Након краће паузе проверава се разумевање текста питањима:

- Шта значи израз *плави чујерак* у овој песми?
- Да ли мислите да дечак из ове песме води поверљив разговор са самим собом, са својим пријатељем или с неким трећим?

Следи самостално читање текста и припрема за његову анализу на основу питања и задатака на страни 7 *Чишанке* (15 минута).

Након тога се води разговор о песми на основу наведених питања.

Наставник упознаје ученике са стилском фигуром метафором и критичким ставом Милана Црнковића о поезији Мирослава Антића.

Самосталан рад ученика на задацима на страни 8 *Чишанке* – рубрика *Искорак* (8 минута).

Читање одговора ученика и разговор о њима.

Домаћи задатак: Научити напамет делове песме или песму у целини. Упутити ученике на *Учештво за изражајно чишање и рецитовање* које се налази на крају *Чишанке*.

2. *Плави чујерак* – вежбе у изражајном читању и рецитовању (*Чишанка*, стр. 6)

У уводном делу часа наставник подсећа ученике на правила за изражајно читање и рецитовање. Затим се бира жири од три ученика који ће водити час, најављивати наступе ученика и оцењивати их.

У главном делу часа ученици рецитују или изражајно читају песму у целини или њене делове, у зависности од својих могућности. Наиме, неки ученици који не могу да науче да рецитују читав текст песме могу одрецитовати само један њен део или је могу изражајно прочитати.

Ради стварања боље атмосфере на часу између наступа појединих ученика у рецитовању неки од осталих ученика могу да испричају шалу, да отпевају нешто или одрецитију неке друге стихове итд. Жири прати све наступе и води белешке о њиховом квалитету.

У завршном делу часа жири износи оцену о сваком појединачном наступу. Наставник такође даје свој суд о успеху целог одељења у рецитовању и изражајном читању, указује на важност памћења вредних књижевних текстова и препоручује ученицима начине на које могу даље да усавршавају културу усменог изражавања.

3. Упознавање са уџбеником *Српски језик и с радном свеском; Како да напишем састав* (*Српски језик*, стр. 3–10)

У овој лекцији ђаци могу видети, корак по корак, како се пише састав. Стога се она надовезује на слична вежбања из претходних година. Циљеви лекције су следећи: (1) да ђаци науче да писање може имати и откривачку, сазнајну вредност; (2) да се оспособе да напишу кохерентан и логичан текст као одговор на тему; (3) да овладају писањем текста на основу теза; (4) да науче које су особине добро сроченог текста. То је минимум који треба да савладају; ако неко има дара за нарочито сликовито, духовито или маштовито писање, свакако и то треба подржати.

Потребно је инсистирати на томе да увод и закључак пре свега треба да буду функционални. Термин *закључак* често погрешно упућује на то да на крају текста треба нужно нешто закључити; међутим, закључивати се, строго говорећи, може само у расправи, док се већина текстова не завршава никаквим закључком (нпр. обавештења, описи, приповедање). Реч је, заправо, о томе да се текст *заврши* на прикладан начин, тако да буде целина. Дакле, термин *закључак* треба схватити као *завршењак*, а не као резултат закључивања као логичког процеса.

Такође, још од најранијих школских дана ђаци науче да препознају оно што учитељ или наставник од њих очекује, па тако и пишу. Међутим, треба настојати да они развију самосвојност – да пишу о ономе што их истински дотиче, да пишу искрено о ономе што су доживели, на начин који је својствен сваком од њих понаособ. Њихови састави могу бити краћи или дужи, сувопарни или пуни детаља, фактографски или маштовити – али је важно да се ученици, пишући их, аутентично испоље.

Домаћи задатак: Онакав какав је предвиђен у уџбенику (стр. 8).

4. Анализа домаћег задатка – писани састав

Наставник летимично прегледа радове ученика и кратко их коментарише.

У главном делу часа ученици читају своје писане саставе. Док један ученик чита, остали записују своја запажања. При том је пожељно да бележе да ли је одређени задатак задовољио важна правила писања о којима је разговарано на претходном часу, а нарочито то:

- да ли садржај задатка одговара теми;
- да ли задатак има увод, разраду и закључак;
- да ли су сви делови задатка у вези с темом (има ли непотребних одступања);
- да ли су делови задатка међусобно повезани и да ли логично следе један за другим;
- да ли је ономе што је важније посвећено више пажње него ономе што је мање важно;
- да ли је ученик изразио своје истинске утиске и доживљаје или се послужио туђим речима;
- да ли стил задатка одговара учениковој замисли и садржини задатка;
- да ли је задатак написан јасним и добро организованим реченицама.

Током дискусије ученици могу предложити и оцену за прочитани задатак.

У завршном делу часа наставник даје своју оцену успешности у изради писаног састава у целини, а и запажања о карактеристикама појединачних прочитаних задатака. Своје оцене може уписати и у дневник. Један број задатака наставник носи са собом да би их детаљно прегледао, исправио и оценио.

5. Обрада текста *Мали њринци*, А. С. Егзипери (*Чиџанка*, стр. 9–14)

Наставник чита одломак из романа који је по програму за 4. разред основне школе. У разговору подсећа ученике на текст који су тада читали и анализирали.

Ученици износе своје утиске о раније прочитаном одломку.

У главном делу часа наставник чита текст из *Чиџанке*. Потом проверава разумевање текста:

- Која осећања малог принца према ружи запажате у осмом одломку?
- Због чега се мали принц чуди пијанцу у дванаестом поглављу?
- Зашто мали принц закључује да је послован човек из тринаестог поглавља *сасвим необичан*?

Наставник упућује ученике на то да самостално прочитају осми одломак из *Чиџанке* и да се припреме да одговоре на прво питање из *Чиџанке* на страни 13. Самосталан рад ученика траје 15 минута.

Након тога ученици казују своје одговоре на задато питање и о њима се расправља.

У завршном делу часа води се разговор о деловима осмог одломка у којима се изражавају мисли и осећања малог принца и руже (*није баш превише скромна, али је њако дирљива; ња њрича о канџама*

ме је била *ш*олико раздражила; морао сам да осећим њену нежност; био сам *п*ревише млад да бих знао да волим; *п*онижена *ш*то је доустиила да је ухвати у *ш*ако наивној лажи и др.).

6. Анализа текста *Мали принц* (Чишанка, стр. 9–14)

Наставник чита краћи одломак из *Чишанке* како би створио повољну атмосферу за анализу текста.

У главном делу часа наставник дели ученике у групе од три до пет чланова. Свака група има задатак да проучи једно од наведених поглавља у *Чишанци* и да се припреми за одговоре на питања и задатке, као и за коментаре занимљивости на странама 13 и 14. Свака група, у зависности од поглавља које истражује, одговара на питања која се односе на то поглавље или коментарише неку од наведених занимљивости у вези с текстом и аутором. Рад ученика по групама траје од 15 до 20 минута.

Након истраживања групе ученика излажу своје одговоре и о њима се води краћи разговор.

У завршном делу часа наставник у фронталном раду изводи закључке о вредности ове књиге, истичући том приликом чињеницу да је *Мали принц* једна од највише превођених и најчитаних књига на свету.

Домаћи задатак: Ученици имају задатак да прочитају роман у целини и да се припреме за часове усмене и писмене лектире.

7–8. Независне предикатске реченице (Српски језик, стр. 11–15; *Рагна свеска*, стр. 3–4)

При обради ове лекције треба поћи од појма говорног чина (наравно, не уводећи тај термин): језиком се нешто чини, постиже, остварује се неки циљ. Један од тих циљева може бити давање обавештења; други – тражење обавештења, тј. постављање питања; трећи – подстицање саговорника да нешто уради итд. За неке од тих говорних чинова употребљавају се одговарајуће врсте независних реченица: обавештајне, упитне, заповедне итд.

Међутим, треба имати у виду да обрнуто не важи: обавештајне реченице не служе само за давање обавештења. На пример, у тексту видимо да Весна својим обавештајним реченицама задиркује Дарка (*Порасле су јој ноге преко ноћи, па се одшетао; Аха, баш малојре је двојица преносише на штајпу!*), једном реченицом износи апсурдну претпоставку, опет да би му се ругала (*Она је сама с креденца ускочила у шорбу!*). С друге стране, Дарко својом обавештајном реченицом *Закаснићу у школу!* више исказује своје уверење него што даје обавештење. Заправо, ретко се које обавештење даје неутрално. Чак и Веснина реченица *Имаш још петнаест минута* није пуко обавештење, него служи да умири Дарка.

Необично је важно скренути пажњу ђацима на сврху, циљ неког исказа, између осталог и због тога што је управо то карика која повезује садржај ове лекције с интерпретацијом дијалога у књижевном делу: овај други је само сложенији случај уобичајене, свакодневне комуникације.

Што се тиче упитне интонације, треба имати у виду то да се она одликује тиме што тон нагло расте на наглашеном слогу оне речи која носи реченични акценат, а да затим пада – мада не онолико колико пада на крају обавештајне реченице. Нпр. у реченици *Ко је дошао?* тон расте на *Ко*, а затим пада до краја реченице (мада не сасвим); у реченици *Да ли је Марко дошао?* тон расте на првом слогу упитне речце *Да ли*, а затим пада (опет не сасвим); у реченици *Марко је дошао?* тон расте на првом слогу речи *дошао*, а онда опет пада. По тој силазној интонацији у упитним реченицама српски језик се разликује од других европских језика.

Такође је важно скренути пажњу ђацима на то да се после заповедних реченица не мора увек писати узвичник, него може и тачка – што зависи од комуникативне функције реченице, која се испољава и на плану интонације. На пример, молба, учтив захтев, савет и дозвола никако неће бити изговорени са узвичном интонацијом, па се после одговарајућих реченица никако не може ставити узвичник.

На крају, критеријум за распознавање узвичних реченица не може бити узвична интонација, односно знак узвика, него њена обележја (упитна заменица или заменички прилог на почетку, узвична речца *а* или речца *ли*). Наиме, са узвичном интонацијом могу се изговорити и све друге врсте независних предикатских реченица: *Марко је дошао!* – обавештајна; *Зар је Марко дошао?!* – упитна; *Одмах дођи!* – заповедна; *Добро дошао!* – жељна.

Решења задатака:

Уџбеник

- (а) обавештајна, (б) обавештајна, (в) обавештајна, (г) упитна, (д) обавештајна, (ђ) заповедна, (е) обавештајна, (ж) обавештајна
- б)

Радна свеска

1. Овим редом: обавештајна, упитна, заповедна.
2. Овим редом: обавештајна, обавештајна, узвична, упитна, заповедна.
3. в)
4. На првом ујлу скренише десно. – упутство
Да ниси писнуо! – строга забрана
Донеси ми, молим ше, мало воде. – молба
Говори! – заповест
Кад ше нешто пишају, а ти немој да се збуниш. – савет
5. узвична
6. а), в)

9. Обрада текста *Сирейња*, Д. Максимовић (*Чишанка*, стр. 15–17)

Наставник почиње час уводним разговором:

- Шта значи реч *сирейња*?
- Како се осећате када стрепите од нечег непријатног?
- Како се осећате када стрепите док ишчекујете нешто за шта се надате да ће бити лепо и пријатно?

Наставник чита песму *Сирейња* и након краће паузе проверава разумевање текста:

- Због чега песникиња стрепи?
- Шта жели песникиња?

Затим ученици самостално читају текст и припремају се за његову анализу на основу питања и задатака из *Чишанке* (20 минута).

Након тога се разматрају ученички одговори.

Домаћи задатак: Наставник упућује ученике на то да науче да рецитију песму у целини.

10. Анализа текста *Сирейња* и вежбе у рецитовању (*Чишанка*, стр. 15–17)

У уводном делу часа један од ученика рецитије песму.

Следи разговор са ученицима о књижевним појмовима и изводу из књижевне критике (страница 17 у *Чишанци*).

Затим ученици рецитију песму и наставник коментарише њихов наступ, имајући у виду упутство за изражајно читање и рецитовање на крају *Чишанке*.

11. Реченични акценат (*Српски језик*, стр. 16–18; *Радна свеска*, стр. 5)

Сврха ове лекције јесте да ђаци постану свесни онога што се непрекидно чини у говору – а то је да се информативно најважнија реч у реченици нарочито наглашава. У вези с тим задају се две врсте вежбања: она у којима треба сами да изговоре реченицу стављајући сваки пут реченични акценат на другу реч (у складу са захтеваном информативном структуром реченице) и она у којима треба да препознају реченични акценат који аутоматски пада на одређену реч у реченици. Што се другог случаја тиче, реченични акценат носе речи које су по смислу супротстављене (То је рекао Марко, а не Јанко; Није дошао, али се зато јавио), реч која следи за речима *управо*, *баш*, заменице и заменички прилози сложени с префиксом *и-*, речца *тог*, реч *сам*. (Таквих речи има још, али су и ове довољне као илустрација.)

Следећи корак јесте да ђаци препознају да се реченични акценат најчешће ставља на крај реченице, јер је то информативно „најтеже“ место – место на којем се, у одсуству других сигнала,

налази члан који доноси нову информацију. Последњи део лекције посвећен је преношењу реченичног акцента у писање – графичким средствима (што је лошије решење) и променом реда речи (што је оптимално решење, јер је то неопходан део писмености). Наставник треба да процени да ли је за то друго потребно још вежбања.

▶ Решења задатака:

Уџбеник

1. ВЕСНА данас долази код нас. Ко данас долази код нас?
Весна ДАНАС долази код нас. Кад Весна долази код нас?
Весна данас долази код НАС. Код кога Весна данас долази?

Овде се ђацима може скренути пажња на то да у упитној реченици реченични акценат носи упитна реч (*КО данас долази код нас?*, *КАД Весна долази код нас?*, *Код КОГА Весна данас долази?*) – зато што је она у питању најважнија.

2. То је рекао Марко, а не Јанко.
Није дошао, али се зато јавио.
Управо је он поставио то питање.
Да ли си икад видео тако нешто?
Какво год време да буде, отићи ћемо у шетњу.

Ако реченицу *Горан је Ивану позајмио књиу* изговоримо ван контекста, реченични акценат налазиће се на крају реченице – на *позајмио књиу* или само *књиу*. Тај акценат биће знатно слабији него ако се наглашава нека друга реч унутар реченице; то је зато што само место речи – крај реченице – у великој мери наглашава ту реч. Таква реченица долазила би на питање *Шта је Горан Ивану позајмио?* или *Шта се десило?* / *Шта је Горан урадио?*

3. У првој реченици реченични акценат је уобичајен – на крају реченице, тј. на речи *јуј* (јер нема никаквог сигнала да треба поступити другачије). Да би та реченица била питање на које се добија онакав одговор какав је у вицу, она би морала да гласи *Зашто ићице у јесен ЛЕТЕ на јуј?* Виц је смешан управо због тога што се пита једно, а добија се одговор на друго.
4. У питању реченични акценат стоји на *црвене чараје*, али није јак. Одговор је такав као да је питање гласило *Зашто слон носи ЦРВЕНЕ чараје?* Хумор је заснован управо на тој неочекиваности, наравно – уз апсурд да слон носи чарапе.
5. Горан је ИВАНУ позајмио књигу. – Горан је позајмио књигу Ивану.
Горан је Ивану ПОЗАЈМИО књигу. – Горан је Ивану књигу позајмио.

Радна свеска

1. – Ко је синоћ гледао представу?
– Гоца је синоћ гледала представу.

– Кад је Гоца гледала представу?
– Гоца је синоћ гледала представу.

– Шта је Гоца синоћ гледала?
– Гоца је синоћ гледала представу.
– Да ли је Гоца синоћ гледала представу или је читала о њој?
– Гоца је синоћ гледала представу.
2. Мира је добила ЦВЕЋЕ. – Шта је Мира добила?
МИРА је добила цвеће. – Ко је добио цвеће?
Мира је ДОБИЛА цвеће. – Да ли је Мира цвеће добила или купила?

3. Јелена је дошла, а не Павле.
И баш ти да ми то кажеш!
Управо смо о томе разговарали.
Боље икад него никад.
И сам је то добро схватио.

12. Обрада текста *Дневник, А. Франк* (*Чишанка*, стр. 18–22)

На почетку часа наставник води разговор о холокаусту. Потом чита текст из *Чишанке*.
Следи провера разумевања текста:

- У ком се времену догађа радња овог текста?
- По чему се може закључити да је ово дневник?
- Који моменти из текста су на вас оставили посебан утисак? Зашто?

Након тога ученици самостално читају текст и припремају се за анализу на основу питања и задатака из *Чишанке*.

До краја часа ученици казују своје одговоре на питања у вези с текстом. Наставник усмерава ученике на то да одговори буду поткрепљени цитатима из текста и потом коментарише њихове одговоре.

Домаћи задатак: Ученици се упућују на то да преко Интернета или на неки други начин сазнају нешто више о холокаусту.

13. Анализа текста *Дневник* (*Чишанка*, стр. 18–22)

Час почиње тако што ученици читају одломак из *Дневника*.

Након тога се разговара о питањима и задацима из *Чишанке* који нису урађени на претходном часу. Ученици се упознају са одликама дневника као књижевног дела.

У завршном делу часа ученици наводе оно што су сазнали у вези с холокаустом.

14–15. *Врсте шекспирова* (*Српски језик*, стр. 19–23; *Радна свеска*, стр. 6–7)

У нашој литератури, а нарочито у настави, последњих неколико деценија није био обичај да се излагање (експозиција) издваја као посебна врста текстова (последњи приручник у којем се такви текстови јасно издвајају као паралелни опису и приповедању јесте уџбеник Радмила Димитријевића *Основи теорије писмености* из 1962. године). Међутим, експозиторни текстови су у свакодневном животу најубичајенији, тако да је необично важно да ученици њима овладају – да буду у стању да такве текстове и читају и пишу.

Решења задатака:

Уџбеник

Сврха првог текста јесте да пружи обавештење. Он долази на питање *Шта је леђњи сан?* Дефиниција је први део текста, до тачке и запете. Упоредује се са зимским сном. То је експозиторни текст.

У анегдоти *Мајстор од шри заната* износи се један догађај. Радње су испричане оним редом којим су се догодиле. Приповедач не учествује у догађајима. Нарочито су важни глаголи (ученицима се може задати да их подвуку).

Сврха трећег текста јесте опис лика. Важно је ђацима скренути пажњу на то да се појединости не износе било како, већ одређеним редом. Тај ред препознајемо као логичан, будући да се заснива на начину на који уопште посматрамо свет око себе (а то је од целине према детаљу, и од важнијих појединости према мање важним); а кад посматрамо људе, нарочиту пажњу нам привлачи њихово лице. Другим речима, описивање треба да тече оним редом којим се одвија наше опажање. Стога се у овом тексту појединости износе следећим редом: најпре утисак о

целокупној фигури (*млад човек, сћасић и јак; сав прекривен шешким и сивим слојем прашине*); затим се фокус помера на лице, и то на оно што је на њему најупечатљивије (боре). Онда одећа, обућа и шешир (заједно с косом), па онда оно што носи (торба и штап). Појединости су, дакле, поређане од општих ка посебним, и од важнијих ка мање важним.

У описивању су нарочито важни придеви (ученицима се може задати и да их подвуку).

Андрић свој утисак износи већ самим избором појединости, али на једном месту то чини и својим коментаром: *Те су му боре давале џусић и дивљи излед*. Такође, на крају имамо метафоричку хиперболу – странчев штап био је *чишва мошка*.

1. У питању је излагање, у којем налазимо и елементе описа (*вишко шело дуго око 80 цм, њокривено крашким и џусићим крзном; ножни џрсџи џовезани су којицом, зуби ошџри*).
2. Опет је у питању излагање, са елементима приповедања (говори се о томе куда све протиче Голфска струја и шта се на том путу с њом догађа).
3. Прва појединост у Нушићевом опису јесте Митина доброта (*меко срце*), а друго његова лењост. Свакој од тих појединости посвећен је по један пасус. Хумористички ефекат заснован је на претеривању (хиперболи): не даје се објективан опис, него карикатура. Налазимо и елементе приповедања (шта се десило кад је Врабац добио јединицу из рачунице). Примећујемо хиперболу, компарацију, еуфемизам (*оно шџо је најџеже на њему*).
4. Важно је да ти текстови буду информативни и језгровити, као и да реченице буду граматичне, а правопис исправан.

Радна свеска

1. (1) приповедање; (2) излагање; (3) опис
2. Приповедање се састоји од следа догађаја; описују се предео, вук, смрт, Аскини покрети.

16. Народне лирске љубавне џесме (*Чишанка*, стр. 23–26)

У уводном делу часа обнављају се карактеристике и врсте народних лирских песама које су ученици у претходним разредима учили.

Затим наставник упознаје ученике са одликама народне лирске љубавне поезије и чита наведене песме у *Чишанци*. Следи провера разумевања:

- На кога народни певач мисли када пева о плавом зумбулу и зеленој кади?
- Зашто се девојка пореди с питомом ружицом?
- Због чега момак у *Тужби на џоље* не исказује речима своја осећања?
- Зашто се девојка у песми *Драџи и недраџи* боји да ће је удати за недрагог?

Следи самосталан рад ученика на читању песама и припремању одговора према питањима и задацима из *Чишанке* (20 минута).

До краја часа се са ученицима разговара о народној и ауторској лирици, о алегорији и о одговорима на питања и задатке у вези с текстом.

17. Врсџе речи (*Срџски језик*, стр. 24–25; *Радна свеска*, стр. 8)

С обзиром на то да су врсте речи прилично детаљно обрађене већ у 5. разреду, ученицима уводна лекција треба да послужи да се подсети онога што већ знају.

Задатак на крају лекције треба да кроз игру активира то њихово знање. Наставник их може подстаћи на то да сами смишљају сличне примере.

Решења задатака:

Уџбеник

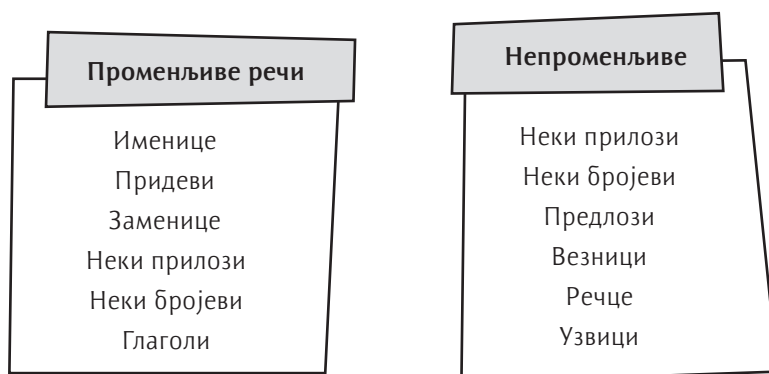
Именице: *задаџак, дрво, новостџ, дан, џајна*. Оне означавају предмете и апстрактне појаве. Глаголи: *одабраџи, џраџиџи, доџађаџи се, биџи, цвешаџи, цвркуџаџи, дружиџи се, јесам, чекаџи, сџиџи, дођи, биџи, џоверџи, знаџи*. Они означавају радњу и стање.

Придеви: *домаћи, веран*. Они означавају особину.
 Заменице: *вам, шћа, њим, њему, свакој, вас, оно, му, неку, шо, нико, вас*.
 Прилози: *свакодневно, данас, сушра, шу*. Означавају време, односно место (последњи).
 Бројеви: *једно, двоје*.
 Предлози: *с (њим), на, с (дрвешом), за, сем*.
Ево и *не* су речце.
И и *ако* су везници.
 У тексту нема узвика.

1. број – именица; бројаши – глагол
 леши – прилог; лешети – глагол
 њажљив – придев; њажљиво – прилог
 јачаши – глагол; јачи (комп. од јак) – придев
 а – везник; а – узвик

Радна свеска

1.

2. глаголи – конјугација; именске речи – деклинација; придеви – деклинација, компарација;
 неки прилози – компарација

3. в)

4. сјој – именица; сјојиши – глагол
 она – лична заменица; ју – узвик
 киша – именица; кишиши – глагол
 сам – придев; јесам – глагол

18. Посленичке народне лирске йесме (Чишанка, стр. 27–29)

У уводном делу часа обнавља се градиво о народним лирским љубавним песмама. Затим наставник упознаје ученике са одликама посленичких народних лирских песама.

Пре читања песме *Јабланова моба* објашњава се реч *моба*. Том приликом чита се Вуков запис о моби. Следи читање песме и њена анализа према задацима из *Чишанке*.

Самосталан рад ученика на читању песме и припремању одговора траје око 10 минута. Потом се разговара о песми и коментаришу се одговори ученика.

На исти или сличан начин читају се и анализирају песме *Кујунџија и хишројреља* и *Зао јосјодар*.

19–20. Именице (Српски језик, стр. 26–35; Радна свеска, стр. 9–11)

Деклинацији именица посвећена је велика пажња, с обзиром на то да велики број ученика у Србији, због своје другачије дијалекатске подлоге, мора да учи и облике и употребу падежа. Сем тога, програмом се предвиђа и обнављање гласовних промена, а деклинација именица њима обилује. Наравно, наставник може, у складу с конкретним околностима, скратити читав део о деклинацији или га задати ученицима за домаћи задатак.

У вези с родом именица потребно је дати једну напомену: једини начин на који се може одредити граматички род именица јесте помоћу деκлинације, будући да се тест са обликом придевске речи (*шај, ша, шо* и сл.), на који су ђаци у претходном школовању навикли, може успешно применити само на именице које означавају нешто неживо. Што се тиче именица које означавају бића а чији се граматички и природни род не поклапају, придевска реч некад конгруира с њиховим граматичким, а некад с њиховим природним родом (*шај шаја* – конгруира с природним родом, али *ша момчина* – конгруира с граматичким родом). Стога се у уџбенику и радној свесци налазе вежбања чија је сврха да се та два рода раздвоје.

Решења задатака:

Уџбеник

1. *йахуљица* – заједничка, *снеі* – градивна, *време* – апстрактна, *Снешко* – властита, *деца* – збирна
2. *Сања* – женски – једнина, номинатив
саи – мушки – множина, инструментал
йагина – женски – једнина, локатив
3. *брод*: М, *барка*: Ж, *једро*: С, *сйвар*: Ж
4. *дан, йрсй, коњ, зуб*
5. *седло, йисмо, једро, ребро*
6. *сйвар, йамеш, йећ, младосй; сйолица, машиа, фуруна, година*
7. Наставак -а: *овца, грешка*.
Наставак -и: *радња, лоййа*.
Могућа су оба наставка: *оловка, йрийовешка*.
8. *Никола* – мушки – женски – мушки
момче – мушки – средњи – средњи
девојчурак – женски – мушки – мушки
момчина – мушки – женски – мушки/женски

Радна свеска

1. Заједничке именице: *йлима, комадић, ошйадак, шкољка, алта, бедем, кула, брежуљак, орнаментй, слово, йисмо, шраі, жало*.
Градивне именице: *йесак, шљунак, дрво*.
Збирне именице: *лишће, деца*.
Апстрактне именице: *саи, дубина*.
2. *новине, йаншалоне, леђа*
3. *лисй, йраі, бор, век*
4. *лакай*
5. У множини могу, али не морају имати проширење -ов-.
6. *ловац, ловче*; непостојано а, палатализација
врабац, врайче; непостојано а, палатализација, једначење сугласника по звучности
йледалац, йледаоче; непостојано а, палатализација, прелазак л у о
лисац, лишче; непостојано а, палатализација, једначење сугласника по месту изговора
7. *бранилац, мислилац, йонилац*
8. *мислиоци, чийшалаца, йледаоцима, слушаоци*

9. *деџе*, - , *деца*
јаїње, *јаїњићи*, *јаїњаг*
џаче, *џачићи*, *џачурлија* (ова збирна именица није сасвим обична)
буре, *бурићи*, *бурад*

10. *Јованка*, *мачка*, *Београђанка*, *лига*, *Волга*

11. *масџ*, *чађ*, *ноћ*, *сласџ*, *косџ*, *жеђ*, *глаг*, *глеђ*

12. *сџвари*, *џамеђу/џамеџи*, *љубављу*, *радошћу*, *џећи*, *глађу*

13. Имала једна мајка две кћери. Једна кћи је била лепа и добра према свима. Друга кћи је била ружна и зла. Послала мајка једанпут лепу кћер на извор по воду. Друга кћи је остала код куће. Ту лепу кћер је на извору срела једна старица.

14. *комшија* – мушки – женски – мушки
мамац – женски – мушки – мушки
дека – мушки – женски – мушки
девојче – женски – средњи – средњи

21. Обрада текста *Волео сам вас*, А. С. Пушкин (*Чиџанка*, стр. 30–31)

Час се може започети разговором о Платоновом мисли: *Љубав умирује људе, љубав усџављује веџрове и сџишава буре на мору*.

Наставник чита песму *Волео сам вас*, А. С. Пушкина. Након провере разумевања текста ученици самостално читају песму и анализирају је према задацима из *Чиџанке* (20 минута).

До краја часа води се разговор о песми према задатим питањима и одговорима ученика.

22. Први писмени задатак

У уводном делу часа наставник кратко подсећа ученике на правила и процес израде писменог задатка: анализа теме, одређивање њеног тежишта, посматрање, уочавање и избор грађе, распоређивање појединости, елементи композиције.

Пожељно је да наставник понуди три теме за израду писменог задатка и да се о њима поразговара. Такође је важно да наставник подстакне ученике на то да задатке пишу према сопственом доживљају, сопственом мишљењу и себи својственим стилем. Добро је да бар једна тема захтева од ђака да напишу експозиторни (излагачки) текст – у складу с пређеним градивом о врстама текстова.

Омогућити ученицима да током највећег дела часа раде у миру, да се за то време не прекидају, не пожурују и сл.

23. Обрада текста *Ливага у јесен*, Д. Киш (*Чиџанка*, стр. 32–36)

– Шта мислите о значењу мисли Плинија Старијег *Природа је и у најмањим сџварима веома велика*?

Наставник чита текст *Ливага у јесен*. Следи краћи разговор:

– Која осећања преовлађују у овом тексту? На основу чега се то може закључити?

Затим ученици самостално читају текст и припремају се за разговор према питањима и задацима из *Чиџанке* (20 минута).

До краја часа ученици казују своје одговоре и о њима се разговара.

24–25. Придеви (*Срџски језик*, стр. 36–42; *Рагна свеска*, стр. 12–14)

У лекцији се не инсистира много на разлици између одређеног и неодређеног придевског вида – а поготово не на семантичкој разлици, која се, нарочито у екавским крајевима, готово изгубила. Стога се од ђака не може тражити да „правилно“ употребљавају придевски вид, осим у оним синтаксичким

функцијама у којима морају да употребе неодређени вид (именски део предиката, апозитив). Што се облика тиче, важно је да могу да препознају облик неодређеног вида.

▶ Решења задатака:

Уџбеник

Придеви као што су *иланински, нейлодан, лак* називају се описни. Други описни придеви: *насељен, сирот, сиромашан, џуст, усамљен, удаљен, слаб, велики, немоућан, џисмен, дружеван, учтив, џоштен, човекољубив, културан, џрави, џравилан, узајамни*.

Придеви као што је *зайадни* називају се месни, а они као *џриморски* су присвојни. Још два присвојна придева: *људски, норвешки*.

Придеви *дрвени, бејтонски, џлашнени* означавају материјал од којег је нешто направљено; *јучерашњи, вечерњи, сушрашњи* означавају време.

У првој и трећој реченици придев *културан* стоји у неодређеном виду, а у другој у одређеном. У првој реченици има службу именског дела предиката, и у том случају није могуће употребити придев одређеног вида (не може *Сељак је културни*). У другој и трећој реченици има службу атрибута.

1. Атрибути: (сурово) *иланинска, нейлодна, (слабо) насељена, лакшим, зайадне, џриморске, норвешком, џраво, џравилно, узајамно*.

Именски делови предиката: *сирота, сиромашна, џуста, усамљени, удаљени, слаб, немоућан, џисмен, дружеван, учтив, џоштен, човекољубив, културан*.

2. *Лакшим* – инструментал једнине мушког рода; стоји уз именицу мушког рода *живош*, која је у инструменталу једнине;

зайадне, џриморске – генитив једнине женског рода; стоје уз именицу *сшрана*, која је женског рода и у генитиву једнине;

шртовачких – генитив множине мушког рода; стоји уз именице *џрад* и *џрадић*, које су мушког рода и у генитиву множине.

3. *здрав, болесну, сшша, бошаша, ћелава, сиршша*

4. *добри, високи, вредни, окрули*

5. *Жена је лейа* – дугоузлазни

Та лейа жена... – дугосилазни

Овде би било добро скренути пажњу ђацима и на то да у облику одређеног вида постоји неакцентована дужина на *-а*.

6. Наставак *-ији*: *храбар, нов, сшар, сшор*;

Наставак *-ји*: *сув, млад, брз*.

7. *виши, нижи, слаћи, даљи*. Од окрњене основе.

8. *лакши, мекши, лейши*

9. Неправилну компарацију.

10. Скренути пажњу ђацима на то да компаратив од *сшрот* гласи *сшрожи*!

Радна свеска

1. *злашан* – градивни; *сшољашњи* – месни; *Јованов* – присвојни; *овошодишњи* – временски; *сладак* – описни; *доњи* – месни; *бесконачан* – описни

2. *дрвен* – градивни; *дрвенасш* – описни; *сешшрин* – присвојни; *сешшрински* – описни

3.

п	а	р	с	б
о	л	о	т	р
в	и	д	а	о
и	ц	о	њ	ј
п	а	д	е	ж

Недостаје компарација.

4. Градивни придев: *метални*.

Месни придев: *источни*.

Два придева у акузативу једине женског рода: *нейосредну, меку*.

Придев у служби именског дела предиката: *шамноцрвен*.

5. *мили, весели, кисели*. Промена л у о.

6. *мали, кожни, градски, торњи, данашњи*

7. *сестрин, Душанов*

8. Присвојни придев: *кућни*.

Месни придеви: *северни, десни, леви*.

Придеви у локативу једине: *кућном, десној, левој*.

Придев у инструменталу једине: *шойлим*.

Придеви који имају само одређени вид: *кућни, северни, десни, леви*.

9. *врбово* – средњи, једнина, номинатив, позитив;

шањет – средњи, једнина, генитив, компаратив;

дебље – средњи, једнина, номинатив, компаратив;

свињске – мушки, множина, акузатив, позитив;

домишљај – мушки, једнина, номинатив, позитив.

10. *црни, трубљи, сјрожи, шиши*. Јотовање.

11. *чешћи, тушти*. Јотовање, једначење сугласника по месту изговора.

26–27. Исправка првог писменог задатка

У првом делу првог часа исправке наставник саопштава општи утисак о успешности урађених задатака. Затим ђацима указује на типичне грешке. Ученике појединачно и разред у целини упућује у то на који начин треба да усавшавају писменост.

Важно је да коментарисањем појединачних задатака наставник подстакне сваког ученика да даље усавшава своје мишљење и изражавање.

Неки добри примери задатака или делова из задатака читају се и коментаришу.

На другом часу ученици пишу исправку писменог задатка.

28. Домаћа лектира – усмено: *Мали ѝрини*, А. С. Егзипери

Наставник започиње час провером спремности ученика (ко је прочитао дело у целини, ко није и сл.).

У првом делу часа наставник може поделити ученике по групама (од по три до пет ученика) и задати им теме, на пример:

1. Ток радње у роману

2. Ликови у роману

3. Узбудљива места у роману
4. Животни проблеми које роман покреће
5. Мисли о животу које се сусрећу у роману

Свака група добија по једну од наведених тема и припрема се за усмено излагање (15 минута). До краја часа групе усмено излажу по задатим темама и о њима се води разговор.

На крају часа договара се о домаћем задатку – изради писаног састава о роману. Ученици ће тај задатак урадити по групама, према већ утврђеном распореду задатака. Наиме, свака група треба заједно да пише само један састав о само једној од наведених тема. Скренути ученицима пажњу на то да своје тврдње и ставове доказују чињеницама из текста.

29. Домаћа лектира – писмено: *Мали ѝринци*, А. С. Егзипери

Час почињемо летимичним прегледом групних радова ученика. Након тога ученици читају радове и о њима се дискутује.

На крају часа изводи се закључак о прочитаном делу и ученици се упућују на то да прочитају наредну књигу домаће лектире (*Покондирена шиква*, Ј. С. Поповића).

30. Обрада текста *Зашто си ѝамешнији него што мислиш*, Т. Армстронг; *Што треба зајамшћии* (*Чишанка*, стр. 37–40)

У уводном делу часа води се разговор о мисли Душка Радовића: *Будиће ойрезни у ѝроцењивању шуће ѝамешии. Не мора биши тлуй свако ко је ѝамешнији од вас.*

Наставник најављује текст о језичкој интелигенцији Томаса Армстронга. Ученици самостално читају и истражују текст према задацима из *Чишанке* (20 минута).

У другом делу часа разговара се о одговорима ученика и утврђују се карактеристике научнопопуларног текста.

31. *Како да найишем ѝозивницу, честйишћу, захвалницу* (*Срйски језик*, стр. 43–44)

Позивнице с једне, и честитке и захвалнице с друге стране разликују се по намени: првима је преваходни циљ да неко учини оно што ми желимо (тј. да дође на неки догађај који организујемо), а другима изражавамо своја осећања. Међутим, све три врсте порука служе за одржавање контаката међу људима и добрих, пријатељских, топлих односа.

Ђаци пре свега треба да овладају конвенцијом, тј. уобичајеним начином на који се пишу такве поруке; међутим, њих треба подстицати на то да такве поруке, иако су конвенционалне, пишу искрено, а не само „реда ради“. Такође, они морају да знају да се не могу обратити свакоме на исти начин – да се у обраћању блиским и даљим особама не служе истим језичким средствима. Стога је и ова лекција прилика да изграде своју комуникативну компетенцију, тј. да овладају и средствима формалног стила.

Решења задатака:

Уцбеник

1. Грешка у подацима: Милош не зна ког датума треба да дође на рођендан. Грешка у тону: Никола је написао штуру и готово пословну поруку. Њу би требало учинити срдачнијом, нпр. обраћањем (*Драги...*), потписом (*Твој друј...*), начином позивања (*Позивам те да дођеш...; Срдачно те ѝозивам; Биће ми задовољство да дођеш...*).

2. а) 1, 4, 3, 5, 2; б) 2, 1, 3

Домаћи задатак: Ученици треба да напишу по један пример позивнице, честитке и захвалнице.

32. Анализа домаћег задатка – писање позивнице, честитке и захвалнице

Наставник летимично прегледа радове ученика и кратко их коментарише.

У главном делу часа ученици читају своје писане саставе. Док један ученик чита, остали записују своја запажања. Том приликом било би добро да бележе да ли је одређени задатак задовољно важна правила писања о којима се разговарало на претходном часу.

У завршном делу часа наставник оцењује колико су радови ученика били успешни.

33–34. Заменице (Српски језик, стр. 45–52; Радна свеска, стр. 15–19)

Упркос самом термину *заменице*, основна функција те врсте речи није да замењују, него да упућују. Наиме, ако се посматра само писани текст (а то је у филологији и лингвистици дуго био случај), у њему се јављају пре свега заменице за 3. лице – а чини се да оне „заменеју“ именице. Међутим, ако се има у виду говорни језик, што подразумева и употребу заменица за 1. и 2. лице, види се да оне ништа не замењују, него упућују на говорника, односно саговорника. Ту превасходно упућивачку функцију имају и заменице за 3. лице.

Оне заменице које немају упућивачку функцију (неодређене, одричне, опште и др.) по свом настанку доводе се у везу са онима које ту функцију имају.

У уџбенику су придевске заменице класификоване на начин који је мање уобичајен, али по нашем мишљењу кохерентнији и ђацима лакши за памћење. Све придевске заменице деле се на две групе – присвојне и показне, а њима се онда прикључују упитне, неодређене, одричне и опште које су с њима у вези. Тако је логика груписања заменица иста као и код неличних именичких заменица.

Напомена у вези с коришћењем радне свеске: у овом приручнику звездicom су означени задаци који су намењени пре свега оним ђацима у чијој дијалекатској основи облици заменица гласе другачије него у књижевном језику.

Решења задатака:

Уџбеник

1. *Марко је купио себи књигу* и *Марко је купио њему књигу* разликују се по томе коме је књига купљена: у другој реченици он је купио књигу некоме другом, а у првој – самоме себи.
2. *ја* – лична (за 1. лице једнине), номинатив
ме – лична (за 1. лице једнине), акузатив, енкл. облик
та – лична (за 3. лице једнине мушког рода), акузатив, енкл. облик
ме – лична (за 1. лице једнине), акузатив, енкл. облик
мене – лична (за 1. лице једнине), акузатив, наглашени облик
ко – нелична, за бића, номинатив
џи – лична (за 2. лице једнине), номинатив
џе – лична (за 2. лице једнине), акузатив, енкл. облик
ја – лична (за 1. лице једнине), номинатив
џебе – лична (за 2. лице једнине), акузатив, наглашени облик
мени – лична (за 1. лице једнине), датив, наглашени облик
џи – лична, за 2. лице једнине, датив, енкл. облик
3. *Нисмо ни од чеџа одуџтали.*
Да ли си и с ким о џоме дискуџовала?
Нису инсисџирали ни на чему.
Да ли он и у џџа верује?
4. *моја* – *мој* – номинатив једнине женског рода
својој – *свој* – локатив једнине женског рода
њезине – *њезин* – акузатив множине женског рода
њеној – *њен* – локатив једнине женског рода
5. Генитив: *мојеј(а)*, *мој(а)*.
Датив/локатив: *мојем*, *мом(е)*.
Краћи облици добијени су тако што је нестало ј између два самогласника, а самогласници су се сажели у један дуг самогласник.

6. Показна заменица у служби атрибута: *овој*;
неодређена именичка заменица за бића: *неко*;
упитно-односна заменица за ствари: *што, шта*;
заменица *они*: *њима* и *њих*.

Радна свеска

1. а) *они* – номинатив
ње – генитив – наглашени облик
њим – инструментал
их – генитив – енклитички облик
б) *им* – датив – енклитички облик
му – датив – енклитички облик
она – номинатив
в) *им* – датив – енклитички облик
нас – акузатив – енклитички облик
они – номинатив
г) *он* – номинатив
њ – акузатив – енклитички облик
њих – акузатив – наглашени облик
- 2*. *Ѐред нама, исЀред шебе, ши, ју, Ѐреда се, им*
3. а) *која* – акузатив, *чему* – датив
б) *ким тог* – инструментал, *ништа* – акузатив
- 4*. *никоја и ничеја, ким(е), Чему, чему*
5. *Ни на шта се још није навикао.*
Они не саосећају ни са ким.
Да ли се он и за шта залаже?
Она не личи ни на која.
Јесу ли они и у чему усјели?
Ни у шта се још нисам уверио.
6. Именичке: *себе, ми, ико, ништа, ко.*
Придевске: *свој, наш, икакав, ниједан, колики.*
7. Упитно-односне: *колики, чији, који.*
Неодређене: *нечији, некакав.*
Одричне: *никакав, ничији.*
Опште: *свачији, свакакав, сви.*
8. *колики* – упитна која одговара показним заменицама – номинатив
овај – показна – номинатив једнине
ја – именичка лична (за 3. лице једнине мушког рода) – генитив, енкл. облик
сваком – именичка нелична, општа – датив
му – именичка лична (за 3. лице једнине мушког рода) – датив, енкл. облик
која – упитна која одговара показним заменицама – номинатив једнине

ДРУГИ ДЕО

Укупно: 25 часова

ПЛАН НАСТАВНИХ ЈЕДИНИЦА

35. Упознавање с темом; Обрада народне приповетке *Злаћна јабука и девет њауница* (Чишанка, стр. 41–52)
36. Анализа народне приповетке *Злаћна јабука и девет њауница* (Чишанка, стр. 42–52)
- 37–38. *Прилози* (Српски језик, стр. 53–59; *Радна свеска*, стр. 20–21)
39. Обрада народне песме *Смрт војводе Пријезде* (Чишанка, стр. 53–56)
40. Обрада народне песме *Диоба Јакшића* (Чишанка, стр. 57–61)
41. Анализа домаћег задатка *Моралне вредности њокосовских народних њесама*
42. Обрада народне песме *Мали Радојица* (Чишанка, стр. 62–65)
43. Обрада народне песме *Иво Сенковић и аћа од Рибника* (Чишанка, стр. 66–72)
44. Анализа народне песме *Иво Сенковић и аћа од Рибника* (Чишанка, стр. 66–72)
45. Обрада народне песме *Ројство Јанковић Стојана* (Чишанка, стр. 73–76)
46. Анализа домаћег задатка *Особине јунака хајдучких и ускочких њесама*
47. *Разумем ли њекст и како да напишем резиме* (Српски језик, стр. 60–62)
48. *Крајње народне умотворине* (Чишанка, стр. 77–79)
- 49–50. *Бројеви* (Српски језик, стр. 63–68; *Радна свеска*, стр. 22–23)
51. Обрада текста *Покондирена њиква*, Ј. С. Поповић (Чишанка, стр. 80–85)
52. Анализа текста *Покондирена њиква* (Чишанка, стр. 80–85)
53. Други писмени задатак
54. Обрада текста *Забавни начин да њостанеш језички још њамејнији*, Т. Армстронг; *Њта ѡреба зајамѡиѡи* (Чишанка, стр. 86–90)
55. Анализа домаћег задатка – писање резимеа
- 55–57. *Глаголи* (Српски језик, стр. 69–80; *Радна свеска*, стр. 24–29)
- 58–59. Исправка другог писменог задатка

НАПОМЕНЕ О ОРГАНИЗАЦИЈИ ЧАСОВА И СТРУЧНЕ НАПОМЕНЕ

35. Упознавање с темом; Обрада народне приповетке *Злајсна јабука и девеш њауница* (*Чишанка*, стр. 41–52)

Наставник упознаје ученике с темом и задацима у оквиру ње према прегледу на страни 41 *Чишанке*. Разговара се и о значењу мисли Иве Андрића: *У бајкама живи човекова нејасна али неуништива жеља за правдом, за друшћацијим живошћом и бољим временима.*

Наставник чита бајку. Следи разговор о тексту:

- Која је тема ове бајке?
- Издвојте главне догађаје у тексту према редоследу догађања.
- Који су главни ликови, а који споредни у овој бајци?
- Шта се догађа главном лику? Који је његов проблем? На које начине покушава да га реши?

Домаћи задатак: Ученици треба самостално да прочитају текст бајке и да се припреме за анализу према осталим питањима из *Чишанке*.

36. Анализа народне приповетке *Злајсна јабука и девеш њауница* (*Чишанка*, стр. 42–52)

Час почиње тако што један од ученика изражајно прочита неки одломак из бајке. То би могао бити завршни део бајке.

До краја часа води се разговор о тексту према питањима и задацима из *Чишанке* и одговорима које су ученици припремили. Посебно се тумачи извод из књижевне критике и разговара о задацима наведеним у *Искораку*.

37–38. Прилози (*Српски језик*, стр. 53–59; *Радна свеска*, стр. 20–21)

У оквиру ове лекције посебно се издвајају заменички прилози. Они, наиме, сачињавају систем који омогућава ђацима да их боље упамте. Ови прилози биће важни у 8. разреду, кад се буде говорило о зависним реченицама. Такође, важно је да ђаци осете разлику између пунозначних речи и упућивачких речи у оквиру прилога, чиме развијају граматичку свест.

Заменички прилози би се, иначе, могли сматрати и заменицама – будући да су то упућивачке речи с прилошким граматичким својствима (непроменљиве су). Међутим, они су сврстани у прилоге, а упућивачке речи са својствима именица и придева сматрају се заменицама (именичким и прилошким).

У вези са заменичким прилозима за место важно је то што постоје различите врсте места (о чему ће ђаци научити више у оквиру падежа): место налажења (које означавају заменички прилози *овде, њу, онде/шамо*), место завршетка кретања (*овамо, шамо, онамо*), пут којим се иде (*овуда, њуда, онуда*) и др. Међутим, систем заменичких прилога сведочи о томе да је тај принцип нарушен: да би се као одговор добио заменички прилог *овде/њу/онде(шамо)*, поставља се питање *Где?*, а да би се као одговор добило *овуда/шуда/онуда*, поставља се питање *Куд(а)?*; међутим, да би се као одговор добило *овамо/шамо/онамо*, не поставља се питање *Камо?* (које би одговарало систему), него *Куда?* (како прописује књижевнојезичка норма), односно *Где?* (у неформалном говору, што норма не прихвата). Стога је *куд(а)* упитно-односни прилог који одговара и заменичким прилозима за место завршетка кретања и заменичким прилозима који указују на пут којим се иде. Исто важи и за *некуд(а)* и *никуд(а)*. Стога се ти прилози јављају у табели двапут.

▶ Решења задатака и упутства:

Уџбеник

Прилог	Значење прилога
<i>данас</i>	време
<i>одлично</i>	начин
<i>десно</i>	место
<i>врло</i>	количина
<i>сушра</i>	време

У одломку из романа *Година пролази кроз авлију* писац посматра орах као свесно биће, које своје акције спроводи намерно (*Он њом њослу присишуйа обазриво*) и има људска осећања и реакције (*Зачас се њокуњи и одусишане*). У питању је подврста метафоре која се назива персонификација.

Прилози за количину: *необично, сасвим, мало, највише* (од много).

Прилози за начин: *обазриво, лако, зачас, непрекидно, шешко*.

Прилози за време: *најкасније (од касно), зачас*.

1. Норвешка је сурово планинска, неплодна, и слабо насељена земља.
придеви

2. Могу се употребити прилози за количину: *врло, веома, сасвим, крајње, бескрајно...* Треба, међутим, инсистирати на прилозима за начин: *безнадежно, сурово, шойло, искрено, истиински* итд.

Водимо рачуна о стилу...

Помоћу овог вежбања ученик треба да увиди разлику између природног и сликовитог изражавања с једне стране, и уштогљеног, неприродног и апстрактног с друге. Затим треба да увежба да реченицу формулише помоћу глагола, а не помоћу глаголске именице (осим кад то друго није неопходно). Овим вежбањем наговештава се појам бирократског језика, с којим ће се ученици срести у 8. разреду.

Он иџра све боље.

Они се њонашају све горе.

Разни њпроизводи су осеишно њоскуиели.

Природнија је друга реченица у сваком пару.

4. *добро, бесно, далеко, мало*

5. *много*

а) значење количине

б) придев и именице

6. Заменички прилози за начин: *џако* (двапут).

За време: *никад* (два пута), *онда, кад* (често се сматра везником).

За начин: *џако* (двапут), *како* (сматра се везником – два пута).

За количину: *џолико*.

За место: *ниџде*.

Радна свеска

1. За место: *далеко, одоздо*.
За време: *сушра, одмах*.
За начин: *успешно, наопачке*.
2. *Безбедно су сстигли*.
Поступио је пријатељски.
Лек ће брзо деловати.
3. *прилично* – за количину – одређује глагол
досиша – за количину – одређује прилог
добро – за начин – одређује глагол
4. а), г)
5. *скоро, давно, често*
- 6.

з	а	ш	т	о	к
а	л	т	а	в	а
р	с	а	ј	о	к
к	а	к	а	в	о
г	д	е	ц	р	в
к	о	и	к	а	д

зашто, како, сад, где, икад

7. *ш*у – место, *ш*ада – време, *онолико* – количина, *с*ш~~о~~та – узрок, *никако* – начин, *било када* – време, *икуд* – место
8. *онда, одсад, увек*. Значење времена.

39. Обрада народне песме *Смрт војводе Пријезде* (*Чишанка*, стр. 53–56)

Наставник почиње час обнављањем градива о народној епској поезији и песмама обрађиваним у претходним разредима.

Потом упознаје ученике са одликама епских песама које говоре о догађајима после Косовског боја.

Наставник чита песму *Смрт војводе Пријезде* и историјски запис о догађају описаном у песми. Следи разговор о песми:

- Шта цар Мемед захтева од војводе Пријезде у свом писму (књизи)?
- Због чега тражи баш та три добра?
- Зашто војвода Пријезда није прихватио захтеве турског цара?
- На који је начин војвода Пријезда бранио град Сталаћ са својим војводама?
- Због чега турски цар Мемед проклиње град Сталаћ? Којим речима то чини?

Потом ученици самостално читају песму и припремају се за разговор о њој према питањима и задацима из *Чишанке* (15 минута).

До краја часа анализирају се одговори ученика и изводи се закључак о вредностима ове песме.

40. Обрада народне песме *Диоба Јакшића* (*Чишанка*, стр. 57–61)

У уводном делу часа наставник подсећа ученике на стање у Србији после боја на Косову и узроке пада Србије под турску власт.

Потом наставник чита песму *Диоба Јакшића*. Следи разговор о њој:

- Шта је тема ове песме?
- Око чега су се посвађала браћа Дмитар и Богдан Јакшић?
- Зашто Дмитар наређује својој жени да му убије брата?
- Шта би се догодило да је Анђелија испунила његову заповест?

Затим ученици самостално читају песму и припремају се да одговоре на питања из *Чишанке* (15 минута).

До краја часа разговара се о песми према задатим питањима и изводи се закључак о њеним вредностима.

Домаћи задатак: Ученици треба да напишу писани састав на тему *Моралне вредности њокосовских народних ѧесама*.

41. Анализа домаћег задатка *Моралне вредности ѡокосовских народних ѧесама*

Наставник летимично прегледа радове ученика и кратко их коментарише.

У главном делу часа ученици читају своје саставе. Док један ученик чита, остали бележе своја запажања.

У завршном делу часа наставник оцењује то колико су радови ученика били успешни.

42. Обрада народне песме *Мали Радојица* (*Чишанка*, стр. 62–65)

У уводном делу часа наставник подсећа ученике на одлике народне епске поезије и на песму *Сћари Вујадин* из круга песама о хајдуцима. Такође подсећа ученике на речи народног песника из песме *Сћарина Новак и кнез Богосав*:

*А кадар сам сћићи и ушћећи
и на сћрашну мјесту ѡстојаји.*

Један од ученика чита запис Вука Караџића о хајдуцима из *Чишанке*.

Наставник чита песму, а затим проверава њено разумевање:

- Којом сликом почиње ова песма?
- Шта се крије иза великог славља у Задру које приређује Бећир-ага?
- Чему се надају хајдуци у тамници?
- На које све муке Бећир-ага ставља Малог Радојицу?

Затим ученици самостално читају песму и припремају се за њену анализу на основу питања и задатака из *Чишанке* (15 минута).

До краја часа анализира се песма у складу с питањима из *Чишанке* и одговорима ученика.

43. Обрада народне песме *Иво Сенковић и аѧа од Рибника* (*Чишанка*, стр. 66–72)

У првом делу часа наставник упознаје ученике са ускочким песмама.

Наставник чита песму *Иво Сенковић и аѧа од Рибника*.

Питања за проверу разумевања:

- Шта ага од Рибника тражи од Сенковића Ђурђа?
- Зашто Сенковић Ђурађ пролива сузе док чита агино писмо?
- Која су места у песми, по вашем мишљењу, посебно дирљива?
- Која места у песми сматрате драматичним?
- Које особине запажете у лику Иве Сенковића?

Домаћи задатак: Ученици треба да прочитају песму и да се припреме за њену анализу према задацима из *Чишанке*. Било би добро да науче напамет стихове који говоре о опроштају Ђурђа Сенковића од бојног коња и од сина.

44. Анализа народне песме *Иво Сенковић и аџа од Рибника* (*Чиџанка*, стр. 66–72)

У уводном делу часа ученици изражајно читају или рецитију стихове којима Ђурађ Сенковић испраћа бојног коња и сина на мегдан са агом од Рибника.

До краја часа анализира се песма на основу питања и задатака из *Чиџанке* и одговора које су ученици припремили. Том приликом ученици се усмеравају да своје одговоре поткрепе стиховима из песме.

45. Обрада народне песме *Ројсџво Јанковић Сџојана* (*Чиџанка*, стр. 73–76)

Час почиње тако што наставник обнавља градиво о хајдучким и ускочким народним епским песмама.

Наставник чита песму *Ројсџво Јанковић Сџојана*. Следи краћи разговор о њој:

- Због чега су Стојан и Илија одлучили да беже из Цариграда иако им је цар *џокрај себе дворе саїрадио*?
- Зашто је Стојан по доласку у Котаре прво отишао своје винограду?
- Којим речима народни певач слика тугу Стојанове мајке?
- Шта Стојан сазнаје из мајчине тужбалице?

Затим ученици самостално читају песму и припремају се за њену анализу на основу питања и задатака из *Чиџанке* (15 минута).

До краја часа анализира се песма и утврђују њене вредности на основу припремљених одговора ученика.

Домаћи задатак: Ученици треба да напишу писмени састав на тему *Особине јунака хајдучких и ускочких џесама*. Упутити ученике на то да своја мишљења документују стиховима из песама.

46. Анализа домаћег задатка *Особине јунака хајдучких и ускочких џесама*

Наставник летимично прегледа радове ученика и кратко их коментарише.

У главном делу часа ученици читају своје писане саставе. Док један ученик чита, остали бележе своја запажања.

У завршном делу часа наставник оцењује колико су радови ученика били успешни. Један број задатака наставник носи са собом да би их прегледао и оценио.

47. *Разумем ли џексџ и како да најишем резиме* (*Српски језик*, стр. 60–62)

Новим програмом за 7. разред предвиђене су и вежбе на некњижевном тексту. И заиста, разумевање таквог текста основа је не само разумевања сваког сложенијег (а то значи и књижевног) текста него и сваког учења – будући да ђаци током школовања, учећи друге предмете, морају да се сналазе пре свега у некњижевним текстовима.

То умеће, наравно, ученици треба да развијају на часовима из свих предмета у којима стичу теоријска знања; а на часовима српског језика могу да га развијају на текстовима који имају везе с градивом.

Ово вежбање треба ђаке да научи следећем:

- а) да текст читају пажљиво;
- б) да у тексту проналазе задате информације;
- в) да разликују информације дате у тексту од својих закључака;
- г) да разграниче главне од споредних идеја у тексту;
- д) да заузму критички однос према тексту (да разликују делове који су за њега битни од оних који нису и који би се могли изоставити);
- ђ) да препознају природан завршетак текста;
- е) на који начин најкраће да изнесу своје идеје;
- ж) како да напишу резиме текста.

Вежбања су поређана тако да од разумевања текста воде ка писању сажетка.

Решења задатака:

Уџбеник

1. а), б). И одговор под в) био би тачан да у захтеву не стоји *пре свега*; другим речима, траже се главне идеје.
Да је аутор имао на уму пре свега да објасни значење израза и његов настанак, и сам је рекао експлицитно – другом реченицом у последњем пасусу – *Сад знамо и шта штај израз значи и како је настао*.
2. а) У првом.
б) Други. Овај пасус је, заправо, дигресија и не доприноси одговору на питање како је настао израз *медвеђа услуга*. Постоји чак и експлицитни сигнал да је и сам аутор био свестан тога: *Но, било како било...* – дакле, претходна дискусија није важна за даљи ток излагања. Ђаке треба питати да дају своје мишљење о томе да ли им је текст бољи са овим пасусом или без њега.
в) *Сад знамо и шта штај израз значи и како је настао*. Све после тога је накнадни додаток, који није битан за главне идеје.
г) Реч *наравоученије*, коју налазимо у последњем пасусу.
д) *јомоћ*
3. Не: намера мора бити добра.
4. в)
5. б) (О томе нам говори реч *један*.)
6. а) –; б) +; в) +; г) –
7. То је лоша услуга која је учињена с добрим намерама.
8. Ево једне варијанте:
Пустиињак је живео сам, а затим се спријатељио с медведом. Постали су нераздвојни пријатељи. Једном је током лета пустињак легао да одспава, а медвед га је чувао. Једна мува почела је да лети око пустињака и да му смета. Желећи да је отера, медвед је прво махао шапом, а затим ју је, кад је слетела пустињаку на чело, ударио свом снагом великим каменом. Тако је убио и пустињака и муву.
9. Резиме би могао изгледати овако:
Израз *медвеђа услуга* – који означава лошу услугу учињену с добрим намерама – настао је вероватно давно, још међу Старим Словенима. Причу о медвеђој услузи забележио је руски баснописац Крилов, под називом *Пустиињак и медвед*. У тој причи говори се о... (тачка 8). Из басне је израз *медвеђа услуга* прешао у обичан говор, као и у друге језике.

48. Крајке народне умотворине (Чишанка, стр. 77–79)

У првом делу часа наставник упознаје ученике с народним пословицама, њиховим вредностима и значајем. Том приликом истиче мишљење Исидоре Секулић о народним пословицама.

Наставник чита пословице из *Чишанке*.

Ученици самостално читају пословице и припремају се за разговор о њима на основу питања и задатака на страни 77 *Чишанке* (5 минута).

Након тога објашњава се значење пословица и тражи од ученика да наведу још неке које знају.

У другом делу часа наставник упознаје ученике с народним питалицама и чита питалице из *Чишанке*.

Потом ученици самостално читају питалице и припремају се за разговор на основу питања и задатака на страни 78 *Чишанке* (5 минута).

Ученици тумаче наведене питалице и казују своје примере.

Наставник упознаје ученике са загонеткама и чита загонетке из *Чишанке*.

Ученици смишљају своје примере загонетки.

До краја часа раде се вежбе у загонетању.

49–50. Бројеви (Српски језик, стр. 63–68; Радна свеска, стр. 22–23)

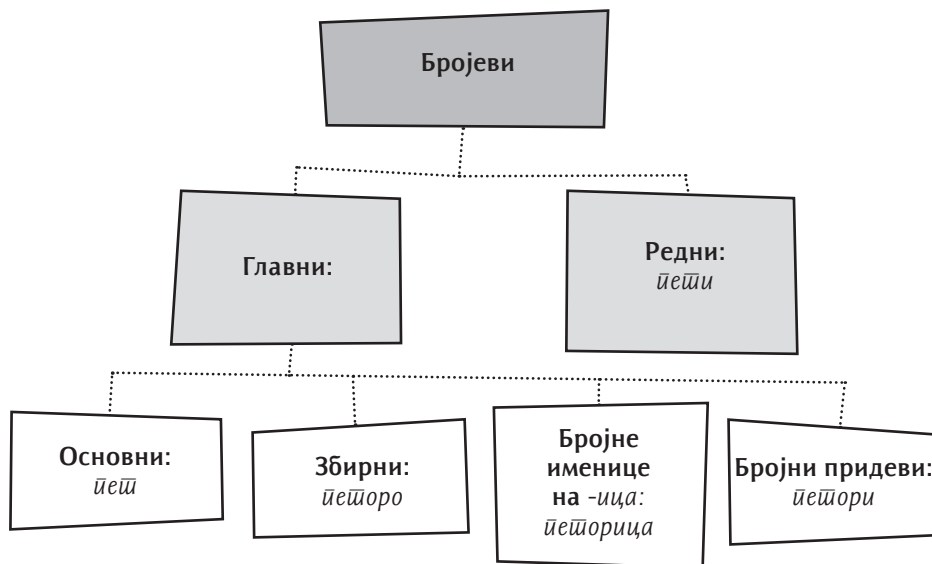
У односу на градиво из 5. разреда, градиво из 7. проширује се тако што се, у оквиру главних бројева, додају бројни придеви. Тиме је списак најважнијих врста бројева заокружен.

▶ Решења задатака:

Уџбеник

Бројеви који означавају колико нечега има на броју: *шри* (два пута), *двојица*, *два*, *једну*. Који је по реду дати појам, то показује број *шрећет*.

1. Односи двеју земаља погоршали су се.
Послали су писма трима организацијама.
Куће мојих двају другова налазе се близу моје.
Жалио сам се трима службеницима.
2. *Доћи ће њих десеторица*. – све особе су мушког пола
Доћи ће њих десет. – све особе су женског пола; пол особа је неодређен
Доћи ће њих десеторо. – особе су и мушког и женског пола
3. *четворе очи*, *десетора уста*, *шројим колима*, *двоје наочари*
- 4.

Радна свеска

1. Главни бројеви: *један*, *два*, *двоје*, *шројица*, *шри*, *сито*.
Редни бројеви: *ијрви*, *ијрути*, *ијрећи*, *ијсити*.
2. *иџорица* (војника) – бројна именица на -ица; *иџи* (кућа) – основни број; *иџоро* (шелади) – збирни број; *иџоре* (санке) – бројни придев
3. *осам ученица*, *осморо деце*, *осморо враћа*, *осморица очева*
4. *њих двоје*
5. *четворица/четворо браће*, *четири браћа*, *две сестре*, *двојица момака*, *десеторе ианшалоне*, *иџоро илића*, *двадесет/двадесеторо људи*
6. Мушки и средњи род: *два*, *двају*, *двама*.
Женски род: *две*, *двеју*, *двема*.
Мушки, женски и средњи род: *шри*, *шрију*, *шрима*.

Како се пишу бројеви

Уџбеник

Писање:

сложени бројеви: растављено;
именице изведене од сложених бројева: састављено;
бројеви који означавају приближну вредност: са цртицом;
број који означава стотине: растављено (али и састављено: *двеста*);
број који садржи израз *и* *и*: растављено;
редни бројеви: са тачком иза.

1. осамнаест, двадесет (и) осам, осамсто / осам стотина
2. двадесет три, двадесет трећи;
седамдесет петоро
3. 100-годишњица, 10-месечни
4. Нови Сад, 11. 5. 2004.
Смедерево, 20. јула 2000.
Ваљево, 8. II 1995.
5. Ако иза редног броја долази неки други знак интерпункције (запета, црта, заграда), тачка иза редног броја се не пише:
Иво Андрић рођен је 1892, а умро 1975. године.
Погледај 25, 26. и 30. страну у књизи.
Добили смо места у 11, 12. и 16. реду.

Радна свеска

1. деветнаест, сто деведесет, деветсто / девет стотина, **шестсто** / шест стотина.
2. тридесетседмица
3. 120-годишњак, 50-годишњица, 18-месечни
4. Шабац, 28. 8. 2002.
Лозница, 3. IX 1999.
5. Рачун за Интернет треба да се плати до 5. у месецу.
То се помиње на 6, 18. и 34. страни у књизи.
Добро сам решила 1. и 3, али не и 2. задатак.

51. Обрада текста *Покондирена шиква*, Ј. С. Поповић (*Чишанка*, стр. 80–85)

У уводном делу часа наставник води разговор са ученицима о значењу пословице: *Где је мода врлина, тамо врлина није у моди*.

Потом наставник најављује и чита текст Јована Стерије Поповића *Покондирена шиква*. Након емоционалне паузе следи провера разумевања:

- Какво расположење у вама изазива овај текст? Објасните.
- Која је тема овог одломка?
- Који је главни лик у овом одломку из комедије? Који су споредни ликови?
- Који проблем има Фема?

Затим ученици самостално читају текст и припремају се да одговоре на остала питања и задатке из *Чишанке* (20 минута).

До краја часа води се разговор о тексту према задатим питањима и одговорима које су ученици припремили. Усмеравати ученике на то да своја мишљења документују одломцима из текста.

52. Анализа текста *Покондирена џиква* (Чиџанка, стр. 80–85)

У првом делу часа ученици читају одломак из текста по улогама. Затим се води разговор о тексту на основу питања и задатака из *Чиџанке*.

Наставник упознаје ученике с књижевним појмовима: драма, комедија, комично, комедија ситуације, комедија карактера и драма у ужем смислу.

У завршном делу часа наставник подсећа ученике на то да обавезно прочитају ову комедију у целини. Добро је да се ученици поделе по групама и да се утврде задаци за сваку групу. Једна група могла би да анализира главни лик комедије, друга споредне ликове, трећа проблеме које покреће дело итд. Пожељно је, такође, да једна или две групе ученика припреме драмско извођење једног одломка из комедије.

53. Други писмени задатак

У уводном делу часа наставник кратко подсећа ученике на правила и процес израде писменог задатка: анализа теме, одређивање њеног тежишта, посматрање, уочавање и избор грађе, распоређивање појединости, елементи композиције.

Пожељно је да наставник понуди три теме за израду писменог задатка и да се о њима поразговара. Такође је важно да наставник подстакне ученике на то да задатке пишу према сопственом доживљају, сопственом мишљењу и себи својственим стилем. Добро је да бар једна тема захтева од ђака да напишу експозиторни (излагачки) текст – у складу с пређеним градивом о врстама текстова.

Омогућити ученицима да током највећег дела часа раде у миру, да се за то време не прекидају, не пожурују и сл.

54. Обрада текста *Забавни начин да ѿосџанеш језички још ѿамешнији*, Т. Армстронг; *Шџа џреба зайамџиџи* (Чиџанка, стр. 86–90)

У уводном делу часа ученици се подсећају текста о језичкој интелигенцији који су обрађивали у оквиру претходне теме. Разговара се и о Есхиловој мисли *Није мудар онај који много зна, већ онај чија су знања корисна*.

У главном делу часа ученици самостално читају текст *Забавни начин да ѿосџанеш језички још ѿамешнији* и припремају се за његову анализу према задатим питањима (20 минута).

До краја часа ради се на анализи текста према оценама ученика и наставника.

Домаћи задатак: Ученик треба да напише резиме текста *Забавни начин да ѿосџанеш језички још ѿамешнији*. Наставник упућује ученике на то да се подсети правила за писање резимеа.

55. Анализа домаћег задатка – писање резимеа

Наставник летимично прегледа радове ученика и кратко их коментарише.

У главном делу часа ученици читају своје писане саставе. Док један ученик чита, остали записују своја запажања. Том приликом било би добро да бележе да ли је одређени задатак задовољио правила писања резимеа.

У завршном делу часа наставник оцењује успешност ученичких радова.

56–57. *Глаџоли* (Срџски језик, стр. 69–80; *Рагна свеска*, стр. 24–29)

Иако је ово део уџбеника који се тиче морфологије, у оквиру безличних глагола обрађен је и појам безличне реченице, јер је тако било најсврсисходније.

У вези с местом футура другог у систему глаголских облика, напоменућемо то да је он у уџбенику сврстан у глаголске начине (како је чинио Стевановић), а не у глаголска времена (како се чинило пре Стевановића, а како и данас раде неки граматичари). Иако постоје разлози и за једно и за друго, футур други заиста, у поређењу са футуром првим, има модално значење – неизвесности, несигурности у погледу вршења радње у будућности (нпр. *човек који буде дошао* насупрот *човек који ће доћи* и сл.).

Вежбање 6. у уџбенику и одговарајуће вежбање у радној свесци служе не само томе да се понови градиво него и томе да се на познатом градиву увежба прављење табела, које

је предвиђено програмом за 7. разред. Наиме, сматрали смо да је боље да ђаци то умеће увежбавају на самом градиву него да им се предочавају табеле било какве садржине, јер би се тако нарушила кохерентност самог предмета Српски језик и у ђацима изазвала забуна. Сем тога, умеће читања и прављења табела треба да се усваја и на часовима других предмета, а не само предмета Српски језик.

Решења задатака:

Уџбеник

Радња: *чиштаћи, итраћи се, традићи.*

Стање: *белећи се, радоваћи се.*

Збивање: *смркаваћи се.*

1. *илашићи се* – једини је он неправи повратни, остали су прави повратни.
мрзећи се – једини је он узајамно-повратни, остали су неправи повратни.

2. Непрелазни: *ходаћи, корачаћи, расћи, сићи.*
Прелазни: *йисаћи, йражићи, сејаћи, сйусћићи.*

Несвршени глагол: *имаћи, викаћи.*

Свршени: *дорасћи, сйаћи, наћи, нашоварићи, йоћи.*

Реч *хајде(мо/ше)* сврстава се у узвике или речце, а не у глаголе (упркос томе што може добити наставак за 1, одн. 2. л. мн.).

3. *йисаћи* – Н; *исйисиваћи* – Н; *найсйаћи* – С; *йискараћи* – Н; *исйисаћи* – С; *найскараћи* – С

4.

Глагол онако како гласи у тексту	Инфинитив глагола	Глаголски облик	Лице	Број	Род	Потврдни / одрични облик
<i>дозвавши</i>	<i>дозваћи</i>	глаголски прилог прошли	-	-	-	потврдни
<i>је био осћао</i>	<i>осћаћи</i>	плусквамперфекат	3.	јд.	м.	потврдни
<i>ходи</i>	<i>ходићи</i>	императив	2.	јд.	-	потврдни
<i>ухваћио сам</i>	<i>ухваћићи</i>	перфекат	1.	јд.	м.	потврдни
<i>си ухваћио</i>	<i>ухваћићи</i>	перфекат	2.	јд.	м.	потврдни
<i>йоведи</i>	<i>йовесћи</i>	императив	2.	јд.	-	потврдни
<i>рече</i>	<i>рећи</i>	аорист	3.	јд.	-	потврдни
<i>йусћи</i>	<i>йусћићи</i>	императив	2.	јд.	-	потврдни
<i>одговори</i>	<i>одговорићи</i>	аорист	3.	јд.	-	потврдни
<i>йусћио бих</i>	<i>йусћићи</i>	потенцијал	1.	јд.	м.	потврдни

5. Презент: *не да.*

Перфекат: *није дао.*

Футур први: *неће даћи.*

Аорист: *не даде.*

6.

		Примери		
		гл. хвалиши	гл. похвалиши	
Лични глаголски облици	Глаголска времена	презент	хвалим	похвалим
		перфекат	хвалио сам	похвалио сам
		плусквамперфекат	био сам хвалио	био сам похвалио
		аорист	хвалих	похвалих
		имперфекат	хваљах	—
		футур први	хвалићу	похвалићу
	Глаголски начини	императив	хвали	похвали
		потенцијал	хвалио бих	похвалио бих
		футур други	будем хвалио	буде похвалио

7. *пазити*: *пажени су*
видети: *биће виђени*
наћи: *буду нађени*
шражити: *били би шражени*

8. *је похваљана* – перфекат
је било усудо – плусквамперфекат

32

Како се каже...

Прва група примера односи се на грешке које нису велике и које, заправо, представљају неку врсту норме разговорног језика:

Ја бих што могао да урадим.

Рекла је да ће доћи на време. (Норма не прихвата конструкцију *да* + презент у футуру, без обзира на то што се врло често чује, а и чита!)

Он ме је позвао да дођем.

Треба нешто да ми кажеш.

Ова група примера тиче се морфологије:

Јоца се извинио што је закаснио.

Треба да се поинемо уз ове степеннице.

Чорба је проврела!

Како се пише...

Ова група примера односи се на правописне грешке у вези с писањем глагола:

Ићи ћемо на море, али не знамо тачно кад.

Радићете оно што вам буду рекли.

Лекар је наредио: „Појиј целу флашицу лека!“

Обој ову слику вошћаним бојама.

Радна свеска

1. наоблачиће се

Преознаје се значењски, јер означава збивање у природи које нема вршиоца.

Преознаје се и облички, јер стоји у 3. л. јд. (мада се род не види). Ипак, највише

се преознаје по томе што нема субјекта у реченици (не само што није изречен него не би ни могао да стоји).

2. а), г), д)

3. *љуџиџи се*; прави повратни
збраџимџи се; неправи повратни

4. *иџи* – Н, *сиаваџи* – Н, *измаџаџи* – П, *сиџуџиџи* – Н, *џреџи* – П, *саџаџи* – П, *маџаџи* – Н,
уџуџиџи – П

5. *обиџи*; *џресџаџи*; *џалиџи*

6. Несвршени: *даваџи*, *чисџиџи*, *скуџаџи*.
Свршени: *џронџи се*, *џоремеџиџи*, *џоџрчаџи*, *сиаџи*, *џромениџи*.

7. Несвршени: *махаџи*, *размахаваџи*.
Свршени: *махнуџи*, *размахнуџи*, *размахаџи се*.

8. *џричаџи*, *џреџричаџи*, *џреџричаваџи*, *исџреџричаваџи*
иџи, *џреџи*, *џрелаџиџи*, *исџрелаџиџи*

9.

			Примери	
			гл. <i>хваџиџи</i>	гл. <i>џохваџиџи</i>
Нелични глаголски облици	Инфинитив		<i>хваџиџи</i>	<i>џохваџиџи</i>
	Глаголски прилози	садашњи	<i>хваџеџи</i>	–
		прошли	–	<i>џохваџивџи</i>
	Глаголски придеви	радни	<i>хваџио</i>	<i>џохваџио</i>
		трпни	<i>хваџен</i>	<i>џохваџен</i>

10. *чиџаџуџи* – глаголски прилог садашњи; *беџах чиџала* – плусквамперфекат; *чиџаџу* – футур први; *будемо чиџали* – футур други; *џрочиџавџи* – глаголски прилог прошли

11. *наливен*, *чувен*

12.

Глагол онако како гласи у тексту	Инфинитив глагола	Глаголски облик	Лице	Број	Род	Потврдни / одрични облик
<i>беџи</i>	<i>беџаџи</i>	презент	3.	јд.	–	потврдни
<i>си</i>	<i>јеџам</i>	презент	2.	јд.	–	потврдни
<i>можеш</i>	<i>моџи</i>	презент	2.	јд.	–	потврдни
<i>не бих желео</i>	<i>желеџи</i>	потенцијал	1.	јд.	м.	одрични
<i>сам</i>	<i>јеџам</i>	презент	1.	јд.	–	потврдни
<i>бих моџао</i>	<i>моџи</i>	потенцијал	1.	јд.	м.	потврдни
<i>џобеџнем</i>	<i>џобеџи</i>	презент	1.	јд.	–	потврдни
<i>чуџиџи</i>	<i>чуџиџи</i>	гл. прилог прошли	–	–	–	потврдни
<i>џе реџи</i>	<i>реџи</i>	футур (први)	3.	јд.	–	потврдни
<i>је</i>	<i>јеџам</i>	презент	3.	јд.	–	потврдни
<i>дао бих</i>	<i>даџи</i>	потенцијал	1.	јд.	м.	потврдни
<i>се бориџиџи</i>	<i>бориџи се</i>	инфинитив	–	–	–	потврдни
<i>беџаџи</i>	<i>беџаџи</i>	инфинитив	–	–	–	потврдни

13. *вучем, сечем; вуку, секу*; палатализација
14. *меће, меље, њише, веже, кайље, виче, сџруже, маше*
а)
15. *њеку, вуку, секу; њеци, вуци, сеци*; сибиларизација
16. *јесѡ- + ђу, јесђу, јешђу*
губљење сугласника, једначење сугласника по месту изговора
рашђу, ѡровешђу
17. *радио, радила*; промена л у о
18. *рекла*; непостојано а
19. *вољах, брањах, ѡрађах, ношах, слављах; вољен, брањен, ѡрађен, ношен, слављен*;
јотовање
20. Глаголи у овој реченици стоје у облику пасива, а тај облик саграђен је од облика актива и повратне речце *се*.
21. Плусквамперфекат: *били смо ишли / дејасмо (бесмо) ишли*.
- Футур први: *ићи ћемо*.
Потенцијал: *ишли бисмо*.
Футур други: *будемо ишли*.
22. Перфекат: *добијен је*.
Потенцијал: *био би добијен*.
Футур други: *буде (био) добијен*.
Аорист: *би добијен*.

58–59. Исправка другог писменог задатка

У првом делу првог часа исправке наставник саопштава општи утисак о успешности урађених задатака. Затим ђацима указује на типичне грешке. Ученике појединачно и разред у целини упућује у то на који начин треба да усавршавају писменост.

Важно је да коментарисањем појединачних задатака наставник подстакне сваког ученика на то да даље усавршава своје мишљење и изражавање.

Неки добри примери задатака или делова из задатака читају се и коментаришу.

На другом часу ученици пишу исправку писменог задатка.

ТРЕЋИ ДЕО

Укупно: 29 часова

ПЛАН НАСТАВНИХ ЈЕДИНИЦА

60. Упознавање с темом; Обрада текста *Међу својима*, В. П. Дис (*Чишанка*, стр. 91–94)
61. Анализа текста *Међу својима* (*Чишанка*, стр. 91–94)
62. *Како да напишем и-мејл њоруку* (*Српски језик*, стр. 81–83)
63. Обрада текста *Писмо иђуману Сђиридопу*, свети Сава; *Народне леђенде о свейом Сави* (*Чишанка*, стр. 95–97)
64. *Предлози* (*Српски језик*, стр. 84–85; *Радна свеска*, стр. 30)
65. Обрада песме *Симонида*, М. Ракић (*Чишанка*, стр. 98–100)
66. *Везници* (*Српски језик*, стр. 86–87; *Радна свеска*, стр. 31–32)
67. Обрада текста *Бој на Косову*, Љ. Симовић (*Чишанка*, стр. 101–104)
68. *Речце* (*Српски језик*, стр. 88–89; *Радна свеска*, стр. 33–34)
69. Обрада текста *Манасија*, В. Попа (*Чишанка*, стр. 105–106)
70. *Узвици* (*Српски језик*, стр. 88–89; *Радна свеска*, стр. 35)
71. Домаћа лектира – усмено: *Покондирена шиква*, Ј. С. Поповић
72. Домаћа лектира – писмено: *Покондирена шиква*, Ј. С. Поповић
73. Обрада текста *Кањош Мацедоновић*, С. М. Љубиша (*Чишанка*, стр. 107–113)
74. Анализа текста *Кањош Мацедоновић* (*Чишанка*, стр. 107–113)
75. *Технички и сујестивни ојис* (*Српски језик*, стр. 92–94; *Радна свеска*, стр. 36)
76. Анализа домаћег задатка – технички и сугестивни опис
77. Обрада одломка из романа *Хајдук Сђанко*, Ј. Веселиновић (*Чишанка*, стр. 114–119)
78. Обрада текста *Плава гробница*, М. Бојић (*Чишанка*, стр. 120–123)
79. Анализа текста *Плава гробница* и вејбе у изражајном читању и рецитовању (*Чишанка*, стр. 120–123)
80. *Именичка синђајма* (*Српски језик*, стр. 95–97; *Радна свеска*, стр. 37)
81. *Када се љише зајейта* (*Српски језик*, стр. 98–100; *Радна свеска*, стр. 38)
82. Обрада приповетке *Прича о кмеђу Симану*, И. Андрић (*Чишанка*, стр. 124–129)
83. Анализа приповетке *Прича о кмеђу Симану* (*Чишанка*, стр. 124–129)
- 84–86. *Сасђав љредикајске реченице* (*Српски језик*, стр. 101–115; *Радна свеска*, стр. 39–45)
87. Анализа домаћег задатка
88. Обрада песме *Крвава бајка*, Д. Максимовић; *Шђа шреба зајамђиђи* (*Чишанка*, стр. 130–132)

НАПОМЕНЕ О ОРГАНИЗАЦИЈИ ЧАСОВА И СТРУЧНЕ НАПОМЕНЕ

60. Упознавање с темом; Обрада текста *Међу својима*, В. П. Дис (*Чишанка*, стр. 91–94)

Наставник упознаје ученике са садржајем и задацима треће теме. Потом подсећа ученике на неке историјске податке о Првом светском рату који су важни за разумевање песме.

Наставник чита песму *Међу својима* и након емоционалне паузе води краћи разговор са ученицима:

- Шта је тема ове песме?
- На какво песниково расположење указују речи из песме *У мом срцу ѿноћ*?
- Шта је за песника једина светлост у мрачном расположењу?

У другом делу часа ученици самостално читају песму и припремају се за анализу према питањима и задацима из *Чишанке* (20 минута).

У завршном делу часа анализира се песма у складу с питањима и припремљеним одговорима ученика.

Домаћи задатак: Ученици треба да вежбају да изражајно читају и рецитију ову песму.

61. Анализа текста *Међу својима* и вежбе у изражајном читању и рецитовању (*Чишанка*, стр. 91–94)

У уводном делу часа разговара се о мишљењу критичара о поезији Владислава Петковића Диса, о појму *елегија* и о задатку у рубрици *Искорак*.

У другом делу часа ученици изражајно читају или рецитију песму *Међу својима*. Том приликом наставник подсећа ученике на правила изражајног читања и рецитовања према упутству на крају *Чишанке*.

62. *Како да напишем и-мејл поруку* (*Српски језик*, стр. 81–83)

Ова лекција има више циљева, од којих су два практична: 1) да се ђаци упознају с правилима лепог понашања у вези с писањем и-мејл порука; 2) да даље развију комуникативну компетенцију, тако што ће се преко електронске поште обратити некоме формалним стилем. Трећи циљ, који није најмање важан, јесте да се са ђацима поразговара о томе које су предности, а које мане комуницирања у „ћаскаоницама“ (као што је Фејсбук и сл.). Наиме, иако је тај обичај веома распрострањен у узрасту седмака, потребно им је макар скренути пажњу на то да он није најбољи, да је комуникација лицем у лице аутентичнија, искренија и, стога, пожељнија, док комуникација преко компјутера, иако омогућава општење са особама које су често веома удаљене, може бити сурогат за прави контакт.

63. Обрада текста *Писмо иџману Сџиригону*, свети Сава; *Народне лејенде о свештом Сави* (*Чишанка*, стр. 95–97)

Први део часа наставник посвећује разговору о мислима Лава Толстоја које су наведене на почетку странице. Потом се разговора о лику светог Саве и његовој улози у историји и култури српског народа.

Затим наставник чита текст *Писмо иџману Сџиригону*. Након краће паузе води се разговор:

- Којим се речима свети Сава обраћа игуману Спиридону у овом писму?
- Шта вам ове речи говоре о односу светог Саве према игуману?
- О којим догађајима свети Сава обавештава игумана у овом писму?
- Шта све свети Сава поклања игуману? Зашто то чини?

Затим ученици самостално читају текст и припремају се за разговор о њему у складу с питањима из *Чишанке*.

Након анализе текста писма наставник чита народне легенде о светом Сави. Потом разговара са ученицима о томе да ли знају још неке легенде о светом Сави и изводи закључак о лику светог Саве на основу писма и прочитаних легенди, као и о легендарној причи (легенди) као књижевној врсти.

64. Предлози (*Српски језик*, стр. 84–85; *Радна свеска*, стр. 30)

Иако се предлози обично сматрају граматичким речима, дакле речима које немају лексичко значење, они, заправо, означавају односе међу предметима (и појавама). Њихово лексичко значење се, према томе, може препознати, иако је нешто апстрактније од значења именица (које означавају саме те предмете, појаве итд.), придева (који означавају њихове особине) и других пунозначних речи. Пошто имају лексичко значење, међу предлозима могу владати односи синонимије и антонимије, а могу бити (и по правилу јесу) полисемични.

Односи које предлози означавају обично су просторни. Стога они изазивају менталне слике, и ђаке треба подстицати на то да их освесте (како се то у уџбенику наглашава више пута). Из просторних значења предлога развијају се, потом, и друга – метафоричка и сасвим апстрактна.

Решења задатака:

Уџбеник

Предлози у (*реци*), *код* (*великим белушћком*), *из* (*околине*), *код* (*њећа*), *из* (*руке*), *по* (*дну речном*) означавају место, односно просторни однос између два појма. У предлозима *по* (*свом занашу*) и у (*послу*) може се препознати месно значење, али је оно прешло донекле и у апстрактно: *по* подразумева неку врсту закључивања, а у је употребљено не уз неки просторни појам, него уз активност. Предлог *о* (*вредноћи његовој*) има сасвим апстрактно значење, у којем је просторно значење практично непрепознатљиво.

Окупили смо се <u>око</u> Марка.	–	место
<u>Пре</u> часова ћемо играти фудбал.	–	време
Није дошао у школу <u>због</u> грипа.	–	узрок
Отпутовали су одмора <u>ради</u> .	–	циљ
Доћи ћу <u>с</u> другарицом.	–	друштво
Он је <u>без</u> бриге.	–	одсуство
То дете је умиљато <u>попут</u> јагњета.	–	поређење
То не зна нико <u>сем</u> наставнице.	–	изузимање

1. *на* (*нашем дворишћу*), *уз* (*њу*), *по* (*ошћу* (*сиреле*)), *испод* (*јеле*), *у* (*шећњу*), *од* (*његовој ... лавеза*), *из* (*дворишћа*), *на* (*ливаду*), *преко* (*викенда*), *због* (*лошеј времена*), *кроз* (*прозор*), *на* (*њој*)

2. Марко станује близу мене.
Стани пored улаза.
Самостално употребљени, предлози су постали прилози.

3. Шетао је по шуми. – место, *по* + локатив
Отишао је по новине. – циљ, *по* + акузатив
У Милице дуге трепавице. – поседовање (архаична конструкција, чешћа у (и)јекавским говорима), *у* + генитив
У граду је била гужва. – место, *у* + локатив
Подигао је књигу са стола. – место, *са* + генитив
Дошао је с другом. – друштво, *с* + инструментал
Овај поклон је за Зору. – намена, *за* + акузатив
Замакао је за угао. – место, *за* + акузатив

Радна свеска

1. именице, зависном
2. *где; каг; ѿошѿо*
3. *ради* – циљ; *ѿреко* – место; *ѿоуѿи* – поређење; *збоѿ* – узрок
4. поређење – *од*; друштво – *с*; изузимање – *осим*; намена – *за*
5. *уѿркос*; време
осим; место
умесѿо; узрок

65. Обрада песме Симониде, М. Ракић (Чиѿанка, стр. 98–100)

На почетку часа наставник упознаје ученике са историјским подацима у вези са овом песмом. Потом наставник чита текст песме и након краће паузе проверава разумевање текста:

- Шта је песника надахнуло да напише ову песму?
- Којим је речима описана лепота Симонидиног лика на фресци?

У другом делу часа ученици самостално читају песму и припремају се за анализу на основу питања и задатака из *Чиѿанке* (15 минута).

До краја часа анализира се песма на основу задатака и одговора ученика. Такође, вежба се и изражајно читање песме.

66. Везници (Срѿски језик, стр. 86–87; Радна свеска, стр. 31–32)

Иако се традиционално сврставају у исту врсту речи, зависни и напоредни везници понашају се суштински другачије: зависни везници припадају зависним реченицама, а напоредни повезују синтаксичке јединице које су исте врсте и имају исту функцију – без обзира на то да ли је реч о независним реченицама, зависним реченицама, синтагмама или речима. Стога се у уѿбенику не даје једна дефиниција која би обухватала све везнике.

Решења задатака:

Уѿбеник

Зависна реченица у првој (комуникативној) реченици гласи *да охрабри своју војску*, на њеном почетку стоји везник *да*.

Други зависни везници у тексту: *да се излије на обалу*; *да ѿагнеће у руке Злоѿ Вилењака*; *да вас ѿреѿворим у биљке*.

У другој реченици има три независне: *Позва у ѿмоћ вештар северац / и зайоведи своје језеру да се излије на обалу, / али све ѿо нишѿа није ѿомоѿло*. У оквиру друге независне реченице постоји зависна реченица *да се излије на обалу*, али она је њен саставни део – њен прави објекат.) Прва и друга повезане су везником *и*, а прве две и трећа везником *а*.

У реченици *Добра Вила ѿозва Бродара и Сироѿана* везник *и* не повезује две независне реченице, него две речи. Оне обе у реченици имају исту службу – право објекта.

Други напоредни везници у тексту: *ѿа* (повезује две независне реченице), *и* (повезује две независне реченице) и *или* (повезује две зависне реченице).

1. Напоредни везници: *и, а, ни*.
Зависни везници: *чим, да, ако*.

2. а) **пошто** смо дошли
 б) **јер** нисмо знали
 в) **иако** смо желели

Радна свеска

1. Решење је дато у уџбенику.

2. *йрег; наг; сшога*

3.

ш	н	и	т	и
а	а	л	а	к
л	и	и	к	о
и	м	п	о	к
н	е	г	о	о

ниши, али, или, неџо, и, а

4. П, В, В, П, П, В

5. Напоредни везници: *а, али, и, ља.*
 Зависни везници: *док, чим, да, ако, јер, како.*

6. *како су били врло мали; да се сва шројица у њој насшане*

67. Обрада текста *Бој на Косову*, Љ. Симовић (*Чишанка*, стр. 101–104)

У првом делу часа наставник води разговор са ученицима о историјским догађајима у вези с Косовским бојем.

Затим наставник чита текст *Бој на Косову* Љубомира Симовића. Питања за проверу разумевања текста:

- О којим догађајима из боја на Косову говори овај одломак из драме?
- Који су главни ликови у овом тексту? Који су споредни ликови?
- Како кнез Лазар објашњава смисао своје борбе и своје жртве?
- Какво је Бајазитово мишљење о Лазаревој судбини и догађајима у вези с бојем?

У другом делу часа ученици самостално читају текст и припремају се за његову анализу у складу са задацима из *Чишанке* (20 минута).

До краја часа анализира се овај одломак из драмског текста на основу задатака из *Чишанке* и припремљених одговора ученика.

68. Речце (*Српски језик*, стр. 88–89; *Радна свеска*, стр. 33–34)

У узрасту у којем су у 7. разреду основне школе ђаци већ почињу да овладавају интелектуалним стилем, који подразумева и употребу текстуалних конектора – средстава којима се делови текста међусобно повезују у целину. Стога се у овој лекцији ђацима износе не само уобичајени подаци о речцама (врсте речца и њихово значење) него се скреће пажња и на њихову употребу као текстуалних конектора. Иако су речце само једна група текстуалних конектора (који могу обухватати и изразе, па и читаве реченице, нпр. *йрема шоме; уз шо; йри шоме; уйркос шоме; с једне*

сїрране; с друкї сїрране; Као шїо смо већ рекли итд.), важно је да ученици постану свесни да постоје средства која служе томе да се текст унутар себе повеже и да почну да употребљавају нека од њих. Томе је посвећен део лекције из уџбеника и једно вежбање из радне свеске, али наставник може по том моделу сам састављати и друга вежбања, ако оцени да је то потребно.

Једна напомена о изговору и облику ген. мн. саме речи *речица*: У *Речнику српскохрватскога књижевног језика* (шестотомном) ова реч има дугоузлазни акценат (*рѣчица*); у том случају би њен облик генитива множине вероватно имао наставак *-а* (како је и у уџбенику). *Речник српскога језика* (једнотомни) допушта и дугоузлазни и краткоузлазни акценат; изговорена с краткоузлазним акцентом, та реч би вероватно имала наставак *-и* у генитиву множине.

Решења задатака:

Уџбеник

У првом тексту речце су:

ли, не, ала, баш, можда, веровајћно, ѿак, ено, уйраво.

У другом тексту речце су:

међушћим, наиме, шакође, иначе.

Радна свеска

1. *ала, ево, зар, не, нијошћо*

2.

п	а	к	к	о
о	в	а	а	в
м	о	ж	д	а
о	с	е	о	ј
ћ	у	е	т	о

ѿак, можда, се, ешћо

3. *нека* – заповедна, *баш* – за истицање, *да* – потврдна, *ваљда* – модална

4. Овим редом: *наиме, шакође, међушћим.*

69. Обрада текста *Манасија, В. Попа* (*Чишанка*, стр. 105–106)

На почетку часа наставник упознаје ученике са историјским подацима у вези с манастиром Манасијом или Ресавом.

Потом наставник чита текст песме и након краће паузе проверава разумевање текста:

- Како се, по вашем мишљењу, осећао сликар фресака (зограф) док је сликао у Манасији?
- Чег би зограф требало да се плаши?
- Да ли је зограф уплашен или не? Објасните.

Ученици самостално читају песму и припремају се за њену анализу на основу питања и задатака из *Чишанке* (15 минута).

До краја часа анализира се песма у складу са задацима и припремљеним одговорима ученика. Било би добро да на крају часа ученици изражајно прочитају ову песму.

70. Узвици (Српски језик, стр. 90–91; Радна свеска, стр. 35)

Ово је лекција у којој ђаци могу на забаван начин да ставе на пробу своје знање матерњег језика. Задаци 1–4 у уџбенику служе томе да ђаци испитају и освесте своје менталне слике – овог пута акустичке – и тако развију и машту и језичко осећање. Ти задаци су погодни да се раде групно и да свака група реферише какве је све идеје имала. По потреби, заједнички се могу радити и задаци из радне свеске.

Решења задатака:

Уџбеник

Заповедни узвици: *Пссш!*
Узвик који изражава осећање: *Ух!*
Узвик који служи за дозивање: *Хеј!*

Радна свеска

1. *Ех!* – изражава осећање; *Пис!* – узвик за терање животиња (обично мачке); *Еј!* – узвик за дозивање; *Кври!* – узвик за подражавање звукова из природе (ономатопејски узвик / ономатопеја)
2. *Охо!* – пријатно изненађење; *Фуј!* – гађење; *Ју!* – изненађење (уз јачу интонацију обично својствен женама); *Јој!* – бол; *Их!* – иронија; *Уф!* – напор или неодобравање
3. *У!*

71. Домаћа лектира – усмено: *Покондирена шиква*, Ј. С. Поповић

Наставник започиње час провером спремности ученика (ко је прочитао дело у целини, ко није прочитао и сл.).

У првом делу часа ученици извештавају по групама о ономе што су припремили, у складу с претходним договором. Ученици потом говоре о задатим темама, настојећи да своја мишљења документују цитатима из текста. Води се расправа о томе и изводе закључци о вредности књижевног дела и о успешности интерпретације група ученика.

Том приликом наступају и групе које су имале задатак да припреме драмско извођење одломка из ове комедије.

На крају часа договара се о домаћем задатку – изради писаног састава о комедији. Тај задатак ученици ће такође урадити по групама, према већ утврђеном договору. Наиме, свака група заједно пише само један састав о својој теми.

72. Домаћа лектира – писмено: *Покондирена шиква*, Ј. С. Поповић

Час почињемо летимичним прегледом групних радова ученика. Након тога ученици читају радове и о њима се дискутује.

На крају часа изводи се закључак о прочитаном делу и ученици се упућују на то да прочитају наредну књигу домаће лектире (*Хајдук Шанко*, Јанка Веселиновића).

73. Обрада текста *Кањош Мацегоновић*, С. М. Љубиша (*Чишанка*, стр. 107–113)

Наставник упознаје ученике са историјским подацима значајним за садржај дела и за писца.

Затим чита текст приповетке и проверава његово разумевање кроз разговор:

- Због чега Кањош одлази у Млетке?
- Како су Млеци примили Кањоша?
- Како Кањош одговара на њихове увреде?
- Које особине има Кањош у овој приповеци?

До краја часа ученици самостално читају приповетку и припремају се за анализу према питањима и задацима из *Чишанке*.

74. Анализа текста *Кањош Мацеџоновић* (*Чишанка*, стр. 107–113)

У првом делу часа један од ученика изражајно чита краћи одломак из приповетке.

Следи анализа приповетке према питањима и задацима из *Чишанке* и припремљеним одговорима ученика.

У завршном делу часа наставник упознаје ученике с књижевним појмовима: књижевни лик, карактеризација књижевног лика, унутрашњи монолог, епизода. Чита се анегдота о писцу и разматрају критичке оцене Јована Деретића и задаци наведени у *Искораку*.

75. Технички и сугестивни опис (*Српски језик*, стр. 92–94; *Радна свеска*, стр. 36)

Сврха ове лекције није само да ђаци стекну теоријско знање о томе какви описи могу бити него и да се оспособе да, према захтеву, напишу и технички и сугестивни опис. У школи се традиционално тражи од ученика да развију способности пре свега за писање сугестивног описа – до те мере да они мисле да сваки опис мора бити сугестиван; међутим, они треба да науче и да о изгледу особе или предмета дају објективна и потпуна обавештења. Стога се у уџбенику задају задаци који подразумевају обе врсте описа, и који могу послужити и као домаћи задаци и као теме за писмени задатак.

Решења задатака:

Уџбеник

Сврха првог текста јесте да се изнесу објективни подаци о грађевини. Ипак, треба рећи да има и елемената субјективности: не дају се све информације, него само оно што је у Жичи најлепше и најупечатљивије (*Међу њима се посебно издваја Распеће...*). Избор појединости је, дакле, и овде субјективан, јер није могуће изнети баш све појединости.

С друге стране, Андрић даје и објективне информације о панорами, али не даје све информације које би могао дати, него само оне које подржавају утисак који он жели да пренесе. Тај утисак важнији је од објективних својстава панораме. Визуелну слику постиже нарочито употребом придева и именица. Редослед посматрања је следећи: прво општа обавештења о просторији – најпре оно што објективно за њу важи (да је била лепо уређена и дискретно осветљена), а затим, опширније, његов утисак. Затим шта се налази на периферији просторије (ћилим и палме), да би се истакло оно што стоји у њеном средишту (панорама). Следи опис панораме, и најзад оно што се налази око ње (седишта). Обиљем појединости које запажа, Андрић нам говори колико је панорама важна за њега.

1, 2. Важно је да ученици уоче разлику међу врстама описа и да, на захтев, могу да саставе један или други.

Радна свеска

1. У питању је сугестивни опис, јер је упућен читаочевој машти, а не разуму. Чулу слуха и додира обраћа се опис ветра и кише. Обично се роје инсекти. Виђење једне врсте ствари као друге назива се метафора. У последњој реченици текста Андрић даје смисао небу које описује, који је сасвим субјективан.

2. Овај је опис технички зато што се њиме износи оно што је заједничко виђењу свих људи, а не неког одређеног појединца, као и зато што се задржава на ономе што се може видети, а не прелази у **утиске** о виђеном. Такође, у тексту има елемената **промишљања** онога што се види: говори се о сферном своду, полусфери, неограниченом полупречнику, средишту полусфере – дакле, оно што је виђено обрађује се не кроз призму емоција (као што је случај у сугестивном приповедању), него кроз призму разума, интелекта.

Домаћи задатак: Ученици треба да сачине по један пример техничког и сугестивног описа у складу са упутствима из уџбеника (стр. 94).

76. Анализа домаћег задатка – технички и сугестивни опис

Наставник летимично прегледа радове ученика и кратко их коментарише.

У главном делу часа ученици читају своје писане саставе. Док један ученик чита, остали записују своја запажања. Том приликом било би добро и да бележе да ли је одређени задатак задовољно важна правила писања о којима се разговарало на претходном часу.

У завршном делу часа наставник оцењује успешност ученичких радова. Један број задатака наставник може да понесе са собом ради детаљнијег прегледа и оцењивања.

77. Обрада одломка из романа *Хајдук Станко*, Ј. Веселиновић (*Чишанка*, стр. 114–119)

У првом делу часа наставник упознаје ученике са историјским подацима који се односе на догађаје из овог романа, као и са садржајем романа који претходи изабраном одломку.

Наставник затим чита одломак из романа и потом проверава разумевање текста:

- О којој теми говори овај одломак из романа?
- Који је главни лик из овог одломка, а који су споредни?
- Наведите све способности које је Станко морао да покаже да би га примили у хајдучку дружину.

Ученици самостално читају текст одломка из романа и припремају се за анализу на основу питања и задатака из *Чишанке* (20 минута).

До краја часа анализира се одломак из романа на основу припремљених одговора ученика.

Наставник упознаје ученике с књижевним појмовима: роман, врсте романа, тема, фабула, оквирена фабула, сиже, композиција.

Наставник подсећа ученике на то да треба да прочитају овај роман у целини и да се припреме за његову усмену анализу. Том приликом истиче могућа питања у вези с анализом дела. То могу да буду питања о главним ликовима, споредним ликовима, проблемима издаје и освете, о нарочито узбудљивим местима у роману, о описима природе, о језику и стилу писца итд. Одговоре на ова питања ученици могу да припреме индивидуално, у паровима или по групама.

78. Обрада текста *Плава гробница*, М. Бојић (*Чишанка*, стр. 120–123)

Наставник упознаје ученике са судбином писца и догађајима из Првог светског рата који су важни за разумевање песме.

Затим чита песму и проверава разумевање садржаја:

- Шта, по вашем мишљењу, значи наслов ове песме?
- На који начин песник жели да ода пошту палим херојима?
- Пронађите стихове песме које сматрате нарочито узбудљивим и спремите се да их прочитате.

Ученици самостално читају песму и припремају се за анализу помоћу задатака из *Чишанке* (15 минута).

До краја часа анализира се текст песме у складу са задацима из *Чишанке* и припремљеним одговорима ученика.

Домаћи задатак: Ученици треба да вежбају изражајно читање и рецитовање песме у целини или у деловима у складу са упутством на крају *Чишанке*.

79. Вежбе у изражајном читању и рецитовању песме *Плава гробница* (*Чишанка*, стр. 120–123)

Овај час може се организовати на различите начине. Добро је да то буде смотра говорне културе ученика у области рецитовања и изражајног читања. Да би час био занимљивији, могу се изабрати водитељи који ће најављивати наступе ученика. Сваки од ученика, према својим могућностима, изражајно чита или рецитије песму, а остали ученици и наставник оцењују његов наступ, водећи рачуна о томе да свако треба да буде охрабрен да даље негује своју способност у изражајном читању и рецитовању.

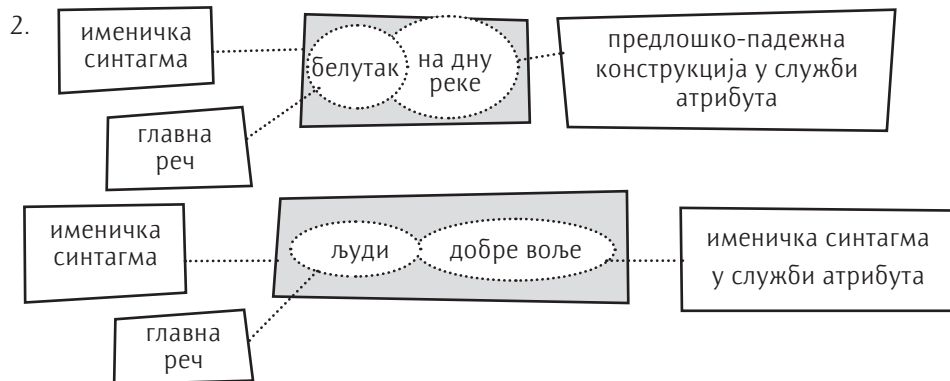
Између наступа ученика могу се прочитати неке занимљивости из живота писца, о времену на које се песма односи и др.

80. *Именичка синтагма* (Српски језик, стр. 95–97; Радна свеска, стр. 37)

Решења задатака:

Уџбеник

Именичка синтагма	Главна реч	Атрибут(и)
неки човек	човек	неки
бивши директор циркуса	директор	бивши, циркуса
једну свраку	свраку	једну
његов златан њрсиен	њрсиен	његов, златан
сај на његовој руци	сај	на његовој руци

Радна свеска

Именичка синтагма	Главна реч	Атрибут(и)
мој ујак	ујак	мој
мали сеоски њртовац	њртовац	мали, сеоски
људима из вароши	људима	из вароши
најјамешнији човек на свијету	човек	најјамешнији, на свијету

2. самом центру Бихаћа; католичке цркве; висока четвороугласта грађевина дебелих зидова; Последња синтагма има три атрибута. Два су придеви, а трећи је синтагма, чија је главна реч зидова.

81. *Када се пише заједно* (Српски језик, стр. 98–100; Радна свеска, стр. 38)

У овој лекцији дата су општа упутства за писање запете – принцип њеног писања и основна правила. У начелу, ђаци треба најпре да примете на којим местима праве паузу у спором говору, одн. изражајном читању – уз напомену да се у брзом говору паузе и не праве, него функцију паузе преузима промена смера интонације: она у једном тренутку, после раста, почиње нагло да пада. Затим треба да процене да ли на том месту треба да стоји зарез или не, будући да се понекад уплићу и граматичка правила: на пример, зарез се не пише испред последњег члана у набрајању, иако се пауза јасно чује. С друге стране, понекад паузе нема, а зарез мора да се пише – као што је то случај с вокативом.

Лекција, међутим, није могла да обухвати све случајеве и нијансе, тако да децу треба упутити на неки од школских правописа:

Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурца: *Правопис српскога језика – школско издање*.

Нови Сад: Матица српска, 2003 (2. издање).

Милорад Дешић: *Правовис српског језика – приручник за школе*. Земун: Нијанса (више издања).

Вежбања у вези с писањем запете дата су не само у радној свесци него и на одговарајућим местима у уџбенику – у лекцијама о апозицији и апозитиву, о напоредним односима међу реченичним члановима и независним предикатским реченицама, и о вокативу.

Вежбања дата у радној свесци покривају најуобичајеније, типичне, недвосмислене случајеве. Прелазне или изнијансиране случајеве најбоље је коментарисати кад се појаве – у обрађиваним књижевним делима, ђачким задацима и сл.

Решења задатака:

Уџбеник

Прва реплика треба да буде обележена овако:

Е запето, запето. Ко ли те само измисли! Да се ја питам, ти се нигде не би ни појавила. Ти си, ко што рече мој друг Мика, само лево сметало.

Радна свеска

- а) Где има дима, има и ватре.
б) Ко другоме јаму копа, сам у њу пада.
в) Како сејеш, тако ћеш и жети.
г) Какав отац, такав син.
- а) Да је он добар друг, то сви знају.
б) Кад будем могао, доћи ћу.
- а) Долазећи кући, добро сам покисао.
б) Видевши с ким имам посла, одустао сам од даље препирке.
в) Успео је, штедећи новац неколико месеци, да купи бицикл.
г) Ако, вративши се кући, не затекнеш никога, звони код комшије.
- а) Ми смо то, међутим, другачије урадили.
б) Дакле, ствари овако стоје.
в) Ти се, наравно, шалиш.
г) Они су погрешили. Другим речима, нису поступили како треба.
- а) Јоца није знао лекцију, због чега смо се сви изненадили.
б) Јоца је знао лекцију, и то одлично.
в) Јоца се збунио, што се обично не дешава.
г) Јоца је све одлично знао, тако да је добио петицу.
- а) У Земуну, на обали Дунава, кува се и данас добра рибља чорба.
До чорбе се стиже овако: иде се до центра Земуна, а онда даље за мирисом чорбе.
б) Као и сваког јутра, прво су устали они који вас греју, па они који вас возе, па они који вас хране...
И тек пошто је све било спремно, замољени сте да устанете и ви.

82. Обрада приповетке *Прича о кнећу Симану, И. Андрић* (*Чиџанка*, стр. 124–129)

Наставник упознаје ученике са историјским подацима и са стањем у Босни и Херцеговини у време о којем говори Андрићева приповетка. Затим са ученицима води разговор о Андрићевој мисли о слободи с почетка странице.

Наставник препричава садржај приповетке који претходи одломку датом у *Чиџанци*, а затим чита одломак. Следи провера разумевања текста:

- Који проблем има Симан у овој приповеци?
- На који начин покушава да га реши?

- Које сте мисли, осећања и расположења запазили код Симана?
- Које сте детаље у понашању аге Ибраге запазили?

До краја часа ученици самостално читају приповетку и припремају се за њену анализу на основу питања и задатака из *Чишанке*.

83. Анализа приповетке *Прича о кмеџу Симану* (*Чишанка*, стр. 124–129)

У првом делу часа један од ученика чита изабрани краћи одломак из приповетке.

У главном делу часа ради се на анализи приповетке у складу с питањима и задацима из *Чишанке* и припремљеним одговорима ученика.

На крају часа читају се ставови из књижевне критике о делу Иве Андрића и занимљивости из живота писца. Такође, разговара се о задацима из *Искорака*.

84–86. *Састав предикатске реченице* (*Српски језик*, стр. 101–115; *Рагна свеска*, стр. 39–45)

Значење глагола и састав реченице

Реченични чланови се у уџбеницима (нарочито за млађе, али понекад и за старије разреде основне школе) често приказују на следећи начин:

Марко чиша.

Марко чиша књију.

Марко њажљиво чиша књију.

Марко њажљиво чиша леју књију.

Одатле произлази то да се реченични чланови могу додавати основној субјекатско-предикатској конструкцији произвољно. Међутим, то никако није тако. У овом случају, прави објекат никако није реченични члан истог реда као прилошка одредба: прави објекат је члан који допуњава прелазни глагол и обично је обавезан (а што у наведеном примеру може, али не мора да се изрекне, јесте изузетак, а не правило, и последица је тога што је такав сам глагол *чишаши*), а прилошка одредба је заиста, структурно гледано, факултативан члан, којим се реченица може проширити. У последњој реченици је додат атрибут, који није реченични, него синтагматски члан; стога не припада истом нивоу у структури реченице.

У овом уџбенику се полази управо од тога да састав реченице зависи од значења глагола – односно, синтаксички посматрано, од глаголске валенце. Она обухвата све оне реченичне чланове које глагол захтева – а то могу бити граматички и логички субјекат, и прави и неправи објекат. (Остали чланови који су одређени глаголском валенцом – прилошке допуне, допунски предикатив итд. – нису предвиђени програмом за 7. разред.) Прилошке одредбе су чланови који са гледишта синтаксичке структуре реченице нису обавезни (иако су, наравно, обавезни са гледишта њене информативности) – то су чланови којима се основни модел, предвиђен глаголском валенцом, проширује. Најзад, атрибути се посматрају у оквиру синтагме (дакле – синтаксичке јединице), а не у оквиру реченичног члана (субјекта или објекта).

Иако, наравно, ђацима у 7. раду не треба приказивати читав појмовно-терминолошки апарат потребан за описивање реченичне организације, они треба да схвате њен основни принцип – а то је да она зависи од значења глагола.

Управо томе је посвећен уводни део у лекцију о саставу предикатске реченице. Довољно је да наставник испише дати текст на табли и да објасни да те реченице имају другачији састав зато што тако налажу глаголи у служби предиката: захваљујући свом различитом значењу, они захтевају различите реченичне чланове.

Решења задатака:

Уџбеник

Предикатске реченице:

а) *ишем грутарици йоруку*

- б) *вештар дува*
в) *йоразіоварали смо о свему*

Предикатске реченице написане су с малим почетним словом и без знака интерпункције на крају јер, строго говорећи, оне су само синтаксичке конструкције, а тек кад им се дода интерпункција, постају комуникативне реченице.

Глаголи као што је *дуваџи* називају се безлични (имперсонални), реченица образована с њима нема субјекат и назива се безлична (имперсонална) или бесубјекатска.

У реченици *йао је снеі* носилац стања исказан је именицом *снеі*, која има службу субјекта. Глаголи као што је *йасџи* називају се лични (персонални), а реченице с њима образоване називају се личне (персоналне).

У реченици *вештар зањише йонеку їрану* трпилац радње исказан је именичком синтагмом *йонеку їрана*. Глаголи као што је *зањихаџи* називају се прелазни, а трпилац радње означен је правим објектом.

У реченици *зажелела сам се леџа* носилац стања се подразумева: *ја* (тј. говорник). Стање се преноси на појам означен именицом *леџа*, која има службу неправог објекта.

Субјекатџ

Реченични чланови, укључујући и субјекат, у уџбенику се дефинишу семантички, а не формално, због тога што је то интуитивно прихватљивије. Они се дефинишу помоћу улога које бића, предмети и појаве врше у стварности (мада ће сам појам улоге бити експлицитно уведен тек у лекцији о падежима) – а то су пре свега улоге вршиоца радње, трпиоца радње, носиоца стања и самог стања. Изузетак је функција неправог објекта, која се не може обухватити јединственом семантичком дефиницијом.

Ђацима се, такође, у уџбенику скреће пажња на то да се субјекат изоставља ради успостављања везе међу реченицама у тексту.

Решења задатака:

Уџбеник

Те ствари, наравно, најбоље је радио мали Крсто. Понекад је знао да раскопча кревет читавој другој спаваоници (*ми смо били у првој*), па кад би ђаци навече трком пожурили на спавање, настао би тресак као да пуца митраљез: трас-трас-трас-трас!

Субјекти су изражени именицом, именичком синтагмом и именичком заменицом, које стоје у номинативу.

Субјекат је у другој реченици изостављен зато што се тако успоставља веза између те и претходне реченице.

Радна свеска

1. Иначе, кад би се у интернату десило било какав неред, туча, свађа, штета, ту би се, на неки начин, умешао и Дуле. Такве ствари њега су привлачиле као магнет. То је знао и наш префект.

Прави објекатџ

Решења задатака:

Уџбеник

Ко воли своје дете, не може имати срца да га и васпитава.

Прави објекти означавају трпиоце радњи које су исказане предикатима. Исказани су именичком синтагмом, именицом и именичком заменицом (тим редом!). Оне стоје у акузативу (*своје дете, ја*) и генитиву (*срца*). У овом примеру генитив није баш сасвим лако заменити акузативом, због

тога што именица *срце* има метонимијско значење (означава осећања која се налазе у срцу). Међутим, ако се наведе реченица *Он нема срца*, ту је уместо *срца* могуће употребити *срце*.

1. У случају земљотреса, прво зауставите лустер који се клати.

Увежбавајте ту логику и, где год је то могуће, уклањајте доказе.

Данас ће маме кувати оно што деца воле.

Ако и тате имају маме, ето и за њих решења.

2. Онај други брат трудио се око свога добра као и пре, чувао и надгледавао, али напретка никаква није видео, него све пропаст, од дана на дан све горе, докле тако не осиромаша да већ није имао ни опанака него ишао бос.

Радна свеска

1. *све проблеме своје деце* – акузатив без предлога

грућих проблема – генитив без предлога

Неправи објекат

Решења задатака:

Уџбеник

Префектшове улизице и показивачи вјечито су нас шужакали и искоришћавали сваку прилику да нам најакостје. Ми смо им се светили.

Прелазни глаголи: *шужакаћи, искоришћавати*.

Непрелазни: *најакостити, свети се*.

Прелазни глаголи имају допуну у облику акузатива без предлога. Њихови прави објекти: *нас, сваку прилику*. Допуне непрелазним глаголима: *нам, им*. Обе стоје у дативу без предлога.

Глагол *поклоњити* има и прави и неправи објекат.

1. Ко се дима не надими, тај се ватре не надреја.

генитив, генитив

Чега се мудар стиди, тима се луд поноси.

генитив, инструментал

2. Сврха овог вежбања јесте: (1) да ђаци науче да и наведени глаголи захтевају неправу објекте; (2) да развију своју језичку компетенцију тако што ће формулисати реченице с глаголима које не употребљавају често.

Радна свеска

2. *мислити (нешто о некоме), рећи (нешто некоме), уручити (нешто некоме)*

Логички субјекат

У овој лекцији раздвојен је логички субјекат који означава носиоца стања (и који стоји у дативу или акузативу без предлога) и онај који се налази у безличним егзистенцијалним реченицама. То је учињено зато што се они разликују по значењу.

Ова лекција је прилика и да се обнови знање о безличним облицима глагола и безличним реченицама, што се у уџбенику и радној свесци и чини.

Решења задатака:

Уџбеник

1. У овом вежбању ђаци треба да одреде логички субјекат, што значи и да морају да га разликују од правог објекта (који се јавља у тексту неколико пута).

ДЕЧАК (прилази баки): Шта ти је, бако? Да ниси болесна?

БАКА: Мало да се одморим. Боли ме глава.

ДЕЧАК: Па је л' те много боли?

...

БАКА: Не шали се, дете... Није ми сада до шале.

...

БАКА: Ти се измотаваш, а мени пуче глава... Видиш да ми гори чело!

ДЕЧАК: Да ли осећате још нешто? Да ли Вам зуји у ушима, да ли Вас пецка у грлу, пробада у грудима, сева у леђима...? Да ли Вам се спава?

2. а) Болела ме је глава.

б) Пробадало га је у леђима.

в) Ишло нам се у биоскоп.

б), в)

3. Да ли примећујете да има струје? Не примећујете.

А чим је нема, ви приметите, је л' тако?

Чудни смо ми. Лакше нам је да приметимо оно чега нема, него оно чега има.

4. а) *Више нема ветра*. У реченици *Више не дува ветар* именица *ветар* има службу субјекта.

б) *Данас нема насџаве*. У реченици *Данас немамо насџаву* именица *насџава* има службу правог објекта.

в) ... *биће проблема*. У реченици ... *имаћемо проблема* именица *проблем* има службу правог објекта.

Радна свеска

1. Данас ми се не иде напоље, чак ми се ни кошарка не игра. Седи ми се у кући.

Ускоро ће топло време, па ће ми се ићи на базен.

Мојој сестри се данас иде у биоскоп, али ја сам рекао да не могу да идем с њом. Мени се данас ништа не ради.

Сви ти субјекти стоје у дативу (без предлога).

2. Марко се данас повредио на утакмици и боли га рука. Његовог тренера је страх да он неће моћи да игра на следећој утакмици. Марка пак мучи то да ли ће морати да носи гипс. Срећом, ништа га не жига и не пробада.

3. Нема зиме док не падне иње,
ни пролећа док сунце не сине,
ни радости док не делиш с киме.

4. а) Има ли питања?

б) Нема времена за губљење.

в) Није било прилике...

У другим реченицама иста именица има службу правог објекта.

Глаголски и именски предикат

У овој лекцији уводи се **значање** именског дела предиката: да он може служити квалификацији или идентификацији субјекатског појма. Да би то разумели, од ђака се тражи да поставе одговарајуће питање: *Ко?* за идентификацију, односно *Шта?* за квалификацију.

Решења задатака:

Уџбеник

Питање *Ко?* поставља се за именски део предиката *лејошница Руменка* (*Ко је била највећа љубимица Добре Виле?*); питање *Каква?* поставља се за именске делове предиката *леја* и *јоносиша* (*Каква је била она?*); питање *Шта?* поставља се за именски део предиката *врло*

несишан мали вилењак (Шша је био Сирошан?). Субјекат се идентификује у првој реченици, а у другим двома му се приписује својство.

моја: присвојна заменица, *Чији?*

први: редни број, *Који по реду?*

У тим случајевима субјекту се приписује неко својство.

1. *био је својеглави, ћушљиви свађалица Дуле Дабић – Ко?* – именичка синтагма

био је црн, кошћуњав и мршав дјечак – Шша? – именичка синтагма

био је неусишавив – Какав? – придев

Радна свеска

1. *обичан – Какав?* – придев

сиромашан љушник – Шша? – именичка синтагма

радознао – Какав? – придев

Проси и сложен предикат

Ова лекција није предвиђена програмом за 7. разред, али је, по савету неких наставника, уврштена у уџбеник. Наиме, ђаци ће морати познавати сложени предикат да би у 8. разреду могли да га разликују од зависне реченице.

У вези с модалним глаголима свакако се поставља питање глагола *шребашти*. Норма традиционално инсистира на томе да је у саставу сложеног предиката тај глагол безличан – да се, дакле, мора јављати у облику 3. л. јд. средњег рода. Међутим, у вези с тим морају се дати неке напомене.

Прво, кад није у саставу сложеног предиката, глагол *шребашти* је личан, другим речима – конгруира са субјектом:

Треба ми кишобран. – Требају ми ципеле за кишу.

Требао ми је кишобран. – Требале су ми ципеле за кишу.

Овакви облици глагола *шребашти* сасвим су легитимни и нема никаквих разлога да се он доследно прогања у корист конструкције *диши пошребан*, као што то раде неки лектори (*Пошребан ми је кишобран* итд.).

Друго, кад је у саставу сложеног предиката, глагол *шребашти* природно звучи као безличан само онда кад субјекат није изречен или кад претходи субјекту (а такви су случајеви који су у уџбенику и радној свесци дати у вежбањима):

Треба да дођем. Требало је да дођем. Треба сви да дођемо.

Ако пак реченицу почнемо субјектом, она више не звучи природно с безличним глаголом *шребашти*:

Ми треба да дођемо,

а ако глагол *шребашти* треба да ставимо у неки други глаголски облик, реченица је немогућа:

* Ми је требало да дођемо.

Слично томе, кад глагол *шребашти* стоји у односној реченици, немогуће га је употребити безлично:

* човек који је требало да дође

Иван Клајн у свом *Речнику језичких недоумица* у таквим случајевима саветује да се глагол *шребашти* замени глаголима *имаши* или *морашти* – али је проблем у томе што њихово значење није сасвим исто, нити би то правило било могуће спровести у говору: неки облици речи не могу се избацити из употребе само зато што их граматичари сматрају неправилним. Најприродније би било да у таквим случајевима глагол *шребашти* буде употребљен лично: *човек који је требао да дође*.

На крају треба рећи да је статус глагола *шребашти* у погледу безличности једно од нерешених питања Одбора за стандардизацију српског језика. Стога сматрамо да би на његовој безличности требало инсистирати само у онаквим случајевима који су дати у вежбањима у уџбенику и радној свесци, а ђацима скренути пажњу на то да он може бити употребљен и лично – како ван сложеног предиката, тако и у оквиру њега.

Решења задатака:

Уџбеник

1. Сложени предикати: *смет ... да идем, не треба да чистиш, нећеш моћи прочитати, је почела да пада.*
Прости предикати: *имам, прочитаћу, ћу играти, ћу читати, обећавам, зове.*
2. **Хоћу да идем, Сме да игра, Можемо да се шетамо, Треба да спремим**
3. *Хоћеш ли ми позајмити књигу?* – футур глагола *хћеши*
Нећу ти позајмити. – футур глагола *хћеши*
Нећу да ти позајмим. – сложени предикат с гл. *хћеши*
4. *Треба да разговарамо.*
Требало је сви да дођу.
Требало би да размислиш.
Требало је да знам.

Радна свеска

1. *хћеши, смеши, морати, моћи*
2. а) Последњи је тренутак да деци купите школске књиге. **Могу** сваког часа **почети** да уче. Купите им књиге, али их немојте терати да уче. Јер ако их ви терате да уче баш кад су и сама мислила да уче, деца се увреде и **неће** да уче.
б) Неко је таман јутрос **хтео** да учи.
Дошло му, решио је, али **не може**. **Мора** у школу.
3. **не може ... да ... затвори, мора ... да ... удари, морате ... обући** (се у прва два случаја не припада самом глаголу, него облику рефлексивног пасива)
4. *почињу да личе*
5. *Треба нешто важно да урадим.*
Требало би нешто да се договоримо.
Требало је прво да одлучимо шта ћемо.

Апозиција и апозитив

Вежбања у овој лекцији усмерена су не само на то да ученици науче шта су то апозиција и апозитив него и да науче да их употребљавају (пре свега у писању). Ако наставник процени да је то потребно, може у исту сврху саставити и друга вежбања по датом моделу.

Решења задатака:

Уџбеник

Синтагму *лејо село у ваљевском крају* прикључи претходној реченици тако што ћеш је претворити у апозицију:

Десанка, велика српска јесникиња, одрасла је у Бранковини, лејом селу у ваљевском крају.

Апозитиви у тој реченици имају узрочно значење. Реченица би се могла преформулисати на следеће начине: *Пошто је био кружан и веома необичан, Баја је брзо сваком уидао у очи.* Или: *Баја је био кружан и веома необичан, па је брзо сваком уидао у очи.*

1. Апозиције: *моја школска друтарица; своје другове у невољи.*
Апозитиви: *Сав збуњен; црвен; Обогаћен шим неоцењивим благом; узбуњен; радознао.*
2. *Први Десанкин учишћел био је чика Недељко, друг њеног оца.*
Десанка је имала шешку, необично вредну.
3. а) *Ово је Милан, мој браћ.*
б) *Морам да те уознам с Јанком, нашим новим другом.*
в) *Висок и сирешан, Јанко одлично игра кошарку.*
г) *Марко је, збуњен иишањем, заћушао.*

Радна свеска

1. њена сестричина
2. Добра Вила је много волела и Сиротана, несташног малог вилењака.
3. а) Сакривени иза високих сунцокрета
б) блажен због веселих крупних очију које ћу сјутра видјети у првој клупи нашег разреда
4. а) Добру Вилу је мрзео само њен најближи сусед, Зли Вилењак.
б) Други велики љубимац царичин био је вилењак Светлан, њен гласник.
в) Зли Вилењак се заљубио у Руменку, онако лепу и обасјану месечином.
г) Остављен сам себи, дечак крете у свет да тражи посла.
5. *Преко дворишћа лаћано прође Бобо Гица, свечано обучен и налицкан.* Или: *Преко дворишћа лаћано прође, свечано обучен и налицкан, Бобо Гица.* Или: *Свечано обучен и налицкан, преко дворишћа лаћано прође Бобо Гица.*

Он погледа десно-лијево, ойрезан и смркнућ. Или: *Ойрезан и смркнућ, он погледа десно-лијево.*
Или: *Он погледа, ойрезан и смркнућ, десно-лијево.*

Прилошке одредбе

Решења задатака:

Уџбеник

за меру: *више од пола саша*; за време: *По његову изласку*; за узрок: *од страха*; за начин: *хићно*

1. *Тој дана* – за време – именичка синтагма у генитиву
мало – за меру – прилог за количину
на поласку кући – за време – предлошко-падежна конструкција (именичка синтагма у локативу с предлогом *на*)
кришом – за начин – прилог за начин
у шаку – за место – предлошко-падежна конструкција (именица у акузативу с предлогом *у*)
Пажња: *кући* је у служби атрибута (одређује глаголску именицу *полазак*).
2. а) прилошка одредба за место; б) атрибут
в) атрибут; г) прилошка одредба за место
д) прилошка одредба за место; ђ) атрибут

Радна свеска

1. За место: *У нашим инћернатћским сћаваоницама; по пошћели; на пог.*
За начин: *кришом, с ћреском.*

2. Прилошке одредбе за начин: *йолоако; неосейно; йосшейено; шромо; лењо; доброћудно*.
За време: *у йочейку школске године; дойле*.
3. *наїлас* – за начин – прилог за начин
од срца – за начин – предлошко-падежна конструкција
блашворно – за начин – прилог за начин
од вјечийої дружења с разбојницима – за узрок – предлошко-падежна конструкција
једної дана – за време – именичка синтагма
у йовјерењу – за начин – предлошко-падежна конструкција
сшроіо – за начин – прилог за начин
4. *Чешри дана* – за меру
без црне књије – за начин
на своме мјесту – за место
йо неком йрећушном довору – за узрок
марљиво – за начин

Домаћи задатак: Ученик треба да изабере једну именицу (нпр. *сунце, лешо, река, школа...*) или личну заменицу и да састави текст (описни или приповедачки) тако што ће ту именицу одн. заменицу употребити у свим обрађеним синтаксичким функцијама (или већини њих) и изричито објаснити које су то функције. Текст који ученици треба да саставе може бити озбиљан или шалив, реалан или фантастичан, по њиховом нахођењу.

87. Анализа домаћег задатка

Наставник летимично прегледа радове ученика и кратко их коментарише.

У главном делу часа ученици читају своје писане саставе. Док један ученик чита, остали записују своја запажања. Том приликом било би добро и да бележе да ли је одређени задатак задовољно правила писања о којима се претходно разговарало.

У завршном делу часа наставник оцењује успешност ученичких радова.

88. Обрада песме *Крвава бајка*, Д. Максимовић; *Шша шреба зайамшйишйи* (*Чишанка*, стр. 130–132)

Наставник упознаје ученике са историјским подацима у вези са стрељањем ћака у Крагујевцу 1941. године. Такође, наставник чита и причу Десанке Максимовић о томе како је настала песма *Крвава бајка*.

Наставник чита песму *Крвава бајка*. Након читања следи провера разумевања:

- Како је, према причању ауторке, настала ова песма?
- Зашто се песникиња бојала да запише ову песму?
- По чему вас ова песма подсећа на бајку?
- По чему се разликује од бајке?
- Шта, по вашем мишљењу, значи назив ове песме?

Ученици самостално читају песму и припремају се за анализу према питањима и задацима из *Чишанке* (10 минута).

Након тога анализира се песма у складу с питањима и одговорима ученика.

До краја часа вежба се изражајно читање песме.

ЧЕТВРТИ ДЕО

Укупно: 25 часова

ПЛАН НАСТАВНИХ ЈЕДИНИЦА

89. Упознавање с темом; Обрада песме *Бисерне очи*, С. Пандуровић (*Чишанка*, стр. 133–135)
90. *Активне и пасивне реченице* (*Српски језик*, стр. 116–119; *Радна свеска*, стр. 46)
91. Обрада приповетке *Јабuka на друму*, В. Петровић (*Чишанка*, стр. 136–138)
92. *Најоредни односи међу реченичним члановима* (*Српски језик*, стр. 120; *Радна свеска*, стр. 47)
93. Домаћа лектира – усмено: *Хајдук Шанко*, Ј. Веселиновић
94. Домаћа лектира – писмено: *Хајдук Шанко*, Ј. Веселиновић
95. Обрада текста *Светиоторски дани и ноћи*, М. Павловић (*Чишанка*, стр. 139–140)
96. *Ивањдан и Петровдан*, В. С. Караџић (*Чишанка*, стр. 141)
97. *Када се пише црпа, а када црпица* (*Српски језик*, стр. 121–123; *Радна свеска*, стр. 48)
98. Трећи писмени задатак
99. Обрада одломка из романа *Пој Ђира и јој Сјира*, С. Сремац (*Чишанка*, стр. 142–148)
100. Анализа одломка из романа *Пој Ђира и јој Сјира* (*Чишанка*, стр. 142–148)
101. *Падежи – значења и службе у реченици; Номинатив* (*Српски језик*, стр. 124–128; *Радна свеска*, стр. 49–50)
- 102–103. Исправка трећег писменог задатка
104. Обрада песме *Вешар*, И. В. Лалић (*Чишанка*, стр. 149–150)
105. *Вокатив* (*Српски језик*, стр. 129; *Радна свеска*, стр. 50); правописни диктат
106. Обрада текста *Мршво море*, Р. Домановић (*Чишанка*, стр. 151–157)
107. Анализа текста *Мршво море*, Р. Домановић (*Чишанка*, стр. 151–157)
108. *Генитив* (*Српски језик*, стр. 130–134; *Радна свеска*, стр. 50–52)
109. Обрада приповетке *Чиновникова смрт*, А. П. Чехов (*Чишанка*, стр. 158–163)
110. Анализа приповетке *Чиновникова смрт*, А. П. Чехов (*Чишанка*, стр. 158–163)
111. *Датив* (*Српски језик*, стр. 135–138; *Радна свеска*, стр. 52–53)
112. Обрада текста *Живош и прикљученија*, Д. Обрадовић; *Шта треба зајамити* (*Чишанка*, стр. 164–168)
113. *Акузатив* (*Српски језик*, стр. 139–142; *Радна свеска*, стр. 53–54)

НАПОМЕНЕ О ОРГАНИЗАЦИЈИ ЧАСОВА И СТРУЧНЕ НАПОМЕНЕ

89. Упознавање с темом; Обрада песме *Бисерне очи*, С. Пандуровић (*Чишанка*, стр. 133–135)

Наставник упознаје ученике са садржајем и задацима четврте теме.

Потом чита песму *Бисерне очи*. Следи краћа провера разумевања текста:

- Које песниково осећање преовлађује у овој песми?
- Којим су речима описане очи вољене особе?
- У коју врсту лирских песама бисте сврстали ову песму? Због чега?

Затим ученици самостално читају песму и припремају се за њену анализу на основу питања и задатака из *Чишанке* (15 минута).

До краја часа анализира се песма према питањима, задацима и припремљеним одговорима ученика.

Осим тога, анализира се критичко мишљење Исидоре Секулић о Пандуровићевој поезији и задатак у оквиру рубрике *Искорак*.

Било би добро да ученици на крају часа изражајно читају стихове из ове песме.

90. Активне и пасивне реченице (*Српски језик*, стр. 116–119; *Радна свеска*, стр. 46)

Активне и пасивне реченице врло је тешко дефинисати семантички, иако је јасно да се пасив прави управо из семантичких разлога. Наиме, оне се не могу дефинисати као реченице у којима се вршилац радње не исказује, јер се он може исказати (одредбом *од (с)стране*) + ген.). Оне се не могу дефинисати ни као реченице у којима се пажња усредсређује на трпиоца радње, будући да је исти ефекат могуће постићи и активним реченицама, помоћу реда речи одн. реченичног акцента (*Тамо се њере веш. – Мајка тамо њере веш*). Стога се полази од формалне дефиниције: пасивне реченице су оне у којима је трпилац радње исказан субјектом. Тек онда се може увести семантички ефекат пасивних реченица: да се на менталној слици коју оне изазивају појављује само трпилац радње (и сама радња), а да је вршилац радње из ње одстрањен – а ако је исказан, потиснут је у страну.

Решења задатака:

Уџбеник

1. Писмо је најисано.
*Посао ће бити завршен.
Кад задатак буде најисан, изаћи ћемо у шетњу.
И тако би речено.*
2. Та музика се радо слуша.
*Летњи се многи једе сладолед.
Та роба ће се добро продавати.
Код нас се радо пије кафа.*

Водимо рачуна о стилу...

Заједно с вежбањем под овим насловом из поглавља о прилозима, ово вежбање треба да наговести критички приступ бирократском језику, који је програмом предвиђен за 8. разред. Дакле, ђацима се предочава да се и у званичним приликама треба изражавати природно и јасно.

Предлој су одбиле обе делегације.

Посланици у Скујшћини разматраће нацрт Закона о високом школству.

Радна свеска

1. **Највећи део кућних послова** обавља се ту, у близини фуруне: на њој се вари млеко, крај ње се подлива сурутка, ту се пече хлеб и кува ручак.
Субјекти означавају трпиоце радњи.
2. *Прва награда није додељена од стране жирија.*
За Нову годину је посечено мноо јелки.
3. *На тој радио станици се ишћа одлична музика.*
Та књиа се ујраво чшћа.
Пасив с трпним придевом не може се употребити зато што глаголи стоје у презенту.

91. Обрада приповетке *Јабука на друму*, В. Петровић (*Чишанка*, стр. 136–138)

У уводном делу часа наставник води разговор са ученицима о значењу афоризма с почетка странице: *Посшјоји извршћан иријашељ, уколико ја разумемо, а шћо је ирирода.*

Затим чита приповетку *Јабука на друму* и проверава разумевање текста у краћем разговору:

- Шта је тема ове приповетке?
- Којим је речима описана јабука на друму?
- Које су поруке овога текста?

Ученици самостално читају текст приповетке и припремају се за анализу у складу с питањима и задацима из *Чишанке* (20 минута).

До краја часа анализира се текст према задацима из *Чишанке* и припремљеним одговорима ученика. Такође, разговара се о задацима у оквиру рубрике *Искорак*.

92. *Најоредни односи међу реченичним члановима* (*Српски језик*, стр. 120; *Радна свеска*, стр. 47)

Решења задатака:

Уџбеник

1. прави објекти – *или* – раставни
субјекти – *и* – саставни
прилошке одредбе за место – *нејо* – супротни
прилошке одредбе за време – *ни, ни* – саставни
2. а) *Волим јабуке, крушке и шљиве.*
б) *Волим и јабуке, и крушке, и шљиве.*
в) *Не волим ни јабуке, ни крушке, ни шљиве.*
г) *Волим јабуке, крушке, али не и шљиве.*

Радна свеска

1. саставни
а) запетом; б) везником *и*; в) везником *ни*
атрибута, неправог објекта

- 2. прилошке одредбе за начин – *него* – супротни
- прилошке одредбе за време – *а* – супротни
- субјекти – *или* – раставни
- атрибути – *и* – саставни
- неправи објекти – *и, и* – саставни

93. Домаћа лектира – усмено: *Хајдук Сџанко*, Ј. Веселиновић

Наставник почиње час провером спремности ученика (ко је прочитао дело у целини, ко није прочитао и сл.). Том приликом било би пожељно и да ученици покажу своје дневнике читања.

Наставник започиње разговор о вредностима романа *Хајдук Сџанко*. Теме које би требало обрадити јесу следеће: проблеми које покреће дело, главни ликови у делу, споредни ликови у делу, узбудљива места, описи природе у роману, језичко богатство романа, композиција романа итд.

Ученици самостално, у паровима или у групама излажу о наведеним и другим темама у вези с романом, настојећи да своја мишљења документују одломцима из дела. Уз помоћ наставника изводи се закључак о свакој теми.

На крају часа договара се о домаћем задатку – изради писаног састава о једној од тема о којима се дискутовало. Тај задатак ученици такође могу да ураде индивидуално, у паровима или у групама.

94. Домаћа лектира – писмено: *Хајдук Сџанко*, Ј. Веселиновић

Час почињемо летимичним прегледом писаних радова ученика. Након тога ученици читају радове и о њима се дискутује.

На крају часа изводи се закључак о прочитаном делу и ученици се упућују на то да прочитају наредну књигу домаће лектире (*Пој Ђира и јој Сјира* Стевана Сремца).

95. Обрада текста *Светиоторски дани и ноћи*, М. Павловић (*Чиџанка*, стр. 139–140)

Наставник упознаје ученике с подацима о манастиру Хиландару на Светој гори, његовим значајем за српску културу и историју.

Потом наставник чита текст *Светиоторски дани и ноћи* и проверава његово разумевање:

- Које речи из овог текста нисте разумели? Хајде да заједно погледамо у речнику њихово значење.
- На основу чега се из песме стиче утисак да се песник осећа узвишено?

Затим ученици самостално читају песму и припремају се за њену анализу у складу с питањима и задацима из *Чиџанке* (15 минута).

У завршном делу часа анализира се текст према задацима за анализу. Било би добро да ученици на крају часа вежбају изражајно читање песме.

96. *Ивањдан и Пејровдан*, В. С. Карацић (*Чиџанка*, стр. 141)

На почетку часа води се разговор о томе шта су обичаји, каквих све обичаја има и колико су они важни за људски живот. Том приликом тумачи се мисао Дејвида Хјума: *Обичај је велики водич људском живојшћу*.

Потом наставник истиче да је Вук Карацић истраживао обичаје српског народа и да је о томе оставио драгоцене записе.

Наставник чита текст Вука Карацића. Следи питање:

- Шта мислите, какав су значај за људе тог времена имали обичаји повезани с наведеним празницима?

У завршном делу часа анализирају се одлике овог записа Вука Карацића према задацима из *Чиџанке*.

97. Када се пише црџа, а када црџица (Срџски језик, стр. 121–123; Радна свеска, стр. 48)

Иако се писање црџице, строго говорећи, не предвиђа програмом за 7. разред, црџа и црџица мешају се веома често у употреби (толико да људи понекад и не знају да су у питању различити правописни знакови). Стога сматрамо да је лекција о употреби црџе погодна да се направи разлика међу њима.

Решења задатака:

Уџбеник

1. Прва црџа је могла бити и изостављена, а уместо друге црџе могла је бити употребљена двотачка. Црџом се, међутим, део реченице испред којег она стоји нарочито истиче.
2. *зооп* – животиња. Није могућ ниједан други знак.
Сиварно – Тање нема. Могућа је и запета, али онда се последњи део не би толико истакао.
3. а) *Радно време 8–20 часова*, или: *Радно време од 8 до 20 часова*.
б) *Вук Караџић (1787–1864)*
в) *Рекао сам му две-џри охрабрујуће речи*.
г) *Дошао је касно – џек у два*.

Радна свеска

1. Црџом се део реченице испред којег она стоји нарочито истиче.
2. а) ... а он – иде у шетњу.
б) ... а у соби – крш и лом!
3. а) ... необојена телашца – пластиди.
б) ... жури на све стране – а не зна куд!
На оба места могла је бити употребљена и запета, али онда део реченице иза ње не би био толико истакнут.
4. а) ... маме – да ставе нову фризуру.
б) ... подигнут јој је споменик – Сава центар.
Уместо црџе могла је бити употребљена двотачка.
5. а) Жетва – наш најпречи задатак!
б) ... тридесет пет – четрдесет људи.
в) Пауза 10–10.30 или Пауза од 10 до 10.30.
г) Ако не умеш одједном – а ти пробај поново! (Црџа, а не црџица!)

98. Трећи писмени задатак

У уводном делу часа наставник кратко подсећа ученике на правила и процес израде писменог задатка: анализа теме, одређивање њеног тежишта, посматрање, уочавање и избор грађе, распоређивање појединости, елементи композиције.

Добро би било да наставник понуди три теме за израду писменог задатка и да се о њиховом значењу поразговара. Било би пожељно и да једна тема предвиђа технички, а једна сугестивни опис. Такође је важно да наставник подстакне ученике на то да задатке пишу према сопственом доживљају, сопственом мишљењу и себи својственим стилем.

Омогућити ученицима да током највећег дела часа раде у миру, да се за то време не прекидају, не пожуреју и сл.

99. Обрада одломка из романа *Пој Ђира и ѿој Сџира*, С. Сремац (*Чиџанка*, стр. 142–148)

У уводном делу часа наставник упознаје ученике са садржајем романа *Пој Ђира и ѿој Сџира* који претходи одломку из *Чиџанке*. При том наглашава да се ово дело Стевана Сремца сматра

најбољим хумористичким романом у српској књижевности. Наставник подсећа ученике на то да је по овом роману снимљено неколико филмова.

Наставник чита одломак из *Чиџанке* и потом проверава разумевање текста питањима:

- Која је тема овог одломка?
- У каквој се ситуацији налази главни јунак, Шаца?
- На које начине Шаца покушава да се допадне поповој кћери Јулијани? Да ли у томе успева?
- Који су вам делови одломка посебно занимљиви?

Следи самостално читање одломка из романа и припрема за анализу на основу питања и задатака из *Чиџанке* (20 минута).

Уколико буде било времена, до краја часа треба обрадити нека питања из области анализе текста.

Домаћи задатак: Ученици треба да се припреме за изражајно читање дијалога из одломка по улогама.

100. Анализа одломка из романа *Пој Ђира и њој Сјира* (*Чиџанка*, стр. 142–148)

У првом делу часа ученици читају по улогама дијалоге из одломка у *Чиџанци*.

Следи анализа текста према питањима и задацима из *Чиџанке* и припремљеним одговорима ученика.

Наставник упознаје ученике с начинима грађења хумора у овом одломку и с књижевним појмовима: комика речи, комика карактера, комика ситуације. Подстиче ученике на то да пронађу нове примере за наведене врсте комике.

До краја часа ученици анализирају критичко мишљење Јована Деретића о овом роману и читају занимљивости из живота писца.

Домаћи задатак: Подсетити ученике на то да треба да прочитају роман у целини и да се припреме за часове усмене и писмене лектире. Том приликом могу се утврдити задаци за индивидуалан рад, рад у паровима или рад по групама.

101. Падежи – значења и службе у реченици; Номинашџив (*Српски језик*, стр. 124–128; *Радна свеска*, стр. 49–50)

Сврха ове лекције (која је, иначе, по својој природи сувопарна и не нарочито интересантна) није да ученици меморишу различита значења и функције падежа, него:

1) да онима који владају падежним системом књижевног језика **разјасни појам значења и функције падежа** и да их оспособи да их препознају у тексту. Постоји, такође, неколико вежбања у вези с употребом падежних облика која и њима могу бити од користи;

2) да онима који не владају падежним системом **разјасни најважнија падежна значења** и да им помогне да **усвоје падежни систем књижевног језика**. Нека вежбања из радне свеске намењена су превасходно (мада не и искључиво) тим ученицима и поред њиховог броја у овом приручнику стајаће звездица.

Шта падежи значе

Ђаци, најпре, морају разумети зашто уопште постоје падежи, а то ће се постићи тако што ће се значења падежа повезати с ванјезичким светом. Зато у објашњењу падежа полазимо од улога које бића и предмети имају у свету; тим улогама одговарају падежна значења и функције у реченици.

Решење задатка из уџбеника:

Реченица	(Предлог +) падеж	Значење падежа	Служба у реченици
он ... намесџи креветџ њод њом /јабуком/	џод + инструментал	место	прилошка одредба за место
он ... џоїледа на јабуку	на + акузатив	апстрактно, блиско месном	неправи објекат
јабука веџ џочела зреџи	номинатив	вршилац радње	субјекат
џа се двор сјаји од ње /јабуке/	од + генитив	узрок	прилошка одредба за узрок

Решења задатака:

Уџбеник

1. висок као бор, здрав као дрен, вредан као њчела/мрав, крошњак као јаће;
расће као дрво из воде, бежи као ђаво од крста, крије нешто као змија ноге, разликују се као небо и земља;
млад као роса у њодне, њлива као секира, слажу се као рогови у врећи;

Радна свеска

1. а) њасџири
б) Тај орах, чобани, њрви рог
в) Осџали њасџири, ђаволи или каква друга њасџи
г) ваџра, њалчићи
2. а) краљица зиме
б) узбуђена
в) немирна
г) једина невоља
3. Гладан као вук, љуш као рис, чисто као суза, лако као њеро;
Једе као мењава/ала, Пева као славуј, Пуши као Турчин, Псује као кочијаш, Пије као смук,
Смеје се као луд на брашно
4. Живи као кнез / (мали) бој.
Живи као њас.
Живе као Толубови.
Иду као разбијена војска.
Јури као мува без главе.
Осећа се као риба у води.
Чека нешто као озебао сунце.

102–103. Исправка трећег писменог задатка

У првом делу првог часа исправке наставник саопштава општи утисак о успешности урађених задатака. Затим указује ученицима на типичне грешке. Ученике појединачно и разред у целини упућује у то на које начине треба да усавршавају писменост.

Важно је да коментарисањем задатака појединачно наставник подстакне сваког ученика на то да даље усавршава своје мишљење и изражавање.

Неки добри примери задатака или делова из задатака читају се и коментаришу.

На другом часу ученици пишу исправку писменог задатка.

104. Обрада песме Вешар, И. В. Лалић (Чишанка, стр. 149–150)

У првом делу часа наставник води разговор са ученицима о мисли Ивана В. Лалића о дечачким годинама наведеној на почетку странице.

Наставник најављује и чита песму *Вешар* Ивана В. Лалића. Питања за проверу разумевања:

- Које су кључне речи тј. речи које се најчешће помињу у овој песми?
- Због чега је једна од кључних речи *вешар*?
- О којим осећањима дечака говори ова песма?

Следи самосталан рад ученика на анализи песме према питањима и задацима из *Чишанке* (15 минута).

До краја часа анализира се песма у складу с наведеним питањима и задацима. Том приликом утврђује се књижевни појам: слободан стих. Ова песма писана је у слободном стиху. Два стиха која се у њој наводе курзивом део су дечакове молитве пред спавање коју је научио од мајке.

Било би добро да се на крају часа песма у целини још једном изражајно прочита.

105. Вокашѝв (Српски језик, стр. 129; Радна свеска, стр. 50); правописни диктат

Решења задатака:

Уџбеник

1. Облик субјекта је занимљив: *Српски цар* је номинатив, а *Сшјейане* вокатив, јер је био потребан само један додатни слог у односу на номинатив.

Радна свеска

1. БРАНКИЦА: Чика поштаре, станите!
ПОШТАР: Шта је, мала?
БРАНКИЦА: Има ли, чика поштаре, нешто за Бранкицу Недељковић?
ПОШТАР: Ево једне дописнице с мора.
БРАНКИЦА: Јао, чика поштаре, много Вам хвала.
ЂОКА (*ѝрилази*): Од кога си то, Бранкице, добила писмо?
БРАНКИЦА: Чекај, Ђоко. Немој да будеш досадан.

106. Обрада текста *Мршво море*, Р. Домановић (*Чишанка*, стр. 151–157)

На почетку часа наставник разговара са ученицима о значењу народне пословице: *Да вештра нема, ѝауци би небо ѝомрежили*.

Наставник објашњава значење наслова приповетке *Мршво море*, а потом чита одломак из *Чишанке*.
Провера разумевања текста:

- Због чега се ова приповетка назива *Мршво море*?
- Који су то догађаји заталасали учмалу средину о којој говори ова приповетка?
- Како средина дочекује младог песника? Како научника? Како сликара?
- Шта је, по вашем мишљењу, порука ове приповетке?

Следи самостално читање текста и припрема за анализу на основу питања и задатака из *Чишанке* (20 минута).

Уколико буде било времена, до краја часа треба започети анализу према задатим питањима и припремљеним одговорима ученика.

Домаћи задатак: Ученици треба да се поделе у групе и да се припреме да изражајно прочитају по улогама одломке из приповетке. Једна група могла би да припреми одломак који се односи на песника, друга на научника, а трећа на сликара.

107. Анализа текста *Мршво море*, Р. Домановић (*Чишанка*, стр. 151–157)

У првом делу часа групе ученика по улогама читају одломке које су припремили код куће.

У главном делу часа анализира се текст у складу с питањима и задацима из *Чишанке*.

На крају часа разговара се о задацима из рубрике *Искорак*.

108. *Гениџив* (Српски језик, стр. 130–134; Радна свеска, стр. 50–52)

Решења задатака:

Уџбеник

1.

Именичка синтагма у генитиву	Значење генитива	Служба коју врши синтагма
<i>шешкој руна</i>	квалитативни	атрибут
<i>окрућлих очију</i>	квалитативни	атрибут
<i>влажне вуне</i>	деони	атрибут
<i>шних дана</i>	временски	прилошка одредба за време

2. *пре многа година* – време
крај некој језера – место
од свих вила – поређење

Радна свеска

1. а) *овалној облика*
 б) *друге боје*
 в) *необично бисџира ума, благај иполеда*
 особину, квалитативни (описни)
2. *онога (су и овце), швога брашпа (срећа)*
3. *ше ноћи*: време, прилошка одредба за време
месечине: деони, логички субјекат
- 4.

Именичка синтагма у генитиву	Значење генитива	Служба коју врши синтагма
<i>бујне црне косе</i>	квалитативни	атрибут
<i>беле коже</i>	квалитативни	атрибут
<i>црних очију</i>	квалитативни	атрибут
<i>нечеј одсушној</i>	деони	прави објекат
<i>неке велике бриге</i>	припадност	атрибут
<i>оној сјаја</i>	деони	атрибут
<i>шако лејих жена</i>	припадност	атрибут

5. а) *после овога* – време – прилошка одредба за време
до ледене куле – место – прилошка одредба за место
 б) *пре зоре* – време – прилошка одредба за време
до ноћи – време – прилошка одредба за време
од куће – место – прилошка одредба за место

6.*

109. Обрада приповетке *Чиновникова смрт*, А. П. Чехов (Чишанка, стр. 158–163)

Час почиње разговором о мисли Александра Суворова: *Ућлашен човек је већ пола побеген.*

Наставник најављује приповетку *Чиновникова смрт* истичући то да је писац Антон Павлович Чехов у књижевности познат као мајстор кратке приповетке, те да је његова позната порука писцима:

Писаџи шреба шако да речима буде шесно, а мислима широко ... да се живош сабије у орахову љуску.

Наставник чита текст приповетке. Питања за проверу разумевања:

- О чему говори ова прича? Изразите тему у једној реченици.
- Због чега се Червјаков за непуна два дана обраћао четири пута генералу за извињење?
- Који је главни разлог Червјакове смрти?

Ученици самостално читају текст и припремају се за анализу у складу са задацима из *Чишанке* (20 минута).

До краја часа разматра се један део задатака за анализу.

Домаћи задатак: Ученици треба да се у паровима припреме за изражајно читање дијалога из приповетке.

110. Анализа приповетке *Чиновникова смрш*, А. П. Чехов (*Чишанка*, стр. 158–163)

У првом делу часа ученици читају дијалоге из приповетке у паровима.

У главном делу часа анализира се текст у складу с питањима и задацима из *Чишанке*.

Завршни део часа треба посветити критичком мишљењу Владете Јанковића о Чехову, Чеховљевом упутству о томе како треба писати и задацима из рубрике *Искорак*.

111. *Дашив* (*Српски језик*, стр. 135–138; *Радна свеска*, стр. 52–53)

Решења задатака:

Уџбеник

1. *деци, сваком дејшињству*
намена

Радна свеска

1. *Чобанче је иришло сшарцу.* – усмереност
Чобанчешу се није ишло кући. – носилац стања
Чобанче донесе сшарцу воде. – намена
Чобанчешу су засвешлеле очи. – припадање
2. *цару, му, ши, му;* намена, неправи објекат
3. а) *Тада:* прилошка одредба за време
смо иошли: предикат
сви: субјекат
кући: прилошка одредба за место
б) *Сшарици:* логички субјекат
је задрхшао: предикат
илас: (граматички) субјекат
- 4.*

112. Обрада текста *Живош и ирикљученија*, Д. Обрадовић; *Шша шреба зайамшиши* (*Чишанка*, стр. 164–168)

Први део часа треба посветити разговору о уводној мисли Доситеја Обрадовића: *Идућ учи, у векове иледај*. Размотрити и друге мисли и поруке Доситеја Обрадовића које су наведене у *Чишанци* и скренути ученицима пажњу на Доситејев значај за српску културу и просвету.

Наставник чита одломак из *Чишанке*. Питања за проверу разумевања текста:

- Шта, по вашем мишљењу, значи наслов овог одломка?
- О којим догађајима из свог живота говори Доситеј у овом одломку?

– Који су догађаји из детињства за Доситеја били посебно значајни? Због чега?
Затим ученици самостално читају текст и припремају се за анализу у складу с питањима и задацима из *Чишанке* (20 минута).

До краја часа анализира се текст у складу са задацима и припремљеним одговорима ученика. Утврђује се појам аутобиографије. Разговара се и о задацима из рубрике *Искорак*. Осим тога, наставник заједно са ученицима анализира резиме *Шта треба зајамшиши*.

113. Акузатив (Српски језик, стр. 139–142; Радна свеска, стр. 53–54)

Решења задатака:

Уџбеник

1. *Чишав дан*: прилошка одредба за меру времена
је обављао: предикат
разне њослове: прави објекат

2.

Реч / синтагма	Падеж	Значење падежа	Служба у реченици
<i>Алекса Шанићић</i>	номинатив	вршилац радње	субјекат
<i>нечију љубавну њесмицу</i>	акузатив	трпилац радње	прави објекат
<i>једној својој комшиници</i>	датив	намена	неправи објекат
<i>џуђе црне косе</i>	генитив	деони	атрибут
<i>Дражесна тосиођице</i>	вокатив	обраћање	–
<i>лења</i>	номинатив	–	именски део предиката
<i>њисамцеџа</i>	генитив	присвојни	атрибут

3. *на обалу, у шуму, међу жбуње*

4. *Кроз неколико дана*: време, прилошка одредба за време
кроз њено двориште: место, прилошка одредба за место

Радна свеска

1. *Ту ноћ*: прави објекат
сам њровео: предикат
најољу: прилошка одредба за место
2. а) *свакој свој њоданика* – прави објекат
у камен, у цвеш, у звер – неправи објекти
б) *у увалу* – прилошка одредба за место
кроз сузе – прилошка одредба за начин
њусињика – прави објекат

3.*

ПЕТИ ДЕО

Укупно: 31 час

ПЛАН НАСТАВНИХ ЈЕДИНИЦА

114. Упознавање с темом; Обрада текста *Пошера за њејзажима*, П. Милосављевић (*Чишанка*, стр. 169–173)
115. *Инструментал* (*Српски језик*, стр. 143–147; *Радна свеска*, стр. 54–55)
116. Обрада песме *Погне*, Ј. Дучић (*Чишанка*, стр. 174–176)
117. *Погне* – вежбе у изражајном читању и рецитовању (*Чишанка*, стр. 174–176)
118. *Локатив* (*Српски језик*, стр. 148–150; *Радна свеска*, стр. 56)
119. *Различите врсте месних значења* (*Српски језик*, стр. 151–153; *Радна свеска*, стр. 56–59)
120. *Падежна синонимија* (*Српски језик*, стр. 155; *Радна свеска*, стр. 60); контролна вежба у вези с падежима
121. Обрада текста *Стара породична кућа*, П. Угринов (*Чишанка*, стр. 177–180)
122. Домаћа лектура – усмено: *Пој Ћира и њой Сџира*, С. Сремац
123. Домаћа лектура – писмено: *Пој Ћира и њой Сџира*, С. Сремац
124. Обрада песме *Небо*, С. Раичковић (*Чишанка*, стр. 181–182)
- 125–126. *Предикашке реченице у најоредном односу* (*Српски језик*, стр. 156–159; *Радна свеска*, стр. 61–62)
127. *Техничко и сујесљивно приповедање* (*Српски језик*, стр. 160–162; *Радна свеска*, стр. 63)
128. Анализа домаћег задатка – техничко и сугестивно приповедање
129. Четврти писмени задатак
130. Обрада одломка из комедије *Власи*, Б. Нушић (*Чишанка*, стр. 183–187)
131. *Власи* – вежбе у драмском извођењу (*Чишанка*, стр. 183–187)
- 132–133. Исправка четвртог писменог задатка
134. Обрада песме *Песник и месеци*, Д. Ерић (*Чишанка*, стр. 188–189)
135. *Слањање (конјункција)* (*Српски језик*, стр. 163–166; *Радна свеска*, стр. 64–65)
136. *Акцентни речи* (*Српски језик*, стр. 167–169; *Радна свеска*, стр. 66)
137. Обрада приповетке *Писма из моје вејрењаче*, А. Доде (*Чишанка*, стр. 190–195)
138. Анализа приповетке *Писма из моје вејрењаче* (*Чишанка*, стр. 190–195)
139. *Када се њише џачка и зајеша, а када зајрага* (*Српски језик*, стр. 170–173; *Радна свеска*, стр. 67)
140. Обрада текста *Шума и сџеја*, И. С. Тургеев (*Чишанка*, стр. 196–200)
- 141–142. *Развој књижевног језика код Срба: старословенски језик* (*Српски језик*, стр. 174–179; *Радна свеска*, стр. 68)
143. Читање одломка из романа *Ћао џи!*, Б. Мазини, Р. Пјумини (*Чишанка*, стр. 201–203)
144. Систематизација градива из седмог разреда

НАПОМЕНЕ О ОРГАНИЗАЦИЈИ ЧАСОВА И СТРУЧНЕ НАПОМЕНЕ

114. Упознавање с темом; Обрада текста *Пошера за њезажима*, П. Милосављевић (*Чишанка*, стр. 169–173)

У уводном делу часа разговара се о Ламартиновој мисли: *Ни у својим најлепшим сновима човек не може замислити ништа лепше од природе.*

Наставник чита текст *Пошера за њезажима*. Следи провера разумевања текста:

- Да ли назив текста одговара његовом садржају? Објасните.
- Које сте слике из текста посебно запазили?
- По чему се може закључити да је писац овог текста познати сликар?
- Да ли се Ламартинова мисао слаже са садржајем и порукама овога текста? Објасните.

У главном делу часа ученици самостално читају текст и припремају се за анализу у складу с питањима и задацима из *Чишанке* (20 минута).

До краја часа анализира се текст према задатим питањима и припремљеним одговорима ученика.

115. Инструментал (*Српски језик*, стр. 143–147; *Радна свеска*, стр. 54–55)

 Решења задатака:

Уџбеник

1. *Тодинама* – време – прилошка одредба за трајање радње
Њовриларсшвом – апстрактно значење – неправи објекат
својим лејим дрвеним алашкама – средство – прилошка одредба средства
2. *са шеширом* – предмет-пратилац – атрибут
са својим њријашељем – друштво – прилошка одредба друштва
с великим жаром – начин – прилошка одредба за начин
са чуђењем – начин – прилошка одредба за начин
3. *чезнући, лудоваћи*
4. *недељом* – време – прилошка одредба за време
Њод сшаром шрешњом – место – прилошка одредба за место
омиљеним хобијем – апстрактно – неправи објекат
с ѡравим мошорима – предмет-пратилац – атрибут
са својим другом Марком – друштво – прилошка одредба друштва

Радна свеска

1. *Дечак је ужешом ѡривезао чамац за дно.* – средство
Данима се сшремао за шшј исшшш. – време
Послужитше се колачима! – апстрактно значење
Ишли смо традом разшледајући излоше. – место
Сшшшо је шшрком. – начин

2. бавиши се, уйрављаши, служиши се

3. б), в)

4. *Иред кућом* – место – прилошка одредба за место
са својим пријатељима – друштво – прилошка одредба друштва
за старим добрим временима – апстрактно значење – неправи објекат

5, * 6. *

116. Обрада песме *Подне*, Ј. Дучић (*Чишанка*, стр. 174–176)

У уводном делу часа разговара се о Толстојевој мисли: *Срећа – то је биши с природом, ледати је и с њом разговарати.*

Наставник подсећа ученике на песму *Село* Јована Дучића, коју су учили у 6. разреду. Затим наставник чита песму *Подне*. Питања за проверу разумевања:

- Која је тема ове песме?
- Којој врсти лирских песама она припада?
- Која су песникова осећања наговештена у песми?

Ученици самостално читају песму и припремају се за анализу у складу с питањима и задацима из *Чишанке* (20 минута).

До краја часа анализира се песма у складу са задатим питањима и припремљеним одговорима ученика. Утврђује се и појам песме у прози на примеру текста *Сунце* Јована Дучића.

Домаћи задатак: Ученици треба да науче да изражајно читају и рецитују песму *Подне*. Упутити их на упутство за изражајно читање и рецитовање које се налази на крају *Чишанке*.

117. *Подне* – вежбе у изражајном читању и рецитовању (*Чишанка*, стр. 174–176)

У уводном делу часа наставник подсећа ученике на правила за изражајно читање и рецитовање. Затим се бира жири од три ученика који ће водити час, најављивати наступе ученика и оцењивати их.

У главном делу часа ученици рецитују или изражајно читају песму у целини или њене делове, у зависности од својих могућности. Жири прати све наступе и води белешке о њиховом квалитету.

У завршном делу часа жири оцењује сваки појединачни наступ. Наставник такође даје свој суд о успеху целог одељења у рецитовању и изражајном читању, указује на важност памћења вредних књижевних текстова и препоручује ученицима како да даље усавшавају културу усменог изражавања.

118. *Локашив* (*Српски језик*, стр. 148–150; *Радна свеска*, стр. 56)

Решења задатака:

Уџбеник

1. *Градом* – по једној правој линији; *по граду* – у различитим правцима
2. а) *У последњем шренушку*
б) *о свему и свачему*
в) *у томили*
г) *по реду*
д) *на шим поацима*
б), д)

Радна свеска

1. а) *Тај лейшир*: субјекат
на крилима: прилошка одредба за место

има: предикат
жуће шачке: прави објекат

б) Посеџићемо: предикат
вас: прави објекат
о Новој години: прилошка одредба за време

2.*

Уџбеник, завршно вежбање:

Именица / им. синтагма	Облик	Значење	Функција
<i>идућеї леїа</i>	генитив без предлога	временски	прилошка одредба за време
<i>Марко</i>	номинатив	вршилац радње	субјекат
<i>са друговима</i>	са + инструментал	друштво	прилошка одредба друштва
<i>кући</i>	датив	место	прилошка одредба за место
<i>Роза</i>	номинатив	вршилац радње	субјекат
<i>основну школу</i>	акузатив	трпилац радње	прави објекат
<i>рођацима</i>	датив	место	прилошка одредба за место
<i>у Чешку</i>	у + акузатив	место	прилошка одредба за место
<i>родитељској кући</i>	датив	место	прилошка одредба за место
<i>о празницима</i>	о + локатив	време	прилошка одредба за време
<i>о распусцима</i>	о + локатив	време	прилошка одредба за време

119. Различите врсте месних значења (Српски језик, стр. 151–153; Радна свеска, стр. 56–59)

Ова лекција је пре свега намењена ученицима који у својој дијалекатској основи немају разлику између падежа за означавање места налажења и места завршетка кретања одн. правца. У радној свесци се нуде различита вежбања којима је циљ да ђаци овладају тим облицима (она су у решењима обележена звездицом), али их наставник може по потреби скратити или сасвим изоставити.

Важно је ђацима скренути пажњу на то да неки предлози сами по себи увек иду с одговарајућим падежом. На пример, предлози *пored, код, крај, близу, испред, иза, изнад, испод, између* и сл. увек иду с генитивом, без обзира на значење глагола. Међутим, неки предлози иду с два падежа: предлози *у, на, о* с локативом и акузативом, а *пред, за, над, под, међу* са инструменталом и акузативом. У тим случајевима се мора водити рачуна о томе да ли глагол означава кретање или мировање. Предлог *по* у значењу налажења на разним местима или кретања у различитим смеровима иде увек с локативом.

У уџбенику се не инсистира на разлици између предлога *према* с дативом и локативом, из два разлога: (1) предлог *према* с локативом је у значењу места редак; (2) између ова два падежа нема обличке разлике, па дистинкција међу њима није релевантна.

Решења задатака:

Уџбеник

(Задатак у основном тексту уџбеника)

Предлошко-падежна конструкција	Врста месног значења
<i>к западу</i>	правац кретања
<i>за горе</i>	место завршетка кретања
<i>у неко село</i>	место завршетка кретања
<i>у пољу</i>	место налажења

1. а) МЗК, МН; б) МН, МЗК; в) МЗК, МН; г) МЗК, МН

2.

Предлошко-падежна конструкција	Предлог + падеж	Врста месног значења
<i>у шуму</i>	у + акузатив	место завршетка кретања
<i>кроз шуму</i>	кроз + акузатив	путања кретања
<i>у друџи вилајеш</i>	у + акузатив	место завршетка кретања
<i>у њом вилајешу</i>	у + локатив	место налажења
<i>у њори</i>	у + локатив	место налажења
<i>на једну колибу</i>	на + акузатив	место завршетка кретања
<i>у колиби</i>	у + локатив	место налажења

Радна свеска

1.

Предлошко-падежна конструкција	Врста месног значења
<i>крај сељакове куће</i>	место налажења
<i>у најгушћој шуми</i>	место налажења
<i>иза њрма</i>	место почетка кретања
<i>кући</i>	место завршетка кретања
<i>на друџо месџо</i>	место завршетка кретања

2.*

3. *у селу Рабровици*, у + локатив
у Србији, у + локатив
у њрироди, у + локатив
у селу, у + локатив
у којој, у + локатив
уза сам њошок, уза + акузатив
близу шуме, дуџа, њрмова и вешрова, близу + генитив

4,* 5,* 6.

120. **Падежна синонимија** (Српски језик, стр. 155; Радна свеска, стр. 60); контролна вежба у вези с падежима

Решења задатака:

Уџбеник

1. *Ишао је иза водича*. – Ишао је непосредно иза њега, али га није нужно пратио.
Ишао је за водичем. – Ишао је пратећи водича, а не нужно непосредно иза њега.
Сџајао је испред мене. – Може стајати и лицем и леђима према мени.
Сџајао је њреда мном. – Стајао је окренут лицем пре мени.
 У питању су различита значења (нарочито та разлика може бити велика у случајевима предлога *исџред* и *џред*), тако да то не би могли бити синоними.

Радна свеска

1. *бујне џлаве косе, за кућом, над бреџом, џреда се*

121. Обрада текста *Стара породична кућа*, П. Угринов (*Чишанка*, стр. 177–180)

У првом делу часа разговара се о мисли Ђузепе Мацинија: *Породица је домовина срца*. Такође, било би добро прочитати одломак из песме Ранка Симовића *Кућни праћ* (*Чишанка*, стр. 179).

Наставник чита текст *Стара породична кућа*. Следи провера разумевања:

- Који су вам детаљи у опису спољашњег изгледа куће занимљиви?
- Шта сте запазили у опису унутрашњег изгледа куће?
- По чему је занимљива стара крушка у дворишту?

Ученици самостално читају текст и припремају се за анализу према задацима из *Чишанке* (15 минута).

До краја часа анализира се текст у складу са задацима и припремљеним одговорима ученика.

Домаћи задатак: Ученици треба да опишу кућу или стан у којем живе или у којем су провели детињство.

122. Домаћа лектира – усмено: *Пој Ђира и ѿој Сѿира*, С. Сремац

Наставник почиње час провером спремности ученика (ко је прочитао дело у целини, ко није прочитао и сл.). Том приликом било би добро и да ученици покажу своје дневнике читања.

Наставник започиње разговор о вредностима романа *Пој Ђира и ѿој Сѿира*. Теме које би при том требало обрадити јесу следеће: главни ликови у делу, споредни ликови у делу, узбудљива места, хумористичка места у делу и начин грађења хумора, језичко богатство романа, композиција романа итд.

Ученици самостално, у паровима или у групама говоре о наведеним и другим темама у вези с романом, настојећи да своја мишљења документују одломцима из дела. Уз помоћ наставника изводи се закључак о свакој теми.

На крају часа договара се о домаћем задатку – изради писаног састава о једној од тема о којима се дискутовало. Тај задатак ученици такође могу да ураде индивидуално, у паровима или у групама.

123. Домаћа лектира – писмено: *Пој Ђира и ѿој Сѿира*, С. Сремац

Час почињемо летимичним прегледом писаних радова ученика. Након тога ученици читају радове и о њима се дискутује.

На крају часа изводи се закључак о прочитаном делу.

124. Обрада песме *Небо*, С. Раичковић (*Чишанка*, стр. 181–182)

У уводном делу часа наставник води разговор о појмовима симбол и симболично значење. Упућује ученике на коришћење речника симбола и сличних књига у којима се говори о симболичним значењима предмета, бића и појава. Такође, наставник упознаје ученике са симболичним значењима речи *небо*, *плава боја*, *крућ* и *толуб*, које се појављују у овој песми.

Наставник чита песму *Небо* Стевана Раичковића. Следи провера разумевања песме:

- Које речи из песме сматрате кључним?
- Објасните значење речи *небо* из ове песме.
- Која значења има реч *толуб* у овој песми?
- За чим то песник трага у овој песми?

У главном делу часа ученици самостално читају песму и припремају се за њену анализу према задацима из *Чишанке* (15 минута).

До краја часа анализира се песма у складу са задацима и припремљеним одговорима ученика. Утврђују се књижевни појмови мисаона (рефлексивна) песма и стилска фигура симбол.

Домаћи задатак: Ученици треба да науче да изражајно читају и рецитују песму *Небо*.

125–126. *Предикациске реченице у најоредном односу* (Српски језик, стр. 156–159; Радна свеска, стр. 61–62)

У овом уџбенику издваја се више врста саставног односа. То се чини зато што су однос сукцесивности, узрочно-последични однос и однос закључивања важни за разумевање текста. Тако и закључни однос добија своје место међу другим саставним односима.

На сличан начин, постоје и врсте супротног односа, од којих је једна и искључни однос. Међутим, сматрали смо да њих у овом разреду не треба детаљно разрађивати.

Решења задатака:

Уџбеник

Далеко негде у планини живела је сиромашна сеоска породица. Родитељи су по цео дан орали, / копали / и жели код другог, / а деца су остајала код куће / и играла се. Правили су свирале од врбова прућа, / плели котарице, / правили воденице на потоку. Понекад су зидали кућице крај обале / или крчили стазе кроз жбуње.

1. *ѿа*, саставни; *а*, супротни; *али*, супротни; *већ*, супротни; *ни ... ни...*, саставни; *или...*, *ил'...*, раставни; *нејо*, супротни
2. Деца после неколико дана сазидају малу хлебарницу, / часком сврате кући да би заварала траг, / и одмах опет крадом дођу да вребају лопове.
3. а) Лавица једно окоти, али лава.
б) Не треба квоцати, него јаја носити.
в) Во се веже за рогове, а човек за језик.
г) Коњи се мере пеђу, а људи памеђу.

Све независне реченице стоје у саставном односу. Прва и друга су повезане запетом, а друга и трећа везником *и*. У оквиру друге независне реченице налази се једна зависна; она гласи *да би заварала траг*. У оквиру треће реченице такође се налази једна зависна; она гласи *да вребају лопове*.

4. *Било, ѿа ѿрошло*. – однос сукцесивности
Не разумем, ѿа морам да ѿиђам. – узрочно-последични однос
Ушао је у кућу и скинуо кайуш. – однос сукцесивности
Ни на једно ѿиђање није одговорио; ѿрема ѿома, није научио. – закључни однос
Све је научио, ѿе је одговорио на сва ѿиђања. – узрочно-последични однос
Шејшали смо и разговарали. – однос истовремености
Прво смо ѿишли у биоској, ѿа смо се шејшали. – однос сукцесивности
5. б)

Радна свеска

1. Ишао путник ноћу / и угледао како се далеко преко поља миче омалена кућа као да се вози на точковима. Он не поверова својим очима, / него јој полако дође сасвим близу. Она је заиста клизила пољем, / али се точкови нису видели, / нити се примећивало да је неко вуче. Прозори су били затворени, / те се није могло завирити унутра, / али је путник по диму који се из димњака дизао наслутио да у њој има некога. Пред кућом је био празан трем, / и радознали човек скочи на њега као у трамвај / и седе на клупу.

У првој ком. реченици две независне пред. реченице стоје у саставном односу. У другој – у супротном. У трећој, прва и друге две стоје у супротном, а друга и трећа у саставном односу. У четвртој, прва и друга стоје у саставном односу, а друга и трећа у супротном. У последњој реченици све три стоје међусобно у саставном односу.

Саставни везници: *и, ниѿи, ѿе*.

Супротни: *нејо, али*.

2. *Исеџи, ља реци.* – саставни
Ја љсеџо из бунара вадим, а оно ме уједа. – супротни
Ласно је љовориџи, ал' је љешко љвориџи. – супротни
Ум царује, снаџа кладе ваља. – супротни
Или љрми, ил' се земља љресе. – раставни
Тешко овде с вуком љушујуџи и љамешну луда слушајуџи. – саставни
3. *Ушуњао сам се у учioniцу и сео у своју клују.* – однос сукцесивности
Пада киша, ља ми се не иде најоље. – узрочно-последични однос
Пада киша; значи, биће љужве у саобраћају. – закључни
Засвирај, ља за љојас задени. – однос сукцесивности
4. супротни, искључни; једино

127. Техничко и суџесџивно љриповедање (Срџски језик, стр. 160–162; Радна свеска, стр. 63)

У начелу, у вези с овом лекцијом важи исто што и за лекцију о техничком и сугестивном опису: потребно је да љаци науче да разликују техничко и сугестивно приповедање, да се оспособе да сами састављају технички приповедачки текст и, према својим могућностима, сугестивни приповедачки текст. У ту сврху, у 2. и 3. задатку у уџбенику тражи се да саставе један, односно други такав текст. Важно је да их не мешају.

Теме из 2. и 3. вежбања могу се задати за домаћи или писмени задатак.

С приповедањем (причањем) повезано је и препричавање (које је и само предвиђено програмом за 7. разред, а које је љацима познато још из млађих разреда основне школе). Препричавање је, заправо, приповедање на основу предлошка – већ постојећег текста. Стога и оно може бити – у зависности од врсте тог основног текста, али и од ефекта који онај који га препричава жели да постигне – техничко или сугестивно. Такође, оно може бити опширније или краће; ако је сасвим кратко, може се сматрати резимеом приповедачког текста.

Решења задатака:

Уџбеник

По својој намени, први текст је упутство за прављење хлеба. Тај текст је приповедачки јер износи процес по његовим деловима, фазама; а чим имамо фазе процеса, имамо и низ догађаја у времену, дакле нарацију. Догађаји су стављени у след напоредним односом (који се обележава запетом или везницима *и, ља*), као и временским реченицама (*док љесџо не љочне да се одваја од руку; кад најуни суд; љре неџо љџо се љесџо у њих сџави; Кад се хлеб исеџе...*). Текст, наравно, има искључиво практичну сврху. Стога су изнесене све важне појединости, и то потпуно јасно, јер је то упутство које треба свакоме да омогући да по њему направи хлеб. Дигресију представља трећа реченица, која се издваја и по глаголском облику: употребљен је потенцијал, који говори о могућности, и издваја тај део текста из следа догађаја.

У другом тексту такође се говори о печењу хлеба – али то није упутство, него пишев доживљај читавог процеса. То приповедање је сликовито и садржи елементе сугестивног описа: *зайрашџале су багремове цепанице, ватра се исуџњала, сомунџи сџино љодрџџавају* итд. За сугестивност доживљаја нарочито су битни метафорички изрази (сомунџи *дахџу* – разумеју се као бића) и компарација (сомунџи су величине *оноџ камена којим се љриџискује кисели кџус у каџи; сомунџи подрџтавају као љелавџи кад се ухваџе у сџарачко коло* итд.).

1. Одговор: 4, 2, 5, 1, 3.

Сврха овог вежбања јесте да љаци уоче да је текст организован према хронолошком следу догађаја (прве три реченице), односно према логичком следу идеја (трећа и последње две).

Радна свеска

1. Сврха текста јесте да пружи обавештење о Колубарској бици, па спада у излагачке (експозиторне) текстове. Догађаји су изнесени оним редом којим су се одиграли, осим у

првом пасусу, који је увод и у којем се износи тема текста. Последња реченица представља закључак, а начин да се приповедање заокружи јесте да се изнесе шта је било после битке.

Домаћи задатак: Ученици треба да напишу по један пример писаног састава и за техничко и за сугестивно приповедање.

128. Анализа домаћег задатка – техничко и сугестивно приповедање

Наставник летимично прегледа радове ученика и кратко их коментарише.

У главном делу часа ученици читају своје писане саставе. Док један ученик чита, остали записују своја запажања. Такође, било би добро и да бележе да ли је одређени задатак задовољио важна правила писања о којима је разговарано на претходном часу.

У завршном делу часа наставник оцењује успешност ученичких радова. Један број задатака наставник може да понесе са собом ради детаљнијег прегледа и оцењивања.

129. Четврти писмени задатак

У уводном делу часа наставник кратко подсећа ученике на правила и процес израде писменог задатка: анализа теме, одређивање њеног тежишта, посматрање, уочавање и избор грађе, распоређивање појединости, елементи композиције.

Пожељно би било да наставник понуди три теме за израду писменог задатка и да се о њиховом значењу поразговара. Такође је важно да наставник подстакне ученике на то да задатке пишу према сопственом доживљају, сопственом мишљењу и себи својственим стилем. Добро је да једна тема захтева техничко, а једна сугестивно приповедање.

Омогућити ученицима да током највећег дела часа раде у миру, да се за то време не прекидају, не пожурју и сл.

130. Обрада одломка из комедије *Власић*, Б. Нушић (*Чишанка*, стр. 183–187)

У првом делу часа наставник обнавља са ученицима појмове: комедија, драма и развој драмске радње. Подсећа ученике на лик и дело Бранислава Нушића и на садржај комедије *Власић* који претходи одломку из *Чишанке*.

Наставник чита текст *Власић*. Питања за проверу разумевања текста:

- Шта је Милоју и Арси био повод да започну разговор о власти?
- Зашто се Милоје клања рођеном зету?
- Како је Тоза почео да се понаша када је дошао на власт?
- Како је Арса објаснио Милоју однос власти и народа?

Затим ученици самостално читају текст и припремају се за његову анализу према задацима из *Чишанке* (15 минута).

До краја часа анализира се текст у складу са задацима и припремљеним одговорима ученика и изводи закључак о комедији, развоју драмске радње и драмској ситуацији.

Домаћи задатак: Ученици треба да се по групама припреме за драмско извођење одломка *Власић*. Упутити ученике на то да у оквиру групе поделе задатке који се односе на глуму, режију, сценографију, костиме и др.

131. *Власић* – вежбе у драмском извођењу (*Чишанка*, стр. 183–187)

На овом часу ученици изводе по групама одломак из *Чишанке*.

На крају часа наставник заједно са ученицима доноси закључке о успешности наступа група и појединаца.

132–133. Исправка четвртог писменог задатка

У првом делу првог часа исправке наставник саопштава општи утисак о успешности урађених задатака. Указује ученицима на типичне грешке. Ученике појединачно и разред у целини упућује у то како треба да раде на усавршавању писмености.

Важно је да појединачним коментарима о задацима наставник подстакне сваког ученика на то да даље усавршава своје мишљење и изражавање.

Неки добри примери задатака или делова из задатака читају се и коментаришу.

На другом часу ученици пишу исправку писменог задатка.

134. Обрада песме *Песник и месец*, Д. Ерић (Чишанка, стр. 188–189)

У првом делу часа наставник води разговор о мисли Франа Финжгора: *Задатак писца није ништа друго но да открије у природи оно крај чега остали пролазе отворених очију и не виде*. Осим тога наставник подсећа ученике и на поезију Добрице Ерића с којом су се сусрели у претходним разредима.

Наставник чита песму *Песник и месец*. Провера разумевања текста:

- Зашто су песник и месец *два нежна брата*? Које их особине чине блиским?
- Којим је речима описана природа која окружује ова два брата?

Затим ученици самостално читају песму и припремају се за анализу у складу са задацима из *Чишанке* и критичким мишљењем Душка Радовића о овој поезији (15 минута).

До краја часа анализира се песма у складу са задацима и припремљеним одговорима ученика. Час би било добро завршити још једним изражајним читањем песме у целини. То могу да ураде и ученици.

135. Слањање (конгруенција) (Српски језик, стр. 163–166; Радна свеска, стр. 64–65)

Решења задатака:

Уџбеник

По цео дан родитељи су орали, копали и жели код другог да би своју децу исхранили. За то време деца, Милац и Стојан, била су сама код куће и играла се. Њихове игре нису биле сличне играма варошке деце. Нарочито су волели да праве свиралице од врбова прућа.

У роду не конгруира глагол *праве*.

1. Та деца су измишљала свакакве лепе игре. атрибути
- Уморни, дечаци се врате кући. апозитив
- Сутрадан су деца била пажљивија. именски део предиката
2. Те вечери месечина је сијала као дан. лице, број, род
- После игре деца се врате кући. лице, број
- Дечаци ће сутра поново направити воденицу на потоку. лице, број
3. *бих* – лице, број
- ошишао* – број, род
4. а) Патуљци су за то време вирили иза жбуна.
- б) Они одмах крену у краћу.
- в) Дечаци и њихови родитељи најзад су били спокојни.
5. Срећом, нема гужве. ... пре него што се смркне.

Радна свеска

1. придеви, глаголи
2. Милан ради, бели облак
3. Придеви: род, број, падеж
Глаголи: лице, род, број
- 4.

о	к	р	о	л
б	р	о	ј	и
в	и	д	а	ц
с	т	а	њ	е

5. Некада давно живела је Добра Вила у својој царевини крај неког језера.

Добра Вила је од свих вила била најлепша и најмоћнија.

Она је много више волела да прашта својим поданицима него да их кажњава.

6. Некада су Сава и Дунав били гола вода, па је и цена електричне енергије била ниска.

Сад кад у њима има и нафте и других скупих додатака и зачина, Хидроелектрана „Бердап“ не може продавати струју по ранијим ценама.

Гола конгруира с *вода* и има службу атрибута.

Електричне конгруира са *енергије* и има службу атрибута.

Ниска конгруира са *цена* има службу именског дела предиката.

Скупих конгруира с две речи: *додатака* и *зачина*, и има службу атрибута.

Ранијим конгруира са *ценама* и има службу атрибута.

7. а)

136. Акцентнај речи (Српски језик, стр. 167–169; Радна свеска, стр. 66)

У градиву за 7. разред предвиђено је разликовање кратких акцената – краткоузлазног и кратко-силазног. То ће већини ђака бити врло тешко, будући да се разлика међу тим акценцима губи (или се изгубила) и у областима које у начелу имају новоштокавску акцентуацију. Нарочито се не разликују кратки акценци који се налазе на првом слогу двосложних речи. Стога треба учинити онолико колико се може: ђаци могу најпре покушати да разликују кратке акценци кад их чују правилно изговорене (било од стране наставника било с траке); следећи корак би био да сами правилно изговоре речи с тим акценцима.

Лекција је тако сачињена да се прво укратко обнављају знања о акценцима у српском језику уопште, а затим се прави разлика између дугих и кратких акцената, између тона дугих акцената и, на крају – између тона кратких акцената.

Решења задатака:

Уџбеник

СЋНЦЕ, ТРАВА, ЈАБУКА, ЛИВАДА

Задаци:

1. Дуг наглашени самогласник: зима, снег, господарити, архитектура.
2. Дугоузлазни акценат: Нада, глава, смрачити се, градити.
Дугосилазни акценат: Надо, главу, мрак, град.
3. Краткоузлазни: воденица, кривудава, архаичан, аутомобилизам.
Дугоузлазни: дисквалификација, почетак.
7. Краткоузлазни: лђмити, машна, ђкно, капак, лђпата.
Краткосилазни: лђпити, мачка, ђко, капа, птйца.

Радна свеска

1. Краткосилазни: наш, бео, праг, ко, шта.
Дугосилазни: мој, зид, кров, сив, сто, зуб, врат.
2. Краткосилазни: брдо, дело, веверица, мислити.
Дугосилазни: брег, намера, сунце, мисао.
3. Краткоузлазни: мањина, гостољубив, скакутати, таласати.
Дугоузлазни: поделити, остварити.
4. а) година – годишњица, грабити – грабљивица, грађанин – градитељ
б) пйле – пйлетина, жалити – жалба, тйкван – тйква, бйтка – бђрба, књйга – књйжара

137. Обрада приповетке *Писма из моје већрењаче*, А. Доде (*Чишанка*, стр. 190–195)

У првом делу часа разговара се о Цицероновој мисли: *Рад крейи младосй, весели сйтаросй, краси срећу, а несрећи йружа уйеху*. Такође, наставник упознаје ученике с писцем Алфонсом Додеом, с настанком и садржајем његове књиге приповедака *Писма из моје већрењаче*.

Потом чита текст приповетке. Следи провера разумевања текста:

- Какав проблем има газда Корниј, главна личност ове приповетке?
- На који начин он настоји да реши тај проблем?
- Да ли је успео да га реши?

Ученици самостално читају текст приповетке и припремају се за анализу у складу са задацима из *Чишанке* (20 минута).

До краја часа ради се на анализи текста према неким задацима из *Чишанке*.

138. Анализа приповетке *Писма из моје већрењаче* (*Чишанка*, стр. 190–195)

У првом делу часа један од ученика чита део текста из *Чишанке* који сматра занимљивим.

У другом делу часа ради се на анализи текста у складу са задацима из *Чишанке* и припремљеним одговорима ученика. Чита се и занимљивост из живота писца и разговара о задатку из рубрике *Искорак*.

139. Када се йише тйачка и зайейша, а када зайрага (*Срйски језик*, стр. 170–173; *Радна свеска*, стр. 67)

Решења задатака:

Уцбеник

1. Област која је настрадала од снажног земљотреса (7 степени Рихтерове скале и више) вероватно може бити сигурна да је наредни земљотрес неће погодити најмање неколико деценија.

2. У свадбеној поворци султану Мурату II морала су, осим Маре Бранковић, да се нађу и двојица синова деспотових, Гргур и Стефан. Један се вратио у Србију после обављене свадбе (Гргур), а други је остао као талац (Стефан).
3. Руменка је, чим је чула зашто Зли Вилењак долази, рекла да не жели ни да га види, а камоли да се уда за њега; затим је отишла да се шета по шуми. Мада је знала шта очекује њену царевину због овога, Добра Вила одобрила је поступак Руменкин; размишљала је само о томе како да то каже Злом Вилењаку.
4. Нпр. (*Тачка и зайеџа и зајрага одлазе.*)
Друга половина заграде се пише после тачке последње реченице.

Радна свеска

1.
 - 1) од 10 до 12 пре подне – фудбалска утакмица;
 - 2) од 12 до 1 идем код друга;
 - 3) у 2 сата – ручак;
 - 4) после ручка – одмор;
 - 5) после одмора идем напоље да возим ролере;
 - 6) увече учим 15 минута.
2. Петер Паул Рубенс (1577–1640) и Јан Бројгел (1568–1625) пример су да два великана могу да се удруже без икакве суревњивости.
Страх од летења авионом јавља се из различитих разлога: код неких људи у питању је осећај клаустрофобије (тескоба због херметички затвореног простора), а код других је реч о осећају удаљености од чврстог тла.
3. Латински назив за суботу, *dies Saturni* („Сатурнов дан“), брзо се проширио ван граница Римског царства, нарочито међу келтским (на пример, ирско и шкотско *dia sathuirn*) и западногерманским племенима (нпр. енглеско *Saturday* или немачко дијалекатско *Saterdag*).
4. А за то време су рибице спремале вир за забаву. Прво су очистиле дно од муља и посуле га руменкастим белутком и маховином; после су покосиле високу обалску траву, да би месец што боље осветлио вир; најзад су отишле до жабље свирачке дружине зване „Крекетуша“ и погодиле се да им свира на забави.

140. Обрада текста *Шума и сџеја*, И. С. Тургењев (*Чиџанка*, стр. 196–200)

Наставник води уводни разговор са ученицима о значењу латинске пословице: *Природа је и у најмањим сџварима највећа*. Затим подсећа ученике и на друге мисли о природи с којим су се сусрели у овој *Чиџанци*.

Наставник чита текст *Шума и сџеја*. Следи провера разумевања текста:

- Које сте детаље у опису природе у овом тексту запазили?
- У тексту се сусрећу и описи људи и детаљи села и вароши кроз које се пролази. Да ли сте у томе запазили неки занимљив детаљ?

Ученици самостално читају текст и припремају се за анализу у складу са задацима из *Чиџанке* (20 минута).

До краја часа анализира се текст према задацима из *Чиџанке* и припремљеним одговорима ученика. Анализира се и необичан стил књижевног критичара Владимира Набокова.

141–142. Развој књижевнoг језика код Срба: сџарословенски језик (*Српски језик*, стр. 174–179; *Радна свеска*, стр. 68)

Што се тиче јужнословенске групе језика, треба напоменути то да српски, хрватски и бошњачки јесу проглашени различитим књижевним језицима, али да, лингвистички гледано, представљају

један језик: говорници тих језика међусобно се одлично разумеју и не треба им преводилац (упркос настојањима у хрватској и бошњачкој средини да се разлике у односу на српски вештачки продубе). Они су, такође, засновани на истом дијалекатском систему. Стога њихов међусобни однос није никако исти као њихов однос према словеначком, македонском и другим јужнословенским језицима. Да би се то показало, у уџбенику су између назива тих језика стављене косе црте.

Решења задатака:

Радна свеска

1. српски – јужнословенски, чешки – западнословенски, руски – источнословенски, украјински – источнословенски, словеначки – јужнословенски, словачки – западнословенски, македонски – јужнословенски.

2. в)

3, 4, 5. и 6. Решења су у тексту уџбеника.

143. Читање одломка из романа *Ђао ши!*, Б. Мазини, Р. Пјумини (*Чишанка*, стр. 201–203)

У уводном делу часа наставник разговара са ученицима о књигама које они радо читају. Том приликом ученици користе и своје дневнике читања као подсетник.

Наставник чита одломак из романа *Ђао, ши!* Следи провера разумевања:

- Зашто се овај роман назива *Ђао, ши!*?
- Шта представља тајну у овом тексту?

Домаћи задатак: Уколико се ученицима овај почетак романа допадне, препоручити им да прочитају дело у целини или неко слично дело с темом из савременог живота младих.

144. Систематизација градива из седмог разреда

У првом делу часа систематизује се градиво из наставе језика прелиставањем страна *Шија смо научили* из уџбеника *Српски језик*.

У другом делу часа систематизује се градиво из књижевности према рубрикама *Шија треба зајамшииши* из *Чишанке*.

До краја часа разговара се о занимљивим књигама које се препоручују за читање.

САДРЖАЈ

3	Реч унапред
4	Планови наставних јединица, напомене о организацији часова и стручне напомене
5	Први део
6	Напомене о организацији часова и стручне напомене
21	Други део
22	Напомене о организацији часова и стручне напомене
35	Трећи део
36	Напомене о организацији часова и стручне напомене
54	Четврти део
55	Напомене о организацији часова и стручне напомене
65	Пети део
66	Напомене о организацији часова и стручне напомене

ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ

уз *Читанку* и *Српски језик* (уџбеник и радну свеску)
за седми разред основне школе
прво издање

аутори

др Душка Кликовац
др Симеон Маринковић

рецензенти

проф. др Милорад Дешић, Филолошки факултет, Београд
Славка Јовановић, професор српског језика и књижевности, ОШ „Дринка Павловић“, Београд
Елеонора Остојић, професор српског језика и књижевности, ОШ „Јосиф Панчић“, Београд

уредник

Анђелка Ружић

лектор

Мирјана Делић

ликовни уредник

Оливера Батајић Сретеновић

припрема за штампу

Марко Хубер

издавач

Креативни центар
Градиштанска 8
Београд
Тел./факс: 011/ 38 20 464, 38 20 483, 24 40 659

за издавача

мр Љиљана Маринковић

штампа

Бранмил

тираж

1.000

copyright ©Креативни центар, 2009

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

371.3::811.163.41(035)

КЛИКОВАЦ, Душка, 1960

Приручник за наставнике : уз Читанку и Српски језик (уџбеник и радну свеску) : за 7. разред основне школе / Душка Кликовац, Симеон Маринковић. - 1. изд. - Београд : Креативни центар, 2009 (Београд : Бранмил). - 80 стр. ; 24 cm

Тираж 1.000.

ISBN 978-86-7781-730-5

1. Маринковић, Симеон [аутор], 1941
а) Српски језик - Настава - Методика - Приручници
COBISS.SR-ID 171025932

Министар просвете Републике Србије одобрио је издавање и употребу овог приручника у оквиру уџбеничког комплекта за српски језик у седмом разреду основне школе решењем бр. 650-02-00250/2009-06 од 21. 08. 2009.

Годишњи план рада за наставу српског језика у седмом разреду

Први део – 34 часа

1. Упознавање с програмом и *Чишанком*; Обрада песме *Плави чујерак*, М. Антић (*Чишанка*, стр. 3–8)
2. *Плави чујерак* – вежбе у изражајном читању и рецитовању (*Чишанка*, стр. 6)
3. Упознавање са уџбеником *Српски језик; Како да напишем састав* (*Српски језик*, стр. 3–10)
4. Анализа домаћег задатка – писани састав
5. Обрада текста *Мали ѝрини*, А. С. Егзипери (*Чишанка*, стр. 9–14)
6. Анализа текста *Мали ѝрини* (*Чишанка*, стр. 9–14)
- 7–8. *Независне ѝредикајске реченице* (*Српски језик*, стр. 11–15; *Радна свеска*, стр. 3–4)
9. Обрада текста *Сѝрејња*, Д. Максимовић (*Чишанка*, стр. 15–17)
10. Анализа текста *Сѝрејња* и вежбе у рецитовању (*Чишанка*, стр. 15–17)
11. *Реченични акценати* (*Српски језик*, стр. 16–18; *Радна свеска*, стр. 5)
12. Обрада текста *Дневник*, А. Франк (*Чишанка*, стр. 18–22)
13. Анализа текста *Дневник* (*Чишанка*, стр. 18–22)
- 14–15. *Врѝе ѝекѝова* (*Српски језик*, стр. 19–23; *Радна свеска*, стр. 6–7)
16. *Народне лирске љубавне ѝесме* (*Чишанка*, стр. 23–26)
17. *Врѝе речи* (*Српски језик*, стр. 24–25; *Радна свеска*, стр. 8)
18. *Посленичке народне лирске ѝесме* (*Чишанка*, стр. 27–29)
- 19–20. *Именице* (*Српски језик*, стр. 26–35; *Радна свеска*, стр. 9–11)
21. Обрада текста *Волео сам вас*, А. С. Пушкин (*Чишанка*, стр. 30–31)
22. Први писмени задатак
23. Обрада текста *Ливада у јесен*, Д. Киш (*Чишанка*, стр. 32–36)
- 24–25. *Придеви* (*Српски језик*, стр. 36–42; *Радна свеска*, стр. 12–14)
- 26–27. Исправка првог писменог задатка
28. Домаћа лектира – усмено: *Мали ѝрини*, А. С. Егзипери
29. Домаћа лектира – писмено: *Мали ѝрини*, А. С. Егзипери
30. Обрада текста *Заѝто си ѝамеѝнији неѝо ѝѝо мислиѝ*, Т. Армстронг; *Шѝа ѝреба заѝамѝиѝи* (*Чишанка*, стр. 37–40)
31. *Како да напишем ѝозивницу, честѝиѝку, захвалницу* (*Српски језик*, стр. 43–44)
32. Анализа домаћег задатка – писање позивнице, честитке и захвалнице
- 33–34. *Заменице* (*Српски језик*, стр. 45–52; *Радна свеска*, стр. 15–19)

Други део – 25 часова

35. Упознавање с темом; Обрада народне приповетке *Злаѝна јабука и девеѝ ѝауница* (*Чишанка*, стр. 41–52)
36. Анализа народне приповетке *Злаѝна јабука и девеѝ ѝауница* (*Чишанка*, стр. 42–52)
- 37–38. *Прилози* (*Српски језик*, стр. 53–59; *Радна свеска*, стр. 20–21)

39. Обрада народне песме *Смрт њојводе Пријезде* (Чишанка, стр. 53–56)
40. Обрада народне песме *Диоба Јакшића* (Чишанка, стр. 57–61)
41. Анализа домаћег задатка *Моралне вредности њокосовских народних њесама*
42. Обрада народне песме *Мали Радојица* (Чишанка, стр. 62–65)
43. Обрада народне песме *Иво Сенковић и аја од Рибника* (Чишанка, стр. 66–72)
44. Анализа народне песме *Иво Сенковић и аја од Рибника* (Чишанка, стр. 66–72)
45. Обрада народне песме *Ројство Јанковић Сшојана* (Чишанка, стр. 73–76)
46. Анализа домаћег задатка *Особине јунака хајдучких и ускочких њесама*
47. *Разумем ли ѡекси и како да најишем резиме* (Српски језик, стр. 60–62)
48. *Крајке народне умовворине* (Чишанка, стр. 77–79)
- 49–50. *Бројеви* (Српски језик, стр. 63–68; *Радна свеска*, стр. 22–23)
51. Обрада текста *Покондирена ѡиква*, Ј. С. Поповић (Чишанка, стр. 80–85)
52. Анализа текста *Покондирена ѡиква* (Чишанка, стр. 80–85)
53. Други писмени задатак
54. Обрада текста *Забавни начин да ѡсшанеш језички још ѡамешнији*, Т. Армстронг; *Шта шреба зајамшиши* (Чишанка, стр. 86–90)
55. Анализа домаћег задатка – писање резимеа
- 55–57. *Глаоли* (Српски језик, стр. 69–80; *Радна свеска*, стр. 24–29)
- 58–59. Исправка другог писменог задатка

Трећи део – 29 часова

60. Упознавање с темом; Обрада текста *Међу својима*, В. П. Дис (Чишанка, стр. 91–94)
61. Анализа текста *Међу својима* (Чишанка, стр. 91–94)
62. *Како да најишем и-мејл ѡруку* (Српски језик, стр. 81–83)
63. Обрада текста *Писмо иуману Сйиригону*, свети Сава; *Народне лејенде о свешом Сави* (Чишанка, стр. 95–97)
64. *Предлози* (Српски језик, стр. 84–85; *Радна свеска*, стр. 30)
65. Обрада песме *Симонида*, М. Ракић (Чишанка, стр. 98–100)
66. *Везници* (Српски језик, стр. 86–87; *Радна свеска*, стр. 31–32)
67. Обрада текста *Бој на Косову*, Љ. Симовић (Чишанка, стр. 101–104)
68. *Реце* (Српски језик, стр. 88–89; *Радна свеска*, стр. 33–34)
69. Обрада текста *Манасија*, В. Попа (Чишанка, стр. 105–106)
70. *Узвици* (Српски језик, стр. 88–89; *Радна свеска*, стр. 35)
71. Домаћа лектира – усмено: *Покондирена ѡиква*, Ј. С. Поповић
72. Домаћа лектира – писмено: *Покондирена ѡиква*, Ј. С. Поповић
73. Обрада текста *Кањош Мацедоновић*, С. М. Љубиша (Чишанка, стр. 107–113)
74. Анализа текста *Кањош Мацедоновић* (Чишанка, стр. 107–113)
75. *Технички и сујестивни ојис* (Српски језик, стр. 92–94; *Радна свеска*, стр. 36)
76. Анализа домаћег задатка – технички и сугестивни опис
77. Обрада одломка из романа *Хајдук Сшанко*, Ј. Веселиновић (Чишанка, стр. 114–119)
78. Обрада текста *Плава гробница*, М. Бојић (Чишанка, стр. 120–123)
79. Анализа текста *Плава гробница* и вежбе у изражајном читању и рецитовању (Чишанка, стр. 120–123)
80. *Именичка синшайма* (Српски језик, стр. 95–97; *Радна свеска*, стр. 37)
81. *Када се ѡише зајеша* (Српски језик, стр. 98–100; *Радна свеска*, стр. 38)
82. Обрада приповетке *Прича о кмешу Симану*, И. Андрић (Чишанка, стр. 124–129)
83. Анализа приповетке *Прича о кмешу Симану* (Чишанка, стр. 124–129)

- 84–86. *Састав њредикаџске реченице (Срџски језик, стр. 101–115; Рагна свеска, стр. 39–45)*
 87. *Анализа домаћег задатка*
 88. *Обрада песме Крвава бајка, Д. Максимовић; Шџа џреба зајамџиџи (Чиџанка, стр. 130–132)*

Четврти део – 25 часова

89. *Упознавање с темом; Обрада песме Бисерне очи, С. Пандуровић (Чиџанка, стр. 133–135)*
 90. *Акџивне и џасивне реченице (Срџски језик, стр. 116–119; Рагна свеска, стр. 46)*
 91. *Обрада приповетке Јабука на друму, В. Петровић (Чиџанка, стр. 136–138)*
 92. *Најоредни односи међу реченичним члановима (Срџски језик, стр. 120; Рагна свеска, стр. 47)*
 93. *Домаћа лектира – усмено: Хајдук Сџанко, Ј. Веселиновић*
 94. *Домаћа лектира – писмено: Хајдук Сџанко, Ј. Веселиновић*
 95. *Обрада текста Свеџоџорски гани и нођи, М. Павловић (Чиџанка, стр. 139–140)*
 96. *Ивањдан и Пеџровдан, В. С. Караџић (Чиџанка, стр. 141)*
 97. *Када се џише црџа, а када црџица (Срџски језик, стр. 121–123; Рагна свеска, стр. 48)*
 98. *Трећи писмени задатак*
 99. *Обрада одломка из романа Пој Ђира и џој Сџира, С. Сремац (Чиџанка, стр. 142–148)*
 100. *Анализа одломка из романа Пој Ђира и џој Сџира (Чиџанка, стр. 142–148)*
 101. *Падежи – значења и службе у реченици; Номинаџив (Срџски језик, стр. 124–128; Рагна свеска, стр. 49–50)*
 102–103. *Исправка трећег писменог задатка*
 104. *Обрада песме Веџар, И. В. Лалић (Чиџанка, стр. 149–150)*
 105. *Вокаџив (Срџски језик, стр. 129; Рагна свеска, стр. 50); правописни диктат*
 106. *Обрада текста Мрџво море, Р. Домановић (Чиџанка, стр. 151–157)*
 107. *Анализа текста Мрџво море, Р. Домановић (Чиџанка, стр. 151–157)*
 108. *Гениџив (Срџски језик, стр. 130–134; Рагна свеска, стр. 50–52)*
 109. *Обрада приповетке Чиновникова смрџ, А. П. Чехов (Чиџанка, стр. 158–163)*
 110. *Анализа приповетке Чиновникова смрџ, А. П. Чехов (Чиџанка, стр. 158–163)*
 111. *Даџив (Срџски језик, стр. 135–138; Рагна свеска, стр. 52–53)*
 112. *Обрада текста Живоџ и џрикљученија, Д. Обрадовић; Шџа џреба зајамџиџи (Чиџанка, стр. 164–168)*
 113. *Акузаџив (Срџски језик, стр. 139–142; Рагна свеска, стр. 53–54)*

Пети део – 31 час

114. *Упознавање с темом; Обрада текста Поџера за џејажима, П. Милосављевић (Чиџанка, стр. 169–173)*
 115. *Инсџруменџал (Срџски језик, стр. 143–147; Рагна свеска, стр. 54–55)*
 116. *Обрада песме Подне, Ј. Дучић (Чиџанка, стр. 174–176)*
 117. *Подне – вежбе у изражајном читању и рецитовању (Чиџанка, стр. 174–176)*
 118. *Локаџив (Срџски језик, стр. 148–150; Рагна свеска, стр. 56)*
 119. *Различитџе врџе месних значења (Срџски језик, стр. 151–153; Рагна свеска, стр. 56–59)*
 120. *Падежна синонимија (Срџски језик, стр. 155; Рагна свеска, стр. 60); контролна вежба у вези с падежима*

121. Обрада текста *Стара породична кућа*, П. Угринов (*Чишанка*, стр. 177–180)
122. Домаћа лектира – усмено: *Пој Ђира и њој Сири*, С. Сремац
123. Домаћа лектира – писмено: *Пој Ђира и њој Сири*, С. Сремац
124. Обрада песме *Небо*, С. Раичковић (*Чишанка*, стр. 181–182)
- 125–126. *Предикацке реченице у најоредном односу* (*Српски језик*, стр. 156–159; *Радна свеска*, стр. 61–62)
127. *Техничко и сугестивно приповедање* (*Српски језик*, стр. 160–162; *Радна свеска*, стр. 63)
128. Анализа домаћег задатка – техничко и сугестивно приповедање
129. Четврти писмени задатак
130. Обрада одломка из комедије *Власи*, Б. Нушић (*Чишанка*, стр. 183–187)
131. *Власи* – вежбе у драмском извођењу (*Чишанка*, стр. 183–187)
- 132–133. Исправка четвртог писменог задатка
134. Обрада песме *Песник и месеци*, Д. Ерић (*Чишанка*, стр. 188–189)
135. *Слањање (конструкција)* (*Српски језик*, стр. 163–166; *Радна свеска*, стр. 64–65)
136. *Акцентне речи* (*Српски језик*, стр. 167–169; *Радна свеска*, стр. 66)
137. Обрада приповетке *Писма из моје већрењаче*, А. Доде (*Чишанка*, стр. 190–195)
138. Анализа приповетке *Писма из моје већрењаче* (*Чишанка*, стр. 190–195)
139. *Када се њише њачка и зајеша, а када заграда* (*Српски језик*, стр. 170–173; *Радна свеска*, стр. 67)
140. Обрада текста *Шума и сјећа*, И. С. Тургенев (*Чишанка*, стр. 196–200)
- 141–142. *Развој књижевности језика код Срба: старословенски језик* (*Српски језик*, стр. 174–179; *Радна свеска*, стр. 68)
143. Читање одломка из романа *Ђао њи!*, Б. Мазини, Р. Пјумини (*Чишанка*, стр. 201–203)
144. Систематизација градива из седмог разреда

Предметни наставник
